

INNHALD

LEIAR

Olav Veka: Frå *Stadnamni i ei fjellbygd* til Zimbabwe 3

NORSK NAMNELAG

Olav Veka: Styremøte i Norsk namnelag 4

MØTE OG KONFERANSAR

Botolv Helleland: Namn og identitet – oppfylgingskonferanse..... 4

RAPPORT FRÅ KONFERANSE

Botolv Helleland: Namn og identitet. Konferanse på Blindern

16. november 2007 5

Kjell Ivar Vannebo: Names and identities – navn og identitet..... 7

Adrian Koopman: Place-names and identity in a Zulu context..... 8

Emanuel Chabata: The role of place-names in the making of a
Zimbabwean identity 13

Lars Kirkhusmo Pharo: «Tonalism»: Name, soul, destiny and identity
determined by the 260-day calendar in Mesoamerica..... 18

Ljubisa Rajić: Stedsnavn og politisk og etnisk identitet i Serbia 23

Terhi Ainiala: Urban identities seen through place names..... 30

Charlotte Hagström: Personal names and identity..... 35

Guro Reisæter: Innvandrara og namneval i Tromsø – vidareføring
eller tilpassing..... 41

Solveig Wikstrøm: Etternavn og identitet. Metode for en undersøkelse.. 51

Otto Krogseth: Navn og kollektiv identitet..... 59

Erling Indreeide: Når namnet avviser gjenstanden..... 64

Jon Holm: Det navnløse landskapets identitet (samandrag)..... 70

Benedicta Windt: Navn og identitet i litterære kontekster 71

STADNAMNTENESTA

Samrådsmøtet 2007..... 79

NORMERING OG BRUK AV NAMN

Protest mot namn som *Usjyldi* og *Hværsaagod* 81

Ellen Marie Lund: Prøveprosjekt: kontroll av godkjente navneformer.. 82

Irene Andreassen: Den nasjonale turistvegen i Varanger..... 85

NORNA-NYTT

Peder Gammeltoft: NORNA-mødet ved den 14. nordiske
navneforskerkongres 14. august 2007..... 86

ICOS-NYTT

Neste ICOS-kongress i Toronto 17.–22. august 2008 87

FN-NYTT

Johnny Andersen og Botolv Helleland: Melding frå den 9. FN-kon-
feransen om stadnamn og den 24. og 25. sesjonen til UNGEGN 87

ANNA MELDINGSSTOFF

Petter Jørgen Andersen og Botolv Helleland: Kystverket vil namnsetja sjømerke.....	90
Vidar Haslum: Onomastisk innslag på språknormeringskonferanse i Kristiansand.....	91
Vidar Haslum: Urban onomastikk på årets MONS-konferanse	92
Ny professor i namneforskning i Uppsala	92
Ingvil Nordland: Beretninger fra min første nordiske navneforskerkongress	93

ARTIKLAR OG INNLEGG OM NAMN

Frode Korslund: Gamle sognenavn på <i>-vin</i>	97
Maimu Berezkina: Uoffisielle stedsnavn i Oslo	99
Vidar Haslum: Hvordan bør et historielag ta vare på stedsnavn?.....	102
Vigleik Leira: Sjtokmanfeltet etter retranskripsjon	105

BOKOMTALAR

Olav Veka: Stadnamnleksikon for Rogaland.....	107
Tuula Eskeland: Finsk stedsnavnleksikon	111
Olav Veka: Ny namnebok.....	111
Terje Larsen: Tredje bandet frå ICOS-konferansen i Uppsala 2002	113
Vidar Haslum: Ny bok om nordiske <i>staðir</i> -navn.....	114

NORSK NAMNEBIBLIOGRAFI

Klaus Johan Myrvoll: Norsk namnebibliografi 2006	115–121
--	---------

LEIAR

FRÅ STADNAMNI I EI FJELLBYGD TIL ZIMBABWE

Føredraga frå den internasjonale konferansen om temaet namn og identitet, som vart avvikla 16. november 2007 i regi av ei forskargruppe frå Namnegransking ved Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Universitetet i Oslo, vert trykte i dette meldingsbladet åt Norsk namnelag. Ei publisering i denne kanalen er ein rimeleg utgjevingsmåte, og meldingsbladet når ut til dei 400 medlemene berre nokre månader etter at konferansen vart halden. Nokre av føredraga kan verta publiserte i andre fagtidsskrift i ei meir fullstendig form. Elles kunne det ha vore eit alternativ å gje ut føredraga i ein eigen rapport, men då hadde det truleg drygd ei god stund lenger før dei vart tilgjengelege.

For ein god mannsalder sidan ville eit slikt konferansetema vore nokså utenkjeleg. Det har hendt noko med namnegranskinga dei siste tiåra. Fokus har flytt seg frå innsamling og tolking av stadnamn i Bygde-Noreg til andre namnegrupper som urbane namn, namn på Vesterhavssøyane, førenamn og etternamn, og til namn av anna opphav enn norsk som samiske, kvenske og finske. Konferansane har vorte fleire, og møtestadene er ikkje lenger berre norske eller nordiske, men internasjonale utanfor det nordiske språkområdet, med deltaking frå det norske miljøet. Medlemer av Norsk namnelag vil nokså sikkert også ta del i den 23. ICOS-kongressen som skal haldast i Toronto i Canada i august 2008.

Denne internasjonaliseringa i tema og fokus er berre eit ledd i den generelle utviklinga vi ser i verda i dag. Og kvifor skulle ikkje namnegranskinga vera ein del av den utviklinga?

Samstundes viser konferansen og føredraga at norske namnegranskarar er ein del av eit internasjonalt miljø, at dei har gode kontaktar i andre land og at dei tek på seg verv og ansvar i internasjonal arbeid. Det lovar godt både for rekrutteringa til faget, for den namnefaglege utviklinga og dermed for Norsk namnelag.

Vi set pris på at arrangørane har valt å gje artiklane som er trykte i dette bladet, også eit *samandrag* på norsk og ikkje berre eit *summary* på engelsk. I tillegg til fagartiklane er om lag ein tredjedel av heftet fylt med tradisjonelt stoff som lesarane ventar å finna i bladet. Slik skal og må det vera i eit medlemsblad som meldingsbladet trass i alt er. Norsk namnelag med sine 400 medlemer er eit lag for namneinteresserte over heile landet og ikkje berre for akademikarar. Det er viktig å ta vare på det folkelege engasjementet i eit lag som vårt.

Olav Veka
veka@online.no

NORSK NAMNELAG

STYREMØTE I NORSK NAMNELAG

Styret i Norsk namnelag hadde møte 16. november 2007 i tilknytning til konferansen om namn og identitet på Blindern, Universitetet i Oslo.

Økonomien er rimeleg god med ein reserve i tilfelle tronge tider, og medlemstalet held seg stabilt på ca. 400 medlemmer slik det har vore i fleire år.

Styret er uroa over den seine utgjevinga av *Namn og Nemne*, som no ligg eitt år på etterskot, og oppmoda redaktørane om å gjera alt dei kan for å få utgjevinga i rute att med to hefte i 2008, nr. 24 for 2007 seinast før sommaren og nr. 25 for 2008 seinast før nyttår. Det er viktig at årshefta følgjer kalenderåret, også fordi innbetalinga av årspengane er knytt til utsendinga av hefta.

Føredraga frå konferansen om namn og identitet vil ta største plassen i nr. 46 av meldingsbladet *Nytt om namn*.

Styret gjekk gjennom artiklar og anna stoff som skal leggjast ut på den planlagde nettstaden til Norsk namnelag, og vedtok domenenamn. Leiaren orienterte om kjøp av domenenamn og leige av webhotell.

Olav Veka
veka@online.no

MØTE OG KONFERANSAR

**NAMN OG IDENTITET – OPPFYLGINGSKONFERANSE
Blindern 21. november 2008**

Forskargruppa for namn og identitet ved Namnegransking, Institutt for lingvistiske og nordiske fag, Universitetet i Oslo, planlegg ein oppfylgingskonferanse om namn og identitet 21. november i 2008, også denne med utanlandsk deltaking. Den fyrste konferansen viste at temaet var omfatta med stor interesse både innanlands og utanlands. Eit aspekt ein gjerne skulle ha arbeidd vidare med, er rolla person- og stadnamn spelar i relasjon til etnisk mangfald og minoritetar, t.d. samiske og kvenske namn i høve til det norske storsamfunnet, og til innvandrargrupper i storbyar. Eit problematisk felt som òg er knytt til folks identitet, er konflikhtar som oppstår i kjølvatnet av offentleg namnerøkt. Oppfylgingskonferansen vil fokusera meir på den teoretiske forståinga av dei emosjonelle reaksjonane munnleg og skriftleg brukte namn vekkjer. Kva er det ved namn som gjer at dei

utløyser så sterke kjensler? Her vil det vera viktig å dra inn språkpsykologisk kompetanse.

Opplegget for denne konferansen vert litt annleis enn den førre. For å gå nærare inn på visse aspekt ved tematikken vil me leggja opp til at det til dels vert nokre føredrag med utvida tid som deretter vil verta kommenterte og kritiserte i eit opposisjonsinnlegg og deretter med ein open diskusjon, eventuelt kan to føredrag vert framførde i samanheng, med etterfylgjande opposisjon og diskusjon.

Programmet er enno ikkje klart, men under føresetnad av at instituttet stør konferansen økonomisk, vil kjende internasjonale namnegranskarar som Maria Giovanna Arcamone (Italia), Silvio Brendler (Tyskland), Richard Coates (Storbritannia) delta. Noreg vil vera representert med m.a. Aud-Kirsti Pedersen og Inge Særheim.

Meir informasjon og detaljert program kjem i neste nummer av *Nytt om namn*. Spørsmål om konferansen kan stillast til underteikna.

Botolv Helleland
botolv.helleland@iln.uio.no

RAPPORT FRÅ KONFERANSE

NAMN OG IDENTITET

Konferanse på Blindern 16. november 2007

Fredag 16. november 2007 vart det på Blindern i Oslo arrangert ein internasjonal konferanse om namn og identitet. Arrangør var Forskargruppa for namn og identitet (Namnegransking), Institutt for lingvistiske og nordiske studium (ILN), Universitetet i Oslo. Nærare førti personar deltok, av dei tolv frå desse landa: Danmark, Finland, Latvia, Serbia, Sverige, Sør-Afrika, Tyskland, Zimbabwe. Konferansen vart opna av nestleieren ved ILN, professor Kjell Ivar Vannebo.

Presentasjon av føredragshaldarane: *Adrian Koopman* er professor i zulu ved KwaZulu-Natal-universitetet i Pietermaritzburg, Sør-Afrika. *Emmanuel Chabata* er frå Harare i Zimbabwe og har nyleg avslutta ei doktoravhandling i leksikografi ved Institutt for lingvistiske og nordiske studium/Norsk ordbok, Universitetet i Oslo og er tilsett som forskar ved Forskningsinstituttet for afrikanske språk, Universitetet i Zimbabwe. *Lars Kirkhusmo Pharo* er seniorforskar ved Norsk institutt for paleografi og historisk filologi i Oslo og har nyss forsvare ei doktorgradsavhandling om meso-amerikanske tidsritual. *Ljubisa Rajić* er professor i nordiske språk ved Universitetet i Beograd. *Terhi Ainiala* er namneforskar ved Forsknings-

centralen för inhemska språk i Helsingfors. *Charlotte Hagström* underviser i etnologi på Avdelning för europeisk etnologi ved Lunds universitet og har gjeve ut boka *Man är vad man heter. Namn och identitet*. *Guro Reisæter* er universitetslektor ved Humanistisk fakultet, Universitetet i Tromsø, og har skrive hovudfagsoppgåve om namn og innvandrara i Tromsø. *Solveig Wikstrøm* er i gang med ei masteravhandling om etternamn og identitet ved Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Universitetet i Oslo. *Otto Krogseth* er professor i religionshistorie ved Institutt for kulturstudium og orientalske språk, Universitetet i Oslo, og er m.a. knytt til eit forskingsprosjektet om kulturarv og identitet. *Erling Indreeide* er forfattar og bur i Skedsmo. *Jon Holm* er forskingskonsulent ved ILN, Universitetet i Oslo, og har disputert på ei avhandling om naturskildringa hjå den franske romantikaren François-René Chateaubriand (1768–1848). *Benedicta Windt* er doktorgradskandidat ved Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Universitetet i Oslo, og skriv avhandling om bruk av personnamn i Sigrid Undsets forfatterskap.

Dei tolv føredraga som vert trykte her, gjev mange ulike tilnærmingar til emnet namn og identitet. Alle har det sams at den språklege storleiken som namn er, er tett knytt til identiteten til einskildmenneske og grupper av menneske. Både omgrepet *identitet* og innhaldet i det er komplekst, men eg trur innlegga har ført til litt større forståing av kva det inneber. I botnen er det tale om noko allmenmenneskeleg.

Adrian Koopman fører oss inn i striden om endring av stadnamn i Sør-Afrika fordi det vert rørt ved innarbeidde namneformer. Når ulike språk og ulike kulturar møtes, er det opplagt at konflikten vert endå meir samansett. Stadnamn som formidlar og instrument til å skapa etnisk og nasjonal identitet er emnet til Emmanuel Chabata. Det er ei global problemstilling som her vert drøft med bakgrunn i Shona i Zimbabwe. Ein fjern kultur, også i tid, er utgangspunktet for Lars Kirkhusmo Pharos analyse av sjel, lagnad og identitet tufta på 260-dagarskalenderen i Mesoamerika. Ljubisa Rajić tek for seg dei stadige endringane i gatenamna i Beograd og kva det får å seia for folks namneidentitet. Det notidige namnelandskapet i Helsingfors er emne for Terhi Ainialas drøfting av stadnamn som ein del av ein identitets-skapande prosess i eit moderne bysamfunn.

Desse fem fyrste føredraga har teke utgangspunkt i stadnamn, medan dei neste tre gjeld personnamn. Charlotte Hagström går inn på korleis me brukar namn for å få kunnskap om kven ein person er – også inn i den virtuelle verda. Guro Reisæter drøfter det viktige spørsmålet om korleis innvandrara til Noreg må balansera mellom to identitetar i personnamnval og personnamnbruk. Etternamn som identitetsberar er like relevant som førenamnet, men kanskje mindre granska. Difor er det viktig at det vert lagt opp til ei undersøking av dette, slik mastergradsprosjektet til Solveig Wikstrøm legg opp til.

Eit sentralt punkt i føredraget til Otto Krogseth om kollektiv identitet og kulturelt minne er at me er inne i ei identitetskrise, men at me freistar å kompensera dette gjennom re-tradisjonalisme. Forfattaren Erling Indreeide drøfter tilhøvet mellom namn og namneobjekt frå ein heilt annan synsvinkel, basert på ei poetisk tilnærming: Kvifor nektar eit objekt å bera eit namn? At eit objekt, t.d. eit landskap, er identitetsskapande utan namn, viste Jon Holm i føredraget sitt (berre samandraget er trykt her). Han bygde argumentasjonen sin på skildringane til Chateaubriand av amerikansk villmark. Ei anna litterær tilnærming til namn og identitet gjev Benedicta Windt i drøftinga si av namneval hjå forfattarar: Korleis brukar ein forfattar namna for å fylla karakterane i verket?

Botolv Helleland
botolv.helleland@iln.uio.no

NAMES AND IDENTITIES – NAVN OG IDENTITET

**Opening speech by Kjell Ivar Vannebo,
Institute of Linguistic and Scandinavian Studies, University of Oslo**

On behalf of the Department of Linguistics and Scandinavian Studies I welcome you all to this conference on Names and Identities. I hope you will have a nice stay here at our university!

The conference is organized by the Research Group on Names and Identities here in Oslo, and it is a special pleasure for me – as a previous leader of research at the department – to notice that the research group has taken the initiative in arranging the conference, and that they have succeeded in getting so many speakers and making such an interesting program for this gathering. Although I am not «doing onomastics» myself, it seems to me that the subject of the conference – names and identities – should be a very central one, and as can be seen from the program, many different aspects of this important subject will be illuminated.

I think that we all have a feeling for names. The Norwegian poet Rolf Jacobsen certainly had, and I will read a little from his poem «Hundvåko» – and now in Norwegian :

*Hundvåko, Hangur og Skriulaupen.
Underlige navn vi har i dette landet vårt,
Liksom hogd ut av berget, rett og slett,
Eller skåret ut av gamle trestubber.*

*Framrusthovdi, Uppnostindann', Tindulvstølane.
 Det må ha bodd noen her før
 Som var mere kjente her enn vi er blitt,
 Og tok ordene rett ut av fjellveggen
 Og hogde dem til for oss som runer.
 Holder det?*

Ja visst holder det, men det holder ikke i den betydning at det omfatter alle temaene som skal opp på denne konferansen. Her dreier det seg ikke bare om fjell- og stedsnavn, men også personnavn står på programmet. Og det er navn fra ulike samfunn og ulike språk og fra ulike tider – og alt knyttet til hvordan navn er forbundet både med vår egen og vår kollektive identitet. Ja, det er til og med et foredrag om «Det navnløse landskapets identitet» («The Identity of the nameless landscape»)!

Dette høres spennende ut! Jeg ønsker dere – hver og en – lykke til og gir med dette ordet til Botolv Helleland som skal lede dere videre gjennom formiddagens foredrag!

Kjell Ivar Vannebo
 k.i.vannebo@iln.uio.no

PLACE-NAMES AND IDENTITY IN A ZULU CONTEXT

By Adrian Koopman, Pietermaritzburg (Sør-Afrika)

Samandrag: Stadnamn og identitet i ein zulu-kontekst

Dette føredraget tek til med ei kort skildring av den sosio-politiske konteksten som endring av stadnamn finn stad i i Sør-Afrika, særleg når det gjeld å erstatta «koloni-namn» med «afrikanske namn». Dei føreslåtte namneendringane for Grahamstown og Pretoria vert kort omtala, deretter kjem ein meir inngående analyse av dei føreslåtte zulu-namna for Durban. Denne delen av føredraget tek for seg «oppfatta identitet», «konstruert identitet», og «falsk identitet». Føredraget vert avslutta med ei drøfting av tilhøvet mellom kunnskap og identitet. (Ein meir fullstendig versjon av foredraget vil verta prenta i ein annan samanheng.)

Introduction

This paper refers to a newspaper article dated August 2007 which has to do with the renaming of the city of Durban. The article is used as a starting point to look at some issues of naming and identity in South Africa today. In this particular case we will look at various historical Zulu toponyms which could possibly be used to replace the name *Durban*.

The issue of changing toponyms in South Africa needs to be seen within a number of socio-political contexts. These include:

- questions of identity
- what is «African»?
- shaking off the colonial past

In the multi-ethnic and multi-lingual country of South Africa, with eleven official languages and a population from a wide variety of ethnic and cultural backgrounds, no person has a single identity, but many layers of identity.

The issue of what it means to be «African» is a hotly debated issue in South Africa, with one camp saying that birth and upbringing in Africa makes for an African identity, while another camp insists that a Black African heritage is essential, and that South African residents of an Indian, Malaysian or European heritage can not be African, even if their forbears have lived in Africa for several generations.

As to the issue of «colonialism», most South Africans see the date of South Africa's independence as 1994, and not 1961 when South Africa formally cut links with Britain to become a republic. This more recent date means that South Africa's colonial past is still fresh in the country's mind, and this freshness has a major impact on naming issues in the country.

Before we go on to discuss potential replacements for the name *Durban*, we need to look briefly at the role of the South African National Geographical Names Council (SANGNC). This council, which replaced the earlier National Place Names Committee, was established in 1997. Several guidelines accompanied the Act of Parliament which set up the SANGNC, and two of these guidelines are relevant to this paper. One guideline says offensive names should be changed; another says that if it were found that a «colonial» name had replaced an earlier «indigenous» name, a change to the earlier name could be considered. With regard to the first mentioned, even before 1994, South Africa had begun replacing toponyms with offensive elements like *kaffir*.

The newspaper article

With the above factors in mind, we can now return to the newspaper article and consider two questions:

- (1) «Should we change the name *Durban*?» and (2) «If so, what to?»

There are no real grounds for changing the name *Durban*. Some may argue that the Zulu allonym for this coastal city is *eThekweni*, and this is an older name for the city. It is certainly true that *eThekweni* is an older name, but

only for the bay, whereas the name *Durban* includes the bay and the several square kilometers of urban metropolis which surround it. On the grounds of offensiveness, there is nothing in the semantics of the name *Durban* which could be considered offensive. It has, however, been pointed out that the Governor of the Cape in the early 1800s, Sir Benjamin D'Urban, after whom Durban is named, had been implicated in certain decisions, which, with hindsight, could be seen as politically offensive. His name can, for example, be potentially linked to the beheading of a Xhosa chief in the 1840s. The name therefore «carries colonial baggage», a current political catchphrase in South Africa.

Were this viewpoint to become the view of the majority in Durban, then Durban would have the legal right to change its own name. It might not even be necessary to be the viewpoint of the majority of citizens. Recently a majority of city councilors, members of the controlling political party the African National Congress (ANC) voted to change the names of dozens of central streets in Durban, and despite several attempts by certain citizens to take the matter to court, in the end the decision of the town councilors was upheld. Assuming the, that «Durban» decides that it wants to be renamed. What are the possible candidates for replacing the name *Durban*, and what are their onomastic credentials?

eThekwini

The name *eThekwini* ('place of the bay') has been Durban's unofficial Zulu-language «partner» for nearly 200 years. It has in fact become the official name of the municipality which ran the affairs of the city. It is a fact that Durban is controlled by the eThekwini Municipality. There were, however, certain identity issues with this name. *EThekwini* is the locative form of the noun *itheku*, a polysemic word recorded in all current Zulu dictionaries as having the primary meaning 'bay, lagoon', and the secondary meaning 'person or animal with a single testicle'. The topographical layout of Durban's rounded bay, with the long, phallic promontory of The Bluff above it, especially when seen from the top of the Berea Ridge opposite the bay, could supply a genital metaphor underlying this secondary meaning.

This secondary meaning of the noun is seen by some residents of the city as amusing and intriguing, and a possibility of a narrative which could be used for marketing the city. On the other hand, for some residents the secondary, genital, meaning gives the city an unsavoury and offensive identity. Note that the newspaper article under consideration quotes Durban mayor Obed Mdlala as saying it embarrasses him when he is asked to explain the semantics of the name *eThekwini*.

KwaKhangela

The name *KwaKhangela* has very strong political credibility as apparently it was «the name given by King Shaka to what is now *Durban*». The «rights» to the name of King Shaka were, in the days before the «new» South Africa, the «property» of the Zulu ethnic political party Inkatha, but now any anti-colonial viewpoint can be justified by linking it to the names of this early 19th Century Zulu monarch. There is no space in this paper to go into great detail but the current belief that «Shaka gave the name *Kwa-Khangela* to what is now *Durban*» is just not true. *KwaKhangela* may well have been the nickname of a regiment sent by King Shaka in the 1820s to «keep an eye» (Zulu: *khangela*) on the newly-arrived European settlers but it was Dutch-speaking «Boer» captain Andries Pretorius who named his 1883 Natal Bay settlement *Congella*, a name which has certainly become confused with *Khangela* in early Durban history. In onomastic terms, *Kwa-Khangela* has a false identity, even though it has strong political credibility.

Despite the drawbacks attached to *eThekwini* and *KwaKhangela*, these remain the leading contenders for replacing the name *Durban*. Let us now look at some lesser historical candidates. The following have all at some stage been used for various sections of what is now *Durban*:

eMhlume

Only one single reference (an entry in the 1957 *Zulu-English Dictionary* of C. M. Doke and B. W. Vilakazi) can be found for this name. Doke and Vilakazi assert that *eMhlume* was once a name for the Bay of Natal, or *eThekwini*, in Zulu. This almost non-existent identity, together with the fact that it refers to the topographical entity covered by the far-more well-known name *eThekwini*, makes this the most minor contender for replacing the name *Durban*.

KwaMalinde

Although this name is only known to a tiny handful of serious onomastic historians, sufficient evidence exists to show that this was an earlier Zulu name for the area on which most of the modern City of Durban lies. In terms of SANGNC guidelines, it has strong onomastic credibility in that it almost certainly existed before the arrival of European settlers in the 1820s and referred to the geographical area covered by the modern city of Durban. Its weakness as a contender is that it is so little known. A good marketing campaign, however, could make this a serious competitor.

IFenya

Again, this name is known only to a small group of specialist historians. It covers much of the southern side of the Bay of Natal, and is an earlier

name than *Durban* or *Port Natal*. As with the name above, its onomastic credibility must be balanced by almost total obscurity.

iSibubulungu

The name *iSibubulungu* has had more historical exposure than the three names given immediately above, but it is also known that this name refers to the long promontory between the bay and the sea, otherwise known as *The Bluff*, and not to any other part of modern Durban. Some historians have Zulu King Dinagane, successor to King Shaka, using this name to refer to all the coastal strip inland to a few kilometers, from the uThukela River 80 kms north of Durban, to Durban itself.

Conclusion

There is no obvious replacement in Zulu for the name *Durban* (if, indeed, it needs to be replaced at all) but the only two real contenders are the ones which are known to the general public, i.e. *eThekwini* and *KwaKhangela*. These name may be promoted, debated, and rejected but this is only because these names are known.

The previous four names: *eMhlume*, *KwaMalinde*, *iFenya*, and *iSibubulungu* are all regarded as minor contenders to replace the name *Durban*. This is almost entirely because they are so little known. Entities that are not known have no public or no popular identity. They cannot be debated. They cannot be supported, nor can they argued against.

Naming, or re-naming, in South Africa as in most countries, is a game played by politicians, who are notorious for following or using popular opinion, rather than barely-known facts or in-depth research. If the politicians who control the city of Durban are serious about following the guidelines of South Africa's official names body, the SANGNC, they would undertake some serious historical research. And then market a name like *KwaMalinde*.

Adrian Koopman
koopman@ukzn.ac.za

THE ROLE OF PLACE-NAMES IN THE MAKING OF A ZIMBABWEAN IDENTITY

By Emanuel Chabata, Harare (Zimbabwe)

Samandrag: Kva stadnamn har å seia for zimbabwisk identitet

Zimbabwe er ein etter måten ung nasjon som framleis er i gang med å finna seg sjølv. I denne prosessen nyttar nasjonen mange ulike middel og strategiar, m.a. stadnamn, som er emnet for dette føredraget. Vårt utgangspunkt er at stadnamna spelar ei viktig rolle når det gjeld å definera Zimbabwe som eit språksamfunn med ei eineståande historie og ei sterk kjensle av nasjonalitet. Føredraget viser korleis nokre stadnamn er brukte for å konkretisera banda det zimbabwiske folket har til soga til landet, dvs. korleis zimbabwarane har definert seg som eit folk ved å namngje nokre av dei populære stadene etter historiske heltar og hel-tinner.

1 Introduction

Like any other part of the inhabited world today, Zimbabwe has names that refer to different parts of its landscape, that is, to its geographic features such as mountains, valleys, rivers, streams, lakes, etc, as well as modern human settlements such as cities, towns, villages, schools, mines, farms, and closely related human constructions such as bridges, roads, streets and important buildings. A closer look at the names shows that they can be descriptive, connotative, and commemorative. Each name is chosen because it has some socio-cultural, political or historical significance. The names, therefore, reflect the thinking of the namer, hence the contention that names intermediate between features or places and the people using them. Viewed that way, place-names are thus forms of identity.

A lot has been documented about the close link between places or features and surrounding communities as expressed through names bestowed on respective features and places (see, for example, Algeo and Algeo 2000, Hendry 2006, Dion 1983 and Zelinsky 2003). All these scholars point to the fact that there is a very close connection between a place-name, the place being referred to and the place-namer. In a way, their argument is that place-names, like other types of names, should be viewed as forms of identity. The aim in this paper is to show how place-names have been used as forms of identity in Zimbabwe. But what is *identity*? This term has received varying kinds of treatment in different disciplines, ranging from those that are biological, psychological, scientific, linguistic, mathematical, physical, and social, among many others. However, for the purposes of our discussion in this paper, we will take it to refer to the concept of being the same, coalescence of interest, purpose, use, effect, etc. We will use this interpretation to understand the role of place-names in the characterisation of a people's history and as forces or tools in understanding the present and

also in defining the future and destiny of a nation. In doing this, we will also try to show that identity is not static, but is rather changing with changing circumstances. Thus, in keeping pace with the changing identity, old names are deliberately changed or replaced with new ones that are relevant to the new consciousness.

2 Early Period

The fact that the inhabitants of the present-day Zimbabwe had labels or names to refer to places in their surroundings even before the coming of Europeans may not be contestable. What could be debatable are the similarities and/or differences between the nature of common place-names before and after the coming of the European settlers. In order to understand the nature of place-names during the pre-colonial era, we may need to note that the concept of land in Zimbabwe before the coming of the European settlers was rather different from what it is today. The land was not artificially divided into administrative areas with boundaries and «legal» names. People only identified themselves as belonging to one or the other chief or king (see, for example, Chimhundu 1992). The concept of land ownership was unknown; hence there was no need to indicate ownership by a place-name. Of course, there were no towns and cities, roads, streets, schools, mines, or any other modern structures that needed to be identified by names. Thus, names were mostly of physical features such as mountains, rivers and valleys. The name labels were by nature descriptive in that they tended to indicate the shape or content of features or their relation to important events – they were not commemorative.

3 European Contact

The coming of the Europeans, especially the British in the late 19th century, led to a lot of changes in the nature of place-names in Zimbabwe. To start with, the settlers' concept of land ownership demanded that each piece of land had to have definitive boundaries and also a name attached to it. Administrative boundaries were therefore drawn and names were given to the respective pieces of land. The process of place naming by the new settlers led to a lot of changes with respect to the original African names. Whilst some old names were kept, some were completely lost. For those that were kept, any of the following three things could happen; (a) some names remained unchanged both in terms of their pronunciation and the extent of the features they originally referred to, (b) some had their pronunciations «corrupted» to suit the settlers' language, and (c) some had their referents extended in that they now referred to larger geographical areas than they did originally – for example, a name of a local mountain or river could be extended to refer to a new and bigger administrative area that includes the mountain or the river.

The settlers also brought new concepts such as towns and cities, roads, streets, mines, farms, churches and schools, all of which needed to be identified by names. An important aspect in the settlers' naming was the concept of commemoration, which we said was absent in Zimbabwe before colonisation. Early commemorative names were often those of the settlers' sponsors or of those people from whom they wanted to gain favour. Some names were also a way of honouring specific people or indicating ownership. An example was the name given to the country created by the settlers, *Rhodesia*, which was named in honour of Cecil John Rhodes, whose British South Africa Company had acquired this territory in the late 19th century. The capital of the country also became known as *Salisbury*, named after the then British Prime Minister, the 3rd Marquess of Salisbury. Another town was named Fort Victoria, in honour of the then British Queen, *Victoria*. Many English names were also given to streets (for example, *Rhodes*, *Charter*, *Livingstone*), residential suburbs (for example, *Highlands*, *Mt Pleasant*, *Glen Norah*), and schools (for example, *Queen Elizabeth*, *Lord Malvern*, *Churchill*, *Prince Edward*). It is important to note that the bulk of these names were names of important or famous people or places in Britain or somewhere in Europe. By naming various places after names of people and places in their country of origin, the settlers were showing their domination of the newly settled area and were giving this new acquisition their own identity. They were celebrating their heroes and successes in Britain through naming different places in owner of these important personalities and events in colonial Africa. It is important to note that these names continued to be used for the entire period when Zimbabwe was under the dominance of British rule.

4 Changing Identity; Changing Place-names

The attainment of independence from British rule in 1980 was a major victory by the Africans who had been fighting against colonialism for a long time. This victory had to be shown by a displacement of all colonial structures and their replacement with structures that reflected the spirit of the war. Place-names were not spared in the process. Many colonial place-names were replaced by names in local languages, most of which were names of legendary characters or heroes and heroines of the first and second chimurenga/liberation wars. Like in many newly independent societies (see also, Raento and Douglass 2001, Basso 1996 and Hendry 2006), the overwhelming majority of the names were those of men and women who won glory and acclaim through exploits in either the political or military realm. The idea was to replace British symbols with Zimbabwean symbols, British heroes with Zimbabwean heroes and British celebrated values with Zimbabwe's celebrated values. Viewed this way, therefore, the names performed the function articulated in Basso (1996, p. 76),

who notes that place-names not only serve as terms of reference, but also function «to muster and consolidate so much of what a landscape may be taken to represent in both personal and cultural terms». To show how the British symbols of colonialism were eradicated through renaming of places in Zimbabwe, we can start with the name of the country itself, *Zimbabwe*, formerly *Rhodesia*. The new name, *Zimbabwe*, was derived from Great Zimbabwe, the country's national shrine, which was an important spiritual place for those who ruled the vast empire of Monomotapa before the arrival of the British settlers. This name is a symbol of national unity, and is of socio-cultural, historical and religious importance to most black Zimbabweans. The country's name, therefore, shows the people's return to their origins or roots, their original identity and also its resistance to domination. Names of many towns and cities were also changed from their symbolic colonial labels and were replaced by locally relevant indigenous names that were symbolic of the new order and new ownership of the land. For example, *Salisbury* was renamed *Harare* after the Shona chief, Neharava and *Fort Victoria* became *Masvingo*, again linked to the Great Zimbabwe stone structures. Other names were simply new transliterations to reflect the correct local pronunciation and the local languages' newly developed orthographies. For example, *Gwelo* became *Gweru*; *Selukwe* became *Shurugwi*; *Sinoia* became *Chinhoyi*; *Umtali* became *Mutare*; *Matopos* became *Matobo*; *Marandellas* became *Marondera*; *Que Que* became *Kwekwe*; *Gatooma* became *Kadoma*; etc.

As already intimated above, the founding of the «new nation» in 1980 after the two protracted liberation wars also created opportunities for expressing some patriotic fervour that were non-existent before. For example, most colonial street names were replaced by names of legendary figures, living or departed. A look at the streets of Harare, for example, shows that street names such as *Rhodes*, *Livingstone* and *Charter* have been replaced with those of Zimbabwean national leaders, such as *Josiah Tongogara*, *Herbert Shitepo*, *Mbuya Nehanda*, *Kaguvi*, *Leopold Takawira*, *Josiah Chinamano*, as well as *Robert Mugabe*, whose name appears on street signs as frequently as that of *Rhodes* once did. Other streets have been named after leaders of neighbouring countries, such as *Samora Machel* of Mozambique, *Julius Nyerere* of Tanzania, *Kenneth Kaunda* of Zambia, *Nelson Mandela* of South Africa and *Sam Nujoma* of Namibia. Others have a general pan-Africanist theme, such as the *Africa Unity Square*, formerly *Cecil Square*. Important government buildings were also named after national heroes such as *Mkwati*, *Chaminuka*, *Karigamombe*, etc, all of whom were heroes of the first liberation war of 1896-7. As late as 2005, the Zimbabwe Ministry of Education also came up with a proposal to replace all school names in the country, which have colonial connotations with those of the country's heroes and heroines. The follo-

wing are only a few illustrative examples; *Prince Edward* was renamed *Murenga*, *Queen Elizabeth* was renamed *Nehanda Nyakasikana*, *Churchill* was renamed *Josia Tongogara*, and *John Cowie* was renamed *Zororo Duri*.

5 Conclusion

In this paper, we tried to show that the process of place-naming in Zimbabwe is not a haphazard exercise, but is informed by principled ways of trying to cherish the country's history and the markers of that history. Using the historical approach, our analysis showed that during the pre-colonial era place-names were mostly those of physical or natural features such as mountains and rivers. The names tended to be pictorial for they were descriptive of the features they referred to. However, colonisation brought new and «imported» names and naming practices where place-names tended to be commemorative and celebrative of famous people and places in Britain and Europe. We also tried to show that Zimbabwe's attainment of independence led to a steady and consistent replacement of colonial names by names of liberation war heroes and heroines. The place-names bestowed in the post-independence era, therefore, are helping in defining Zimbabwe as a nation that was born out of a struggle and that is resisting domination.

References

- Algeo, J. & K. Algeo. 2000. Onomastics as an Interdisciplinary Study. *Names* 48 (3–4), pp. 265–74.
- Basso, K. 1996. *Wisdom Sits in Places: Landscape and Language Among the Western Apache*, Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Chimhundu, H. 1992. Early Missionaries and the Ethno-linguistic factor during the 'Invention of Tribalism' in Zimbabwe. *Journal of African History* 33, pp. 87–109.
- Dion, K. L. 1983. Names, Identity, and Self. *Names* 31 (4), pp. 245–257.
- Hendry, B. 2006. The Power of Names: Place-Making and People-Making in the Riojan Wine Region. *Names* 54 (1), pp. 23–54.
- Rennick, R. 2005. How to Study Placenames. *Names* 53 (4), pp. 291–308.
- Zelinsky, W. 1983. Nationalism in the American Place-Name Cover. *Names* 31 (1), pp. 1–28.

Emmanuel Chabata
emmanuelchabata@yahoo.com

«TONALISM»: NAME, SOUL, DESTINY AND IDENTITY DETERMINED BY THE 260-DAY CALENDAR IN MESOAMERICA

By Lars Kirkhusmo Pharo, Oslo

Samandrag: «Tonalisme»: Namn, sjel, lagnad og identitet fastsett av 260-dagarskalenderen i Mesoamerika

«Mesoamerika» har vorte definert av forskarar som ein kulturregion som femner om det nordvestlege, sentrale og sørlege Mexico og det nordlege Mellom-Amerika. Det var mange folk, som til dømes mayaer, aztekarar, olmekarar, zapotekarar, toltekarar, tarasekarar, tlapanekarar, otomíar, mixtekarar osv., som levde i urbane «høggkulturar» i perioden ca. 1000 f.Kr.–1521 e.Kr. i dette området. Trass i den spanske hertakinga i byrjinga av 1500-tallet har religionane, språka og kulturane åt millionar av mesoamerikanarar overlevt. Attåt å ha konvensjonelle personnamn har både menneske og gudar frå Mesoamerika dagnamn frå ein 260-dagarskalender. Denne artikkelen syner korleis namna i 260-dagarskalenderen (kalla «tonalisme») vert gjevne til menneske, gudar og verdsaldrar, og korleis denne namnetradisjonen vert knytt til identiten åt ymse skapnader og ovringar.

1 Introduction

Antroponyms comprise calendar names in various Mesoamerican cultures. Besides having conventional personal names, both human beings and deities carry day names from the 260-day calendar. Even world ages or world periods, the traditional 365-day calendar, the 52-year calendar and the cardinal directions of the quadripartite world received designations from this calendar.

I intend to demonstrate that the phenomenon of name giving from the 260-day calendar – called «tonalism» – is related to the concepts of destiny and the (free) soul. Consequently, this naming practice is heavily linked to the notion of identity in Mesoamerica.

But what constitutes this notion? Otto Krogseth (2001, pp. 100–103) has suggested three general characteristics:

1. Continuity in time vs. change. A quality, condition or nature of absolute or essential sameness.
2. A coherence where some fundamental aspects coordinate the person's/ object's roles or functions.
3. Individuality or personality. A person or an object comprises in itself, in substance or in selfhood, a specific character – and not something else. He, she or it holds a certain distinctiveness or uniqueness as compared to other beings and objects.

The day signs of the 260-day calendar naming human beings, deities, world ages or world periods provide him, her or it a particular predestined fate. In

addition, human beings obtain a substance, what historians of religions call a freesoul.

Generally, the name stays with the individual or object throughout their existence. Thus it operates as a determinative factor as to the way it is perceived. This is even more emphasised when the concept of the calendar name is closely associated with destiny and the notion of the soul. Predestination and the soul constitute continuity, coherence, individuality, personality and uniqueness. Thus, the calendar name, which in itself is marker of exceptionality, conveys essential identity features.

1.1 Mesoamerica

«Mesoamerica» has been defined as a cultural-geographical region incorporating the northwestern, central and southern Mexico, Guatemala, Belize, and the western part of Honduras and El Salvador. In this area peoples – like the Aztecs, Olmecs, Zapotecs, Toltecs, Tlapanecs, Teotihuacanos, Tarascas, Otomís, Mixtecs, Maya etc. – lived in urban «high cultures» c. 1000 B.C. – 1521 A.D. Notwithstanding the Spanish conquest at the beginning of the 16th century, the languages, religions and cultures of millions of indigenous Mesoamerican peoples subsist today.

1.2 The 260-day calendar

Mesoamerican cultures shared a 260-day and a 365-day calendar that together form a 52-year cycle called a Calendar Round. The traditional 260-day calendar continues being in use in various parts of Mesoamerica today. It is employed by indigenous peoples in the highland of Guatemala and in the states of Veracruz, Chiapas and Oaxaca, Mexico. The custom of naming people after signs of this calendar has, however, gone out of practice in many cultures.

The 260-day calendar consists of twenty day-names (sp. *veintena*) together with 13 days with a coefficient (sp. *trecena*). 18 twenty day-units multiplied with thirteen amounts to 260 days. Hence, besides the ordinary name (i.e. not calendar name) human beings could receive a name from 260 possible day-names.

2 Calendar names from the 260-day divinatory calendar

The data related to the Mesoamerican calendars and to the naming practices are indeed varied. It derives from indigenous iconography and logosyllabic inscriptions, native Colonial accounts, descriptions by Spanish ethnographer-missionaries of the Colonial period and modern ethnography.

2.1 The naming ceremony: destiny and identity associated with the selected day-name of the 260-day calendar

The 260-day calendar had many functions but is first and foremost recognised in its application as a divinatory calendar. The Aztecs employed the 260-day calendar (*tonalamatl*) as a divinatory in order to interpret the horoscope of a newly born child. This was done with the purpose of giving the child its name and its *suerte* ('fate'; 'destiny'). The Franciscan friar Bernardino de Sahagun (1499–1590) outline in detail, in Nahuatl, a ceremony conducted at the time of a birth of a child where it was given its *tonalli* or calendar name. This is the day sign that was to predetermine the individual's destiny. Consequently, the calendar sign determined the character, temperament and behaviour of the human being, e.g. the individual's identity. This phenomenon has been given the designation «tonalism», after *tona*, *tonal* or *tonalli* ('day'; 'sun') in Nahuatl (López Austin 1988). *Tonalli* constitutes the *I-macehual* ('that which is granted to one, that which one deserves') to the individual according to the Aztecs (López Austin 1988, pp. 213–214).

Sahagun has observed that the calendar signs of the *tonalamatl* were either good or bad. Thus, there was not a fixed practice of naming the child on the seventh day after birth. If the sign was good the child was given a ritual bath and thereafter a name. If the sign was from a bad day the *tonalpouhque* ('he/she who are dedicated to the the *tonalli*') discarded it and the ceremonial bath was postponed until a better date. In this way the *tonalpouhque* manipulated the name and destiny, and thereby the character and identity, by improving the *tonalli* of the child: *'ipampa ic qujpatia in jtonal*, ('For in that way they remedied his fate') (Sahagun 1957, IV, p. 30).

The postponement was, however, restricted since the naming ritual had to take place within the 13-day period (*trecena*) the child was born (López Austin 1988, p. 212). Moreover, since the predestination of the fate after the day of birth was avoidable the significance of the calendar must accordingly not be overrated. The Aztecs also had a conception of human free will. Hence, men could either fulfill or destroy his destiny (Sahagun 1957, IV, p. 25). The *tonalli* is more like a faculty or an orientation that the human being can cultivate. In her experience with the modern K'iche' of Highland Guatemala, Barbara Tedlock argues that there is no dualism of good versus bad days but more complex prophecies (1992, pp. 97–99).

In an intriguing passage in a book from the 16th century, Fray Juan de Córdova gives various reasons why marriages were dissolved among the Zapotecs of Oaxaca, Mexico. One of these was a combination of the names of the couple that would cause misfortune to them or their offspring (Whitecotton 1977, p. 146). We can surmise that these names were from the 260-day calendar.

The names or identities – the name deciding the individual’s character – played accordingly a significant role throughout the life of a human being.

The *hombres-dios* (‘man-god’) Toltec ruler Ce Acatl Topiltzin Quetzalcoatl (‘One Reed Our Honourable Lord the Feathered Serpent’) of the city Tula or Tolla in Hidalgo – located c. 80 kilometers north of Mexico City – represents a famous example of how a calendar name display a prophecy. The Toltec civilisation (c. 900 – c. 1200 AD) exercised a great influence on many later Mesoamerican cultures. The numerous mythological versions of his disappearance relate that Ce Acatl Topiltzin Quetzalcoatl some day would return according to his calendar name Ce Acatl (‘One Reed’). Many scholars have therefore hypothesised that the Aztec *tlatoni* (ruler) Motecuhzuma (II) believed that the later Spanish conquerer of the Aztec empire, Hernán Cortéz, was identical with the home coming Ce Acatl Topiltzin Quetzalcoatl because he arrived with his Spanish army in Mexico in 1519. This year corresponds to the year Ce Acatl of the Aztec 365-day and 52-year calendar, which had its name from the 260-day calendar. Ce Acatl represents the date the native prophets claimed that Ce Acatl Topiltzin Quetzalcoatl would return to Tenochtitlan (today Mexico City), the capital of the Aztec empire.

2.2 The names, destiny and identity of the five world ages

We have seen that the calendar sign determined the destiny of an individual. A prophecy of the end of the world was also decided by the 260-day calendar.

A general agreement exists among scholars that the Aztecs had a notion of five world ages. The sequence of the world ages in Aztec religion each has a distinctive set of characteristics and hence identities represented by names (accompanied with the number 4) of the 260-day calendar. They were respectively terminated by a different kind of cataclysmic destruction and its inhabitants were either destroyed or transformed into another form (Elzey 1976: 117-118). A common belief in the creation of five worlds or ‘Suns’ existed thus in Nahua mythology. They have the following names:

1. Nahui Ocelotl (‘4 Jaguar’).
2. Nahui Ehecatl (‘4 Wind’).
3. Nahui Quiahuitl (‘4 Rain’).
4. Nahui Atl (‘4 Water’).
5. Nahui Ollin (‘4 Movement’).

Each world age was named after a date in the 260-day cycle and associated with and presided over by a particular deity and a particular group of beings that were either exterminated or transformed into different kinds of beings in the first four creations. These were the dates on which the Suns or

worlds were terminated. The world that we are now living in will end on the date Nahui Ollin ('4 Movement'). *Ollin* refers in this context to a world devastating earthquake. Earthquakes are quite common in Central Mexico. Thus the names from the 260-day calendar of the Five Suns delineate the quality of the world age and the way its inhabitants will be demolished, accordingly outlining its identity.

3 Name, freesoul (*tonalli*) and identity

The term *tonalli* alludes also to a freesoul or a shadow without shape (*sombre*). This phenomenon has been recognised among the contemporary K'iche'-Maya of Highland Guatemala. Every day has its face, identity or character of the 260-day calendar, *rajilábal k'ij*, which influences events. A person's good fortune or destiny is named as *uwäch uk'ij* ('face of ones day' or 'ones character', i.e. the personality or character of a human being). Any day, imparts the *uwäch uk'ij* to a child born on that day (Tedlock 1992, p. 110). It is decided by the birthday in the 260-day calendar. *Uwäch uk'ij* can leave the body when the individual dreams and meet other people's *uwäch uk'ij* (Tedlock 1981, p. 315). It is therefore a *tonalli* or a free soul.

This free-soul ideology has serious medical implications. The patient, diagnosed by the Nahua *ticitl* ('doctor') as one who lacks a *tonalli* or destiny (fortuna): «... the cause of the child's sickness is that he lacks fate or fortune or star» (Ruiz de Alarcón 1984, p. 161). He or she will not recover until his or her *tonalli* has reappeared (*oquicauh itonal*, 'his/her *tonal* has abandoned him/her') (Hassig and Andrews in Ruiz de Alarcón 1984, p. 361, note 9). There were (also female) *tetonaltique* (*tetonaltih*, 'one who provides a person a *tonal*') or *tetonalmacanih* ('*tonal*-givers'), i.e. specialised doctors who located the lost *tonal* of the patient (Hassig and Andrews in Ruiz de Alarcón 1984, pp. 247, 380). They could in various healing-ceremonies bring the *tonalli*, and thus the name, back to the patient (Ruiz de Alarcón 1984, p. 161).

References

- Durán, Fray Diego. 1971. *Book of the Gods and Rites and the Ancient Calendar*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Elzey, Wayne. 1976. The Nahua Myth of the Suns. History and Cosmology in Pre-Hispanic Mexican Religions. *NUMEN. International Review for the History of Religions* 23, pp. 114–135.
- Krogseth, Otto. 2001. Identitet. In: *Pluralisme og identitet. Kulturanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker i møte med religiøs og moralsk pluralisme*. Ed. Jan-Olav Henriksen and Otto Krogseth in collaboration with Pål Ketil Botvar and Ingvil T. Plesner. Gyldendal Akademisk, pp. 85–184.

- López Austin, Alfredo. 1988. *The Human Body and Ideology: Concepts of the Ancient Nahuas*. Transl. by Thelma Ortiz de Montellano and Bernhard Ortiz de Montellano. 2 vols. Salt Lake City: University of Utah Press.
- Ruiz de Alarcón, Hernando. 1984. *Treatise on the heathen superstitions that today live among the Indians native to this New Spain, 1629*. Translated and edited by J. Richard Andrews and Ross Hassig. (The Civilization of the American Indian series 164.) Norman: University of Oklahoma Press.
- Sahagún, Fray Bernardino de. 1557–82. *General history of the Things of New Spain: Florentine Codex*. Charles E. Dibble and Arthur J. V. Anderson, trans. 13 vols. Santa Fe: School of American Research and University of Utah.
- Taube, Karl Andreas. 1988. *The Ancient Yucatec New Year Festival: The Liminal period in Maya ritual and cosmology*. Diss. Yale University.
- Tedlock, Barbara. 1992. *Time and the Highland Maya*. Albuquerque: University New Mexico Press.
- Whitecotton Joseph W. 1977. *The Zapotecs: Princes, Priests, and Peasants*. The Civilization of the American Indian Series. University of Oklahoma Press: Norman.
- Wichmann, Søren. 2000. *Mayaernes skrift. Introduksjon og håndbok*. (Under forberedelse) København. (Privat kopi.)

Lars Kirkhusmo Pharo
l.k.pharo@ikos.uio.no

STEDSNAVN OG POLITISK OG ETNISK IDENTITET I SERBIA

Av Ljubisa Rajić, Beograd (Serbia)

Summary: Place names and political and ethnic identity in Serbia

During the last 150 years there have been around 25 smaller and greater changes of street names and square names in Belgrade; some of them were changed up to six times. These changes are a part of a sequence of changes of other place names including names of institutions (state administration, research institutions, schools, universities, factories, museums, sports clubs and others), and personal names. They reflect primarily political, economic, demographic, and cultural changes, and serve as a mean for constructing and reconstructing a) inner and outer political, ethnic, religious, and cultural identity, b) political relations, and c) history. But they are not unique; we can find more or less identical socio-nomastic processes in former Eastern Europe, reflecting similar modern changes. The paper discusses the causes, the process and the consequences of

changing place names in these three main domains – and their potential for constructing and reconstructing reality.

1 Stedsnavnenes funksjon

Mellom Peter Hallaråkers (1997, s. 163–174) fjerde, den kulturhistoriske, og femte, den sosiologisk-psykologiske, funksjon som stedsnavn kan ha, burde det kanskje innføres en ny, politisk og etnisk identitetsskapende funksjon. Det er den jeg har tenkt å ta opp i mitt bidrag om stedsnavn og politisk og etnisk identitet i Serbia.

I Serbia finnes det ikke noe sentralt register over stedsnavn, eksisterende trykte og elektroniske kart (som ikke dekker hele landet) følger endringer med til dels flerårige forsinkelser, og når gatene får nye skilt, blir de gamle fjernet med ytterst få unntak. Derfor er det vanskelig å få noenlunde helhetlig oversikt over stedsnavn og deres endringer gjennom tidene, særlig fordi mikrotoponymi er et mer enn ytterst forsømt forskningsområde, som dessuten drives i ganske høy grad av nasjonalistiske og dårlig utdannede forskere. Primærkilden til denne artikkelen har derfor vært i all hovedsak nyheter om navneendringer hentet fra trykte medier og svar fra mine studenter om gatenavnendringer i stedene de kommer fra, samt artikkelen under nummer 1 i litteraturlisten skrevet av en student.

Stabilitet og endringer i stedsnavn avhenger av flere forskjellige faktorer. Jeg skal ta for meg i dette bidraget hvordan deres identitetsskapende funksjon har påvirket endringer av stedsnavn i Serbia.

Navneendringer opptrer gjerne ved historiske brytningspunkter, og da opptrer de gjerne i serier. Slike endringsserier har gjentatt seg flere ganger i det tidligere Jugoslavias historie. Som regel kan man øyne en klar og tett sammenheng mellom ytre politiske, økonomiske, demografiske og kulturelle endringer og deres avspeilinger i endringene av navngivningen. Mitt hovedeksempel er gate-, torg- og områdenavn i Beograd, men jeg skal trekke inn andre eksempler når det er påkrevd.

2 Byen som symbolsk rom

Beograds ekstremt turbulente historie som grensefestning gjør at den hadde bare tretti gater i 1848, da tyrkiske myndigheter for første gang tillot at gatene skulle få faste navn. Nitten av dem fikk organiske navn, elleve fikk navn etter helter fra første og annen serbisk oppstand mot tyrkere, men skilt ble satt først i 1972, da tyrkerne forlot byen etter avtale fra 1868. Da var byen vokst ut til 176 gater. Siden da har gatene i byen blitt døpt og omdøpt omkring tjuefem ganger som symboler for endrete politiske, etniske og kulturelle forhold.

1800-tallets navngivning kjennetegnes av dynastiske konflikter og forsøk på å «modernisere» gatenavn ved å endre organiske navn av typen *Bryggergate* eller *Fiskergate*, slik at bare omkring tretti gater har i dag

navn fra tiden før dette skiftet. I perioden 1909–1913 var det sterke enhets-tanker i gang i det sørslaviske området og en del gamle gater ble døpt om i mer sørslavisk ånd. Under første verdenskrig germaniserte den østerrikske okkupasjonsmakten gatenavn.

Etter 1920 ble Beograd hovedstaden i Serbernes, kroatenes og slovenernes kongerike, seinere døpt om til Kongeriket Jugoslavia, og det kom nye gatenavn som avspeilet denne nye statsdannelsen. I 1930 kom en ny sørslavisk bølge med mange gater døpt etter politikere, en del serbiske offiserer og en del vestlige allierte fra første verdenskrig. I 1943 fjernet den tyske okkupasjonsmakten alt som kunne oppfattes som antitysk, f.eks. *Engelsk gate*, eller jødisk, f.eks. *Jødegaten*, mens kollaborasjonsregjeringa fjernet alt som minnet om Jugoslavia.

I 1946 ble endringene fra 1943 tatt bort, men få gater fikk navn fra før krigen, slik at det ble endret totalt over 110 gatenavn. Mange drepte partisaner, fagforeningsaktivister fra før annen verdenskrig, enkelte vestlige allierte osv. fikk sine gater. Fram til Cominform-resolusjonen fikk mange gater prosovjetiske navn, men etter resolusjonen ble en del av dem døpt om.

Selve landet byttet navn flere ganger, og det kom også en rekke andre endringer av stedsnavn (f.eks. ble tyske landsbynavn skiftet ut med serbo-kroatiske, hver delstat og hvert autonomt område fikk en by oppkalt etter Tito, Podgorica, hovedstaden i Montenegro, ble døpt om til *Titograd*, Titobyen, veien mellom Beograd og Zagreb fikk navnet *Broderskapets og enhetens motorvei*), de fleste institusjoner fikk nye navn (fotballklubbene Røde stjerne og Partizan har sine navn fra den tiden) samt store svingninger i personnavnskikken (gutter og jenter fikk ofte navnet *Slobodan*, henholdsvis *Slobodanka* – ‘den frie’, jenter fikk ofte navnet *Nada* – ‘håpet’, gutter kunne få navnet *Vladimir* etter Lenin) osv.

I perioden etter midten av 1950-åra kom en rekke nye endringer, sjeldnere omdøping, oftere nye navn, men igjen som regel etter hjemlige og utenlandske politikere og andre kjentfolk, fordi byen hadde vokst fra omkring 240 000 innbyggere i oktober 1944 til omkring 1,8 millioner i dag. På grunn av den raske utviklingen fikk mange gater navn *Ny gate* 1, 2 osv. (i 2003 hadde byen 658 gater som het *Ny gate*), og på grunn av at byen «spiste» opp omkringliggende småbyer og landsbyer, kunne opptil fjorten gater ha samme navn. I 1990-åra kom det en ny bølge av navneendringer i takt med nye politiske endringer, nå med en klart høyre-, ofte også ekstrem høyreprofil og et ønske om å slette bort alle spor etter antifascismen.

Denne endringsbølgen er ennå ikke avsluttet. Den gaten som begynner noen få meter fra det huset jeg bor i, har byttet navn seks ganger siden 1872, og det er ingen garanti at den ikke blir døpt om en gang til. Stedsnavnenes politiske historie er en avspeiling av landets politiske historie, gatenavn er derfor i høyeste grad bare et middel til å konstruere eller om-

fortolke den politiske historien. Derfor har også andelen av organiske navn stadig gått ned, mens andelen gater og torg oppnevnt etter personer stadig har gått opp, slik at de i dag utgjør omkring 90 prosent av alle gatenavn.

3 Stedsnavn som symbol for såkalt etnisk demokrati

Visse steder har de høyreekstreme partiene kommet langt med sine endringer; det avhenger mest av hvem de er i koalisjon med. Men det finnes ikke noe sentralt gateregister, ikke en gang i Beograd kan vi vite nøyaktig hva de enkelte gatene heter, for ingen kart, trykte eller elektroniske klarer å følge disse endringene, men trenden er klar: Alt som har med antifascisme å gjøre, identifiseres med kommunisme, og alt som har med kommunisme å gjøre – eller antas å ha med kommunisme å gjøre – skal bort.

Det samme skjer overalt i det tidligere Øst-Europa, bare at man der har i tillegg til dels ekstreme antisovjetiske og antirussiske tendenser. Bildet av hvem som var hvem og hvem som var på hvilken side under annen verdenskrig er nå, med visse unntak, vrent om. Derfor kan f.eks. Mile Budak, en middelmådig kroatisk mellomkrigsforfatter og minister i Den kroatiske uavhengige staten, et tysk lydrike under annen verdenskrig, få sin gate lik mange andre personer fra den kroatiske nazistiske ustasja-bevegelsen på tross av at han skrev under raselovene. Unntak finnes det relativt få av; i Slovenia har de ikke endret navn, i Russland har de tatt i bruk navn fra før den sovjetiske revolusjonen hvis de fantes, navn på gater og bydeler oppført etter den sovjetiske revolusjonen har fått beholde sine navn.

Men denne revisjonen går et skritt videre innenfor det som – etter estisk oppskrift – kalles etnisk demokrati, dvs. fulle eller tilnærmelsesfulle demokratiske rettigheter for egen etnisk gruppe og innskrenkede demokratiske rettigheter for andre grupper. Nye navn skal ikke bare omfortolke historien, de skal også gi den en klar etnisk profil.

En slik etnisk profilering ser man enklest i personnavnskikken. Til visse tider øker antall navn med et etnonym som forledd, f.eks. guttenavnet *Srbobran* ('den som forsvarer serbere'), *Srbislav* ('den som ærer serbere') eller man tar i bruk historiske navn som *Nemanja* og *Dušan* etter serbiske middelalderkonger (men særlig i byene passer man på at navnene ikke er typiske bondenavn eller virker altfor umoderne). Slike navn kommer i bølger og følger tett politiske endringer, men som oftest må de tevla med populære importerte navn. Blant albanere har navn som henviser til deres antatte illyriske opphav, vært ytterst populære i lengre tid; det er navn av typen *Ilir*, *Teuta*, *Albin* og liknende. Og så videre.

Et skritt videre er når man endrer eksisterende navn på steder for å markere stedenes endrete politiske tilhørighet og etniske sammensetning, slik at Hrtkovci, en landsby i nordvestre Serbia med overveiende kroatisk befolkning, ble døpt om til *Srbislavci* ('den som ærer serbere') eller byen Foča (muslimsk navn) i Bosnia med overveiende muslimsk befolkning ble

døpt om til *Srbinje* (omtrent: 'den serbiske') etter at den opprinnelige flertallsbefolkningen ble fordrevet i det første tilfellet og delvis fordrevet, delvis drept i det andre tilfellet. Det som i dag heter *Kosovo* på serbisk, *Kosova* på albansk, hette opprinnelig *Kosovo* («Trostesletten», serbisk ord) og *Metohija* (av det greske *metoh*, 'klosterjord'). Allerede i det gamle Jugoslavi ble dette området døpt om til bare *Kosovo* etter krav fra den kosovoalbanske politiske eliten for å markere dets alt klarere albanske demografiske profil. Etter at NATO gikk inn i Kosovo i juni 1999, har det foregått en storstilt albanisering av serbiske stedsnavn for å markere at Kosovo er albansk. Og igjen kan man tilføye osv. for andre deler av det tidligere Jugoslavia.

Det nyeste eksemplet er fra landsbyen Kukujevci nær grensen til Kroatia fra begynnelsen av november 2007. Den tidligere befolkningen var overveiende katolske kroater, som i stor grad ble presset til å utvandre til Kroatia; den nåværende befolkningen er overveiende ortodokse serbere, flyktninger fra Kroatia og Bosnia-Hercegovina, for det meste meget nasjonalistiske. De har allerede endret alle gatenavn som ble oppkalt etter kroatisk personligheter og gitt dem navn etter serbiske personligheter uten egentlig å vite noe om verken de ene eller de andre, og nå krever de at landsbyen skal hete *Lazarevo* (etter den serbiske fyrsten som falt under Kosovo-slaget) eller *Obilicevo* (etter den uhistoriske serbiske lavadelige soldaten som skal ha drept den tyrkiske sultanen under Kosovo-slaget). Forklaringen er meget enkel: De er nå i flertall, og da har de rett til å endre hva de vil.

Dette «etniske demokratiet» er som regel kombinert med et nasjonalromantisk syn på historien og et klerikalt syn på dagens samfunn. Slikt «etnisk demokrati» er gjennomførbart smertefullt for demokratiet, men smertefritt for andre etniske grupper i monoetniske samfunn, men i polyetniske samfunn er den en vedvarende konfliktkilde. I mangel på en konsekvent politikk i landet som helhet og i alle fall ved neglisjering av både god stedsnavnskikk og FNs anbefalinger oppstår det underlige situasjoner. Vojvodina, den nordlige delen av Serbia, har etnisk blandet befolkning. I byen Kanjiža med overveiende ungarsk befolkning har kommunestyret vedtatt endring av hele 134 navn under et eneste møte. De nye navnene er ungarske og gir et ungarsk syn på historien. Også der samlet innbyggere underskrifter mot endringene, men det hjalp ikke; de ble gjennomført ved simpel maktmisbruk av flertallet i kommunestyret. I tre kommuner i søndre Serbia med overveiende albansk befolkning er det et albansk syn som dominerer, i Kosovo finnes det bare to syn på historien, et albansk og et serbisk, og de avspeiles i stedsnavnene.

Slike endringer medfører store omkostninger i form av direkte kostnader for nye gateskilt, brevhoder, stempler, bostedsattester, endringer i persondokumentene som inneholder adresser (praktisk talt alle et menneske kan ha), bykart (hvis de finnes) og alt annet som følger av adresseendringer,

samt at det blir forårsaker mange problemer for ambulanserbiler, posten, drosjesjåførere, folk som kommer utenfra, misforståelser mellom eldre som husker og bruker de gamle navnene og de unge som blir kjent bare med de nye navnene osv., men det er noe som makthavere tilsidesetter fullstendig.

4 Stedsnavn som politiske og kulturelle symboler og bevis på historisk rett

Det ikke alltid like lett å finne etnisk og politisk passende navn, særlig med det kunnskapsnivået mange av våre politikere befinner seg på, så Beograd har mange uventete gatenavn. I kriteriene for bestemmelse av torg- og gatenavn i Beograd finnes det både fornuftige og underlige regler. Til den andre gruppen hører bl.a. denne: «En av forpliktelsene til hovedstaden i Forbundsrepublikken Jugoslavia i det internasjonale samarbeidet er å markere gater ved å gi dem navn etter utenlandske statsoverhoder, forskere eller kunstnere. Dette krever attraktive byområder.» Resultatet er et riktig sammensurium: Om hverandre står forfattere Michail Bulgakov, Rabindranat Tagore, Servantes og Ernest Hemingway, jazzmusikeren Django Rinehard, skuespilleren Yul Brynner osv. Det finnes også en *Norsk gate*, sant nok helt i utkanten av byen.

Gatenavn skal også avspeile at Beograd er en serbisk by (noe som ovenfor omtalte navn knapt viser), og da er det av og til nødvendig med litt siling av opplysninger. Like ved der jeg bor, finnes det en kort gate som heter *Kondas gate*. Konda var en kristen albaner som, likt mange andre kristne, også serbere, var i tyrkisk tjeneste. Da opprørere stormet festningen Kalemegdan i Beograd under den første serbiske oppstanden i begynnelsen av 1900-tallet, gikk han over til dem og åpnet festningsporten. Uten ham ville opprørene nok ha inntatt festningen, men ikke uten betydelige tap. Nylig dukket det opp et skilt i denne gaten som forklarer hva Konda fikk gjort og at han var kristen, men nevner ikke at han var albaner.

Stedsnavn får i våre overgangssamfunn en klar rolle som politiske og kulturelle symboler. Derfor kan man finne *Hans Genschers gate* i Kroatia (tysk utenriksminister som presset gjennom en rask anerkjennelse av Kroatia) eller *Bill Clintons bulevard* i Pristina, Sarajevo får en mengde orientalske navn, men stryker bort Ivo Andrić, fordi hans litterære verk anses som proserbisk osv. Den albanske forfatteren Besnik Skupi skrev nylig i Tirana-bladet Kuvendi om navn på byer med stort innslag av eller reint albansk befolkning: Skopje, Skuardi og Shkodër. Han hevder bl.a. at lydrekken *sku-ska-sko* peker direkte tilbake mot albanernes illyriske opphav og deres utbredelse over Balkanhalvøya i førromersk tid, noe som igjen viser albanernes territorielle enhet og dermed deres rett til hele dette territorium i dag. Det står mer der, men dette er nok for å vise hvordan gamle stedsnavn brukes til å hevde territorielle krav i dag. Besnik Skupi er dessverre langt fra et enestående tilfelle innenfor denne zombi-lingvistikken,

slik vi kaller den. Dens utbredelse innenfor det tidligere Øst-Europa som amatørernes og politikernes svar til sosioonomastikk er ikke til å neglisjere, men det er ikke tema for dette bidraget.

Bak navngivningen ligger det politiske bånd, prestisje, hevn, mangel på kunnskap, politisk kjøpslåing, historierevisjonisme og mye annet. Men en god del stedsnavn overlever slik de alltid har gjort. Beograd har vært under tyrkisk velde i nesten 400 år, men hvis man leter etter gatenavn som viser dette, leter man forgjeves, for det finnes knapt flere merker fra denne tiden enn en moské, to tyrkiske graver og deler av festningen Kalemegdan. Men makrotoponymer som navn på bydeler eller kommuner har overlevd: Palilula er området utenfor byen der en fikk lov å tenne pipa uten brannfare, og er i dag en kommune; Bulbulder, Dorćol, Jatagan mala og flere andre deler av byen har sitt navn uforandret fra tyrkisk tid. Selve navnet på den store festningen som utgjør byens kjerne, Kalemegdan, er tyrkisk. Slike navn kan ikke endres like lett som gatenavn, de lever et liv ganske uavhengig av den politiske viljen slik det skjer med navn i ungdomssjargongen eller på folkemunne. Det sentrale torget i Beograd heter *Trg republike*, Republikktorget. I et av dets tre hjørner er det satt opp et minnesmerke over Mihailo, en av Serbias fyrster fra 1900-tallet. Minnesmerket framstiller ham ridende på en hest. Blant ungdom er det få som snakker om Republikktorget, når de skal møtes, sier de at de skal møtes «hos hesten». Og det er dette forholdet jeg finner en viss trøst i.

Litteratur

- Dulović, Vladimir. 2004. Nazivi beogradskih ulica i trgova kao ogledalo ideologija vladajućih sistema (1848–2002). I: *Zbornik Beogradske otvorene škole. Radovi studenata 2002/2003* [Gate- og torgnavn i Beograd som avspeiling av ideologiene til herskende systemer (1848–2002)]. Beograd: Beogradska otvorena škola, s. 63–83.
- Geografska enciklopedija naselja Srbije* [Geografisk ensyklopedi over stedene i Serbia]. Beograd: RAS, 2007. (Foreligger bare i elektronisk utg.)
- Golubović, Vidoje. 2006. *Stari Beograd. Topografski rečnik*. [Det gamle Beograd. Topografisk ordbok]. Beograd: BeoSing.
- Kriterijumi za određivanje naziva trgova i ulica u Beogradu* [Kriterier for bestemmelse av torg- og gatenavn i Beograd]. Beograd: Sekretarijat za kulturu i Komisija za spomenike i nazive trgova i ulica, 28.3.2003.
- Tasić, Nikola og Miodrag Draganić (red.). 1995. *Istorija Beograda* [Beograds historie]. Beograd: SANU; Draganić.
- Ystehede, Mona: FNs rolle i internasjonal stedsnavnnormering. *Nytt om namn* 43, s. 18–27.

URBAN IDENTITIES SEEN THROUGH PLACE NAMES

By Terhi Ainiala, Helsingfors

Samandrag: Urban identitet sett gjennom stadnamn

Dei måtane namn er brukte på i samtale, kan spegla av identiteten til dei som talar. Eg vil freista å få fram dei ulike laga av identitetar og korleis dei kjem til uttrykk i munnleg bruk av urbane stadnamn. Identitet er sjeldan eit stabilt fenomen når me ser på korleis stadnamn er brukte. Ein bybuar kan definera seg sjølv som ein urban borgar, ein lokal borgar eller som medlem av ei særgruppe. Desse identitetane kan eksistera samstundes eller vera delvis i kontakt med kvarandre. Dessutan kan den medvitne eller umedvitne bruken av stadnamn variera, og såleis kan den identiteten ein ynskjer å uttrykkja, vera ein annan enn den som verkeleg vert uttrykt. Den måten folk relaterer seg til munnleg bruk av stadnamn på, er eit spørsmål som fortener å verta granska. Både offisielle namn og slangnamn er av interesse her. Føredraget mitt er basert på forskingsprosjektet «Omforming av stadnamnlandskapet i bydelar i Helsingfors med varierende sociolingvistisk grunnlag». Hovudtanken i prosjektet er å røkja etter stadnamnlandskapet i Helsingfors på grunnlag av offisielle og uoffisielle stadnamn i dei ulike sosiale gruppene.

1 Research project and research material

The article is based on a research project titled «Transformation of onomastic landscape in the sociolinguistically diversifying neighbourhoods of Helsinki». The founding idea of the project is to investigate the current onomastic landscape of Helsinki from the viewpoint of place names (both official and unofficial) that the various social segments of the population use. As it would be too difficult or even impossible to try to map all the contemporary toponyms used by the city's population, we will focus instead on some of the most prominent socio-cultural segments within two case study neighbourhoods, i.e. Kallio and Vuosaari. Kallio is an old working-class neighbourhood that is currently in a transitory phase of gentrification, whereas Vuosaari is relatively newly built, multiethnic suburb in eastern Helsinki by the sea (Ainiala & Vuolteenaho 2006).

An essential premise in our research is that the city dwellers do not constitute a homogeneous group of people as users of place names. Although the entity formed by the official place names at a given point of time is the same for each city dweller in principle, adopting place names and their meanings depends on the individuals' cultural background, former life history, the area where they live, and their social networks in different parts of the urban space, and other such factors.

We compare and analyse the uses of toponyms from three perspectives: the incidence of different historical layers in the vocabulary of various groups; the role of place names in the cognitive perception of urban space;

and the symbolic meanings of place names in the construction of different urban identities. Evidently, it is the third perspective that constitutes the most essential part of the present article.

As research material we use both written and spoken data. Our main material consists of focus group and individual in-depth interviews conducted among denizens of our case study neighbourhoods. We are doing and have already done interviews in local settings. The number of interviews we've made so far is about 20. In every focus group there are about 2–4 people from the same neighbourhood discussing their own area. Every group consists of people who already know each other; our groups are thus so called «natural groups». Every discussion is taped and transcribed later on.

The topics discussed in the focus groups are the following: 1) presenting the interviewees, 2) general questions on the place names of Helsinki, 3) The interviewees' own places of residence, 4) moving about in the city, 5) images and views associated with different quarters and 6) different place names and their contexts of use.

In my opinion the focus groups have proved to give precise and specific information about the use of place names: which names and name variants are used in different contexts and how the context affects the usage of names. We have also received loads of information about things other than the mere names and their referents. We have learnt, e.g., what kind of relation the interviewees generally have with their own surroundings and their home neighbourhood. In analyzing the discussions, conversation analysis has proved helpful. It can be used to uncover ideas and topics otherwise hidden.

2 Urban place names and identities

In what ways can we study urban identities with the help of place names and especially with the help of spoken material? Is it even possible? In my opinion it definitely is. But first we should determine what we mean by identity and we should also think about the limitations and complexities associated with the present study.

There exist different identities. The identity we are dealing with is primarily a social identity. We may even talk about local or place identity, which partly overlaps with the social one. Accordingly, place names are studied in the construction of social and local identities. We should bear in mind, though, that the study of the usage of place names is seldom sufficient. Names are part of an individual's language use, and in the study of social identities, we should pay attention to other language use as well. Thus even other language resources (lexical, grammatical, interactional) participate in the construction of social identities. We have to take into account other linguistic resources as well.

Identity is seldom a stable phenomenon, especially so when we consider the use of place names. They will change in the course of time. Furthermore, a city dweller may identify herself, e.g., as an urban citizen, as a local citizen or as a member of just a special small group. These different identities may well exist simultaneously or be partly in touch with each other. All this is quite self-evident, yet worth remembering while studying the urban identities seen through place names. Not even the usage of place names can reveal us any obvious facts about the city dweller's identities.

Urban place names consist of official and unofficial names. Every city dweller uses them both. In many cases, official place names are the only names places are identified with. However, many places are known both by their official and unofficial names. The very same city dweller may know and use both, but in different contexts. Official names are, e.g., used in formal contexts, whereas unofficial names are used in informal contexts. This, of course, is just a rough picture of the situation and the use of different names and name variants in different contexts is a multilayered and multidimensional phenomenon on the whole. Different names usually have different functions in language usage.

3 Official names

Even official place names can be studied from the viewpoint of (social and local) identities. There are plenty of questions concerning official place names and identities: e.g., which names a city dweller uses and which of them she experiences as belonging to her «own» and familiar names, those that give her the feeling of belonging precisely to that social and local society. It is also intriguing to study the official names a city dweller is dissatisfied with and that she may even see as inconvenient and unsuitable in her own surroundings. An example of such a case comes from the neighbourhood of Vuosaari.

W32: I think this entire *Aurinkolahti* ('Sunny Bay') and all, like, many place names seem terribly artificial and I feel like compassion and shame for the person who's invented them. They just aren't, they're just not real.

W62: Yeah, and that *Aurinkoranta* ('Sunny Beach'), too. I'm sure somebody else avoids it, too.

W32: I don't feel good about using it either.

These women we interviewed, living in the *Aurinkolahti* area in Vuosaari, say they avoid using the official name *Aurinkolahti*. The name is new and was given to an area that was deliberately built to attract wealthy people and made to make a high-class impression. The people we interviewed are not comfortable with the image of the area and therefore avoid using certain official names of the area, e.g., the name *Aurinkolahti*. They barely use

the name at all and want to show that way that they do not identify themselves with the area.

4 Unofficial names

In the following I will concentrate on the unofficial place names. I myself find them of major interest when it comes to the study of identities. Yet, we have to note that the slang names and other unofficial name forms range widely. Some of them can be used very extensively and they can even be adopted by the media. We cannot say that names like that would reflect a specific urban identity. This is simply a way in which we get to know these places in our present-day society. However, some slang names are very limited in their distribution and are clearly labelled as belonging to a given area or a given community. These are the names that can even be used to draw conclusions about identities.

Two following examples are from Vuosaari. Since the building of the suburb was started in the 1960s, the people born in Vuosaari are mostly children and youngsters. Even the oldest Vuosaari natives are in their forties. The children and young people in the area have often adopted slang, a spoken variety used by the young people in Helsinki, as part of their language use (Paunonen 1994). The slang expressions include slang place names, which are used and known especially by the young people in the area. The older Vuosaari inhabitants barely know slang names at all. The examples show how a Vuosaari native uses slang names to refer to some of the places in the neighbourhood. He has learnt the name forms in the examples as a child, as he first got to know the places through childhood games. The places are mentioned in the interview for the first time. In the second example, the interviewee first uses the slang form spontaneously, but gives immediately afterwards the official form as well, as if to clarify it to the participants in the conversation who are not familiar with the name through their own language use.

M42: The first Uuno Turhapuro [a Finnish movie] we saw with my mom when we went to *Kalvari* (Kalvikinniemi, ‘Kalvik Cape’) like in summer, we were like driving and I saw, what the hell was that, I was about six or seven, and I saw, and mom almost drove off the road, this guy riding his bike sitting on the bars wearing a torn string vest and heavy make-up. You can still see our car in the movie. He went, Uuno, when he went to his summer cottage, it was always to *Kalvari*. Some X-paroni movie was filmed right there on the *Kalvari* beach when we went there to *Kalvari* like, in the summer.

M42: The ones that lived there, in the caves of *Mustis*, *Mustavuori* (‘Black Hill’).

The above name forms belong to the interviewee's own range of names, which he has adopted as a child. In other words, they are part of his individual language use. You could say that by using these names he also – unconsciously, of course – expresses his own identity as a Vuosaari native. The same slang names can be found in the language use of his generation, or at least in that of his friends.

The following example describes the situation in our other case study neighbourhood, Kallio. Kallio is an old working-class neighbourhood where slang and slang names were born at the beginning of the 20th century and where they have been in use ever since among some of the Kallio dwellers. Nowadays, a part of the youngest population in Kallio despises the use of old slang names, since they find them old-fashioned and stupid. This can be explained by a natural phenomenon associated with slang and especially with youth slang. The younger generations want to separate themselves from the older ones and the language usage is an effective way to do that. By avoiding old slang names, which are used almost by every Kallio dweller otherwise, they identify themselves as separate from the older generations.

Interviewer: So... have you noticed if different people use different names, like do older people talk about places in Kallio in a different way than you, for instance? What about your parents?

M15: Well, yeah, they may like shorten them, so that they sound stupid.

M16: Right.

Interviewer: Like what?

M15: Well like *Hesari* for *Helsinginkatu* or then they may try to sound like they were speaking slang or something.

In my opinion urban identities can be studied by analysing the use of place names if we have a corpus of interviews and conversations. By using certain names or name variants on the one hand, or by not using them or actually refusing to use them on the other, a certain social or local identity can be claimed or reinforced. A core issue is how a distinction can be made between the natives and the inhabitants who have moved to the area from elsewhere. The people who have spent their childhood and youth in an area have got to know the names of the area gradually, as they adopt the environment. This is how they have also got to know the names. The names of one's own surroundings turn into a natural part of people's own local and social identities. Those who move to the area only as adults learn to know the names in their environment in an altogether different way. They may try to adopt some of the slang names or other unofficial names in the area, consciously or subconsciously. This way, they are showing, even at the level of the use of names, that they want to be identified as «genuine»

dwellers of the area and that they want to identify themselves with the natives of the area. In contrast, avoiding the typical slang names or other unofficial names may indicate that the person wants to distinguish herself from the natives and thus prove that she does not belong to that group.

5 Conclusion

In my article I have illustrated different urban identities as they are manifested through place names. Identities and identification with a community and / or an area are multilayered phenomena, which is why we need to avoid single-track interpretations and generalizing.

In addition to the description of identities, I have been focusing on the use of spoken conversation and interview materials for research, together with its possibilities and limitations. A researcher must firstly take into account the multiple changing contexts of use of the names and secondly, s/he must be able to interpret her material with sound source criticism.

References

- Ainiala, Terhi and Jani Vuolteenaho. 2006. How to study urban onomastic landscape? *Acta Onomastica* 47, pp. 58–63.
- Paunonen, Heikki. 1994. The Finnish Language in Helsinki. In: *The Sociolinguistics of Urbanization. The case of the Nordic Countries*. Ed. Bengt Nordberg. Berlin, pp. 223–245.

Terhi Ainiala
terhi.ainiala@kotus.fi

PERSONAL NAMES AND IDENTITY

By Charlotte Hagström, Lund

Samandrag: Personnamn og identitet

Alle menneske, same kvar i verda dei lever, har eit namn. Gjennom namnet vert dei sameina og åtskilde, gjennom namnet vert det skapt tilhøyrse og fråstand. I denne artikkelen, som tek utgangspunkt i teoriane til Claude Lévi-Strauss om måten menneska systematiserer omgivnaden sin på ved hjelp av namngjevne kategoriar, vert det diskutert korleis me brukar namn for å få kunnskap om kven nokon «er». Me baserer slutningane våre på kulturelt delte kunnskapar om korleis ulike namn vert kopla til kjønn, alder, etnisitet og så bortetter. Artikkelen endar med ein diskusjon om korleis namn vert nytta i virtuelle miljø, som til dømes on-line dataspel og web-fellesskap, område som til no ikkje har vore granske i særleg grad frå eit namnesynspunkt.

1 Names are indispensable

Imagine a society where people did not have names. How would individuals be recognised and distinguished from each other? What would it mean for communication and interaction? Could such a society function at all? A life without names would be very difficult indeed. In fact it would be so complicated that there are no such societies. Sociologist Richard D. Alford (1988, p. 1) states that ethnographic research has not found a single society whose members do not have names. Names are and have always been part of human life. They are cultural universals, something we have in common whether we live in Oslo, Tokyo or Montevideo.

But, despite the fact that we all share the experience of having names and recognise it as something natural and take it for granted, there are vast historical and geographical differences as to what is regarded as a possible and suitable name. For example, present-day Swedish and Dutch names are, more or less, exclusively names; that is, words used only to identify a person. Chinese names, on the other hand, are also common words. *Jian Guo* is a name but it also means «establish» and «country».¹ The context determines if the expression is referring to a person, a place or a word. It also means that it is sometimes possible to deduce the age of a person through his or her name. The meaning of *Jian Guo* reveals it is a name given around the time of the establishment of the People's Republic of China (Lu & Millward 1989).

2 My name and yours

While working on a project on personal names, resulting in the book *Man är vad man heter* (Hagström 2006), one question of interest was how the informants viewed their own names and what the name meant to them. A person's own name is important because it distinguishes her as a unique person and identifies her as herself. One informant explained his thoughts about names and personal identity in the following way: «The name hasn't really anything to do with identity but as it is a word that means oneself it gets an enormous importance.»

This is something good pedagogues understand and make use of. Some years ago one of my sons, then 6 years old, started to play handball. Every Saturday, 50–60 children gathered in a sports arena to practise in a rather playful manner. The main coach, who obviously found it very easy to remember names, immediately learned the name of every child. But he also *used* their names. Instead of saying «Well done!» or «Good shot!» he always included their names: «Well done, Samir!» and «Good shot, Anna!». It may not seem a big difference but for Samir and Anna it is. Being addressed by name means that you are seen and recognized, that you are

¹ Thanks to Hanzhi Jiang for providing this example.

not just another person in the crowd. The coach (or teacher or instructor) sees what *you* do and it is *your* performance that is approved of. This makes a difference when it comes to self-confidence.

Naturally, the opposite is as true. To have your own name questioned is to be questioned as a person. This is something informants with immigrant background often have experienced. A woman, who during her childhood carried her father's African family name, said that the teachers almost always mispronounced it. That was not a big issue but the comments that often followed, said in a derogatory manner, made her upset: «or however it is to be pronounced». She says it felt abusive and insulting. Another informant used to sing in the same choir as a girl with a French name. The choir master could never learn to pronounce it correctly and used different versions at every rehearsal. The girl found it very disturbing, feeling she caused problems and was embarrassed by this. The informant says she has talked about this with her friend now that they have grown up and «... how stupid it was that it was she who should feel ashamed! It was *he* who should have felt ashamed because he couldn't pronounce her name! And it wasn't she who was a problem or caused trouble, *he* was trouble. But she actually had to feel ashamed because she had this strange name.»

Other persons' names are also important. They function as a means for us to form an opinion about who the person, whose name we see or hear, «is». Erving Goffman describes how people, when they stand in front of a person whom they do not know, «can glean clues from his conduct and appearance which allow them to apply their previous experiences with individuals roughly similar to the one before them» and «apply untested stereotypes to him» (Goffman 1969, p. 13). This is applicable also to their reactions to personal names. A Swede who learns that a person's name is *Mohammed* will sort him into categories like «man», «Muslim» and «immigrant». A *Tindra* will be sorted into «female», «young» and «Swedish».

Our images of *Mohammed* and *Tindra*, based on their names, may be true. But they can also turn out to be erroneous. To find that the new neighbour called *Berit*, which is a very unusual name for Swedish girls but common among women in their 60's, is only 5 years old may be amusing. Or as a teacher to find that the Japanese student named Akira is not a woman as you reckoned, based on the fact that almost every name ending with *-a* in Swedish is female, probably does not matter. But this does not mean that the categorizations we make, consciously or unconsciously, are unproblematic.

3 Categorization and systematization

A frequent statement by several of my informants has been: It does not matter what you are called, it is what you do and say that counts. Of course this is how it should be. Whether you are called *Pekka* or *John*,

Kadidja or *Loes*, you should not be judged, treated or measured differently. But that is not how it is. From other people's names we draw conclusions about their gender, age, ethnicity, and nationality, maybe also religious beliefs and social positions. These are factors that influence our behaviour and attitude towards them as well as our expectations of theirs. Consequently it follows from this that it *does* matter what you are called.

To categorize animals, people, plants, objects and everything else we encounter helps us comprehend and understand the world. The social anthropologist Claude Lévi-Strauss (1996/1962) states that names are essential in this process. With the help of names we create order and structure our conception of the world. Through naming we make the world understandable. We classify and arrange our environment by separating it into named categories and filling them with named components. For example, a category of activities called «sports» is separated into sub-categories such as those of «team sports» and «individual sports». Even though not all «team sports» and all «individual sports» are the same, these categories can be distinguished from one another and certain order achieved. Within the team sports-category, sub-divisions exist like football, ice hockey and so on. In our language, there are complex systems of main and subcategories; all of them are named and thus distinguishable from each other.

The process of systematization and categorization not only helps us to structure our lives and make the world comprehensible. It also regulates our thinking and restricts our perspectives, rendering other possible systems of categorization invisible or even unimaginable. We are so used to our own categories that they seem not only normal but also natural. If they are questioned, it is often difficult to explain exactly what makes them so natural: They just *are*. A Norwegian or German probably does not reflect very often on the fact that people in Norway and Germany have surnames. In the same way, a Chinese does not think about the fact that they place the family name first. To have a surname, or to place the family name first, is the natural order. It is only when we come across other naming practises that we recognize our own systems of categorization as being such.

Different people have different tastes when it comes to names, often based on personal experiences: We tend to like the names of people we like, while we dislike names associated with people we do not like. But the personal aspects are only one factor. Our conception of names is primarily based on cultural knowledge. As we constantly see and hear names of the people around us we learn to connect them with gender, age, class, and so on. But this knowledge, the sense for a particular name, may not be relevant at all in another cultural context. For example, *Magnus* was one of the most popular names among boys born in Denmark 2006 (www.dst.dk/Statistik/Navne/bestemt_aar/20061.aspx). But from a Swedish perspective *Magnus* is a name common among a different generation. In Sweden it is

rather the father of the newborn boy who is likely to have that name, or even the grandfather.

Names thus help us to navigate in social and cultural spheres. Names are not neutral. We use names to identify ourselves and others, to make the world understandable and to create order.

4 Virtual names

But how does names function in virtual settings, where the name is not only one of several factors distinguishing a person from others but sometimes the *only* factor? What kinds of names are used in various virtual communities, why and how are they perceived? This is a field I find especially interesting and will focus on in a project called «Behind the Names. Experiences and Consequences of Names used in Virtual Settings».

Today more and more people spend more and more time in virtual worlds. *Second Life* is one example, various massively multi-user online role-playing games, MMORPG's, another. People are writing and reading blogs, they join virtual communities, send e-mails, do business on-line, share photographs and films, and so on. Whatever they do and for which reason, they do it under a specific name. These names may be their own real names, but often they use a particular name in a particular setting. On-line and in virtual worlds, names are not only as necessary and essential as they are off-line and in the so-called real world. They are even more important and indispensable.

Creating a character, an avatar, in *World of Warcraft*, the world's biggest MMORPG with over 9 million users, includes settling on a name for it. The game producers, Blizzard, have a name policy but as long as the individual player does not violate it she is free to choose whatever name she wants. The possibilities to create a visibly unique avatar are not endless and a player may thus now and then find her own character facing another one, run by another player, looking very much the same. The name, on the other hand, *has* to be unique as there cannot be two avatars with the same name. This means it is the name, not the appearance, which distinguishes characters from each other. It is through the names players identify each other (Hagström in press).

Names functions in the same way in other virtual settings like forums and communities. Unlike in the off-line world, where names are one of several factors through which we recognize and differentiate people, here it is the only factor. It is of course possible to learn to recognize a person one is often chatting with through her personal style of writing, like vocabulary, repeated grammatical errors, expressions and so on. But a person, who logs into a web community and finds 58 new posts written by other members, has no other means but the names to know who has written them as long as they are not read).

Some names can look much the same: there can be one *Terry4B* and one *4TerryB* writing in the same forum. This means spelling is crucial. In «real» life it may not make a big difference if we forget an *h* in *Elizabeth*. In virtual life, on the other hand, it can be of extreme importance. We have probably all experienced how e-mails we have written have bounced back to us because we forgot a letter in the recipients name or misspelled it in some other way.

The names used in on-line computer games, virtual worlds, web communities and so on are often very different to the ones used in the «real» world. To meet someone called *Strmx42* or *RedThornyRoses* are not uncommon. But does this mean that it does not matter what name you choose to call yourself on-line? Is *Sugargirl* or *SupermanRio* as functional and sensible as *Steve Smith* or *Maria*? Does it matter when applying for a job if you use an e-mail address like *FilthyFred@hotmail.com*? How do we form an opinion of who somebody is when all we have to base our interpretations on is the name? (Heisler & Crabill 2006). When it comes to virtual names, there are many questions which yet have to be answered.

References

- Alford, Richard D. 1988. *Naming and Identity. A Cross-Cultural Study of Personal Naming Practices*. New Haven: HRAF Press.
- Danmarks statistic: Fornavn for børn født i 1. halvår 2006. www.dst.dk/Statistik/Navne/bestemt_aar/20061.aspx
- Goffman, Erving. 1969. *The Presentation of Self in Everyday Life*. London: Penguin.
- Hagström, Charlotte. 2006. *Man är vad man heter. Namn och identitet*. Stockholm: Carlssons.
- Hagström, Charlotte (in press). Playing with names. Gaming and Naming in World of Warcraft. In: *Digital Culture, Play, and Identity. A World of Warcraft Reader*. Ed. Corneliussen and Walker Rettberg. London/Mass: MT Press.
- Heisler, Jennifer M. and Scott L. Crabill. 2006. Who are «Stinkybug» and «Packerfan4»? Email Pseudonyms and Participants' Perceptions of Demography, Productivity, and Personality. *Journal of Computer-Mediated Communication* 12 (1). <http://jcmc.indiana.edu>
- Lévi-Strauss, Claude. 1996/1962. *The Savage Mind*. Oxford: Oxford University Press.
- Lu, Zhongti and Celia Millward. 1989. Chinese Given Names since the Cultural Revolution. *Names*. 37 (3), pp. 265–280.

Charlotte Hagström
[e-posttilskrift]

INNVANDRARAR OG NAMNEVAL I TROMSØ – VIDAREFØRING ELLER TILPASSING?

Av Guro Reisæter, Tromsø

Summary: Immigrants and choice of names in Tromsø: Continuation or adaptation?

In my lecture I will focus on the names given to children born into families in which one or both parents are immigrants. Do they get names that convey that the parents want to emphasize the child's ethnic and national background, or names that point to their growing up in Norway and integrating into the Norwegian society? Among the multilingual families I have interviewed there are e.g. parents with German, Ghanesian, Finnish, Somalian and Thai background. I will also look at the names of adult immigrants. Do they change one or more of their names once they settle down in Norway, and if they do, what is the impact socially and mentally? What are the reasons for altering something that are so closely related to your identity?

1 Innleiing

«Personen blir slik som namnet», sa ein marokkansk innvandrar ein gong i ein samtale vi hadde om namn. Han refererte til eit ordtak frå heimlandet og peikte slik på kor nært sambandet mellom namn og identitet kan oppfattast.

Namnet kan bli sett på som ein del av identiteten og er med på å identifisere eit menneske. Samstundes kan namnet og dei forventingane som er forbundne med det, komme til å prege individet på ulike vis. Dessutan er personnamnet òg med på å gjøre eit individ til ein del av eit sosialt fellesskap og lar individet få eit forhold til slekta og til samfunnet utanfor, i noen kulturar også til åndelige vesen og makter. På dette viset kan vi sjå på namnet som ein del av den personlige og den sosiale identiteten vi har. I ulike kulturar og historiske tidsperiodar og gjennom eit menneskeliv kan identiteten endre seg, med meir eller mindre vekt på det individuelle og det kollektive, og med byte eller endring av personnamnet. Dette har antropologar og psykologar interessert seg for, ved sida av namnegranskarane, og sosiologen Richard D. Alford fokuserer på namn og identitet i tverrkulturell samanheng i boka *Naming and Identity* (jf. Reisæter 2001, s. 38 ff). At namnet skal individualisere, blir generelt sett på som den viktigaste funksjonen det har, seier Alford (1988, s. 68–69) – men ein like viktig funksjon er å kategorisere, t.d. i slekter eller klanar. Desse to funksjonane utfyller kvarandre. Det er viktig å kunne skilje det eine individet frå det andre, men også å samle folk i sosiale einingar ved å fokusere på likskap. Ei slik kategorisering oppnår ein t.d. ved eit felles etternamn, referanse til ein felles opphavsstad eller kjønnsmarkering.

Identitetsspørsmål kan også granskast historisk, og i vestlige teknologisk avanserte samfunn er det først i seinare tid at ein har problematisert individuell identitet, seier Jane Kroger (2000, s. 14–15). Ho refererer til psykoanalytikaren Erik H. Erikson som seier at denne interessa for identiteten til einskildmennesket fell saman med den perioden i amerikansk historie då ein ny generasjon av immigrantar sleit med identitetsutforminga i eit land langt borte frå heimlandet (*loc.cit.*). Eg har som utgangspunkt nåtidig innvandring til Tromsø, ein mellomstor norsk by dit det flyttar einskildpersonar og familiar frå mange land. Dei skal også etablere seg på nytt, med den endringa det vil ha på den personlege og sosiale identiteten, dessutan gi namn til barna dei måtte få her i landet og kanskje sjølve byte ut eitt eller fleire namn.

Det empiriske materialet som ligg til grunn for denne artikkelen, er først og fremst den fleirkulturelle folkesetnaden i Tromsø som er ein by med eit folketal på ca. 64 500 og med ca. 7 % innvandrarak. Det er samla gjennom analyse av eit namnemateriale med barn fødde i tospråklige familiar (Reisæter 2001), fleire mindre undersøkingar av namnebruk i internasjonalt miljø og gjennom ei rad kortare og lengre intervju av vaksne innvandrarak i byen. Utgangspunktet er altså internasjonale Tromsø, men mange av funna er trulig relevante i dei fleste halvstore og store byane i Noreg. I dag har også den minste norske kommune ein eller fleire innvandrarak, og i byane er det desto fleire, med Oslo på topp med 24 % av folketalet (SSB 2007).

Termene *innvandrarak* og *flyktning* blir brukte litt forskjellig i ulike etatar i stat og kommune og i massemedia. Men i mange samanhengar er det ingen grunn til å skilje mellom desse to termene og heller ikkje når det her er snakk om utlendingars møte med norsk namneskikk. Termen *innvandrarak* bruker eg derfor både om dei som har flytta inn i landet av grunnar som arbeid, studium og giftarmål, og dei som har kome hit på grunn av krig, tortur og forfølging. Eg held meg elles til definisjonen til Statistisk sentralbyrå av eit *ikkje-vestlig land*: Asia med Tyrkia, Afrika, Sør og Mellom-Amerika og Aust-Europa (*op.cit.*). Eit *nordisk namn* er namn «... som språklig kan førast attende til ei urnordisk form og som har vore i bruk i norrøn tid, pluss nylaga namn av gamle, nordiske namneledd» (Schmidt 1981, s. 97).

I denne artikkelen skal vi sjå nærare på namna innvandrarakane vel, først og fremst til barna dei får her i landet i familiar der den eine eller begge foreldra er innvandrarak. Er det namn som vidarefører namnetradisjonen frå heimlandet eller namn tilpassa norske forhold? Namna til dei vaksne innvandrarakane er også av interesse, i samband med namneendringar. Kvifor vel ein vaksen innvandrarak å endre på heile eller delar av namnet sitt?

2 Namngiving av barna

Dersom mor eller far er norsk, og den andre forelderen også er frå eit nordisk land, har foreldra eit anna utgangspunkt for namneval enn når den eine eller begge foreldra kjem frå eit land utanfor Norden. Og ein innvandrar frå eit ikkje-vestlig land kan ha med seg ein namneskikk som skil seg meir frå den nordiske enn t.d. ein innvandrar frå eit vestlig land som Frankrike, Storbritannia eller Tyskland. Ulik religiøs kulturbakgrunn kan også spele inn. Derfor er det meir og mindre klare døme på vidareføring eller endring av namneskikk alt etter kor i verda innvandrarar kjem frå, og eg vil i det som følgjer konsentrere meg om innvandrarar frå ikkje-vestlige land.

2.1 Vidareføring av namn frå heimlandet

På grunn av m.a. internasjonale studieprogram på Universitetet i Tromsø og kommunal flyktningspolitikk er det i Tromsø familiar der begge foreldre er frå land som Afghanistan, Bosnia, Ghana, India, Irak, Iran, Kongo, Liberia, Somalia, Sri Lanka og Tyrkia, og vi skal begynne med Ghana som døme på familiar der begge foreldre er fødte utanfor Norden i eit ikkje-vestlig land. Dei ghanesiske familiarne i Tromsø eg har forska på, høyrer til akangruppa, den største etniske gruppa i Ghana. Dei fører vidare tradisjonen frå heimlandet med å gi barna eit såkalla *dagnamn*, etter dagen barnet er fødd på, og eit *nummernamn* som viser kva for nummer barnet har i søskenflokket. I tillegg får barna eitt eller fleire andre namn som vi skal kome tilbake til seinare. Her følgjer tabellane informantane mine sette opp (jf. elles Madubuike 1994, s. 63 ff.):

	Kvinne	Mann
Måndag Dwoda	<i>Adwowa, Adjoa</i>	<i>Kwadwo, Kojo</i>
Tysdag Benada	<i>Abena, Abla</i>	<i>Kwabena, Kobina</i>
Onsdag Wukuda	<i>Akua, Ekuu</i>	<i>Kwaku, Kweku</i>
Torsdag Yawda	<i>Yaa, Yawa</i>	<i>Yaw, Yao</i>
Fredag Fida	<i>Efua, Afia</i>	<i>Kofi</i>
Laurdag Memeneda	<i>Amma, Ama</i>	<i>Kwame, Kwamena</i>
Søndag Kwasida	<i>Akosua, Akwasiba</i>	<i>Kwasi, Kwesi</i>

TAB. 1. DAGNAMN I GHANA

I tabellen under ser vi namn som viser til kven som er den førstefødde, barn nummer to, tre osv. i søskenflokket. Dei aller fleste namna her er tvi-kjønna, når ikkje anna er markert.

	Kvinne/mann
Første	<i>Baako</i>
Andre	<i>Manu</i>
Tredje	<i>Mensa, Mansa</i>
Fjerde	<i>Anan, Anani</i>
Femte	<i>Enu</i>
Sjette	<i>Nsia</i>
Sjuande	<i>Asong, Nsonowa</i>
Åttande	<i>Awotwi</i>
Niande	<i>Nkruma</i>
Tiande	<i>Badu m., Baduwa og Baidoo f.</i>

TAB. 2. NUMMERNAMN I GHANA

Barna fødte i Tromsø har slik fått namn som *Akosua* (jente fødd på søndag), *Kwabena* (gut fødd på tysdag), og foreldra er interesserte i at denne tradisjonen skal førast vidare som ein viktig del av identiteten til barnet. Ei mor fortel at etter mange år med kolonistyre og dominerande bruk av kristne namn i engelsk form, er ho svært opptatt av at barna skal ha namn som er tradisjonelle, ghanesiske akannamn. Namnet er ein del av ein nasjonaleitnisk identitet ho vil at barna skal ha.

Men tradisjonen med å ære ein god ven eller ein slektning med oppkalling er også sterk, fortel dei ghanesiske informantane, og *Akosua* har også eit ghanesisk fornamn etter farmor si, mens *Kwabena* har fått eit namn etter ein god ven av familien. Ein gir barnet eit namn etter personar med gode eigenskapar, med håp om og tru på at barnet skal arve desse eigenskapane, på eit vis arve ein del av identiteten til den opphavlege namneberaren. Om det syner seg at denne venen eller slektningen utviklar seg negativt, hender det at foreldra skiftar ut dette namnet.

Barna til dei ghanesiske innvandrarane har altså mange namn (slik dei også ville hatt om dei var fødte i Ghana). Det er praktisk i den norske kvardagen, der dei har eit ghanesisk heimemiljø og eit anna miljø i barnehage eller skole. Informantane mine fortel at barna utanfor heimen nyttar eit namn som er lett å uttale og bruke for dei norske lærarane og kameratane. Frå kolonitida er det tradisjon å ha eit kristent døypenamn, gjerne i engelsk justert form, og dette namnet er det vanlig å bruke i kyrkje- og skolesamheng i Ghana. Men i familiemiljøet blir eit av dei andre, lokale namna brukt, og ein informant fortel at ho faktisk først blei kjent med det vestlige døypenamnet til kjærasten rett før dei skulle gifte seg.

I familiar der begge foreldra er frå Somalia, ser vi ein sterk vilje til å vidareføre namnetradisjonen frå heimlandet, både når det gjeld namna som er i bruk, og rekkjefølgja av dei. Somaliarane er muslimar, og dei følgjer det tradisjonelle muslimske patrilineære namnesystemet, der barna får

namn etter far og farfar. Først eit eige fornamn som er kjønnsespesifikt, deretter fornarnet til far og fornarnet til farfar. Funksjonen er at det første namnet individualiserer, det neste fortel kven som er far din og det tredje kven som er farfar. Kvinnene skiftar ikkje namn når dei giftar seg, men barna får namn frå farsslekta, med eit individualiserande fornamn og så namnet til eigen far og farfar på plass 2 og 3. Somaliarane er eit nomadefolk oppdelt i tolv klanar, og medvitet om kva for klan du tilhører, er sterkt. Mange fortel at dei utan problem kan rekne opp namna på forfedrane i mange slektsledd tilbake (sjå meir i Reisæter 2004, s. 127). Mellom somaliarane i Tromsø ser vi at barna får tradisjonelle muslimske fornarn, som jentenamna *Nasra* og *Nadra* og gutenamna *Ahmed* og *Mustafa*, eller sær-somaliske namn som *Aragan* f. og *Warsame* m. Namnekomplekset identifiserer deg som eit ledd i den store slektsoga og som trygt plassert i klanen.

Mellom somaliarane som mellom andre muslimar er vørnaden for og kjærleiken til profeten Muhammed stor, og mannsnamnet *Muhammed* har hatt ein spesiell posisjon heilt frå starten. «Det vil ikkje skade noen av dykk om det var ein eller to med namnet *Muhammad* i huset» er eit sitat frå profeten Muhammed, og han skal også ha sagt: «Om noen har fire søner og ikkje kallar noen opp etter meg, har han gjort meg urett» (Schimmel 1997, s. 29).²

Vi har sett at ghanesarane kan gi eit barn namnet til ein annan, med håp om at barnet vil få del i noen av eigenskapane til namneopphavet, slik også muslimar gjør med å gi barna sine namnet til profeten Muhammed (jf. også Alford 1988, s. 74). Og i Tromsø er det mange somaliske familiar med ein son, far eller mannlig slektning som ber namnet *Muhammed*. Informantane mine fortel at aller helst skal den førstefødde sonen i familien heite *Muhammed*.

Også andre foreldregrupper frå ikkje-vestlige land er opptatte av å føre eige lands namneskikk vidare, t.d. *Divya* f. og *Prithvi* m. (India), *Navalan* og *Aathuran* (Sri Lanka) og *Busra* f. og *Mustafa* m. (Tyrkia).

2.2 Tilpassing til norske forhold

Sjølv mellom foreldre som begge kjem frå land langt unna Noreg og som kanskje håper å kunne flytte heim ein vakker dag, er det vanligare å finne døme på at dei også har hatt ei viss tilpassing til norske namneforhold i tankane enn at dei vel namn som er svært vanskelige å bruke her i landet. I namnematerialet frå Tromsø i perioden 1976–1996 og i seinare undersøkingar er det tydelig å sjå at foreldra i stor mon tenker på at det eller dei fornarna barnet får, skal kunne brukast både i Noreg og i heimlandet til

² Dei ulike profetsitata i artikkelen er mi omsetting frå ein engelskspråklig versjon.

foreldra utan altfor store problem, og dette kjem også fram i intervjusamtalane eg har hatt. Eit par somaliske døme er *Leyla, Nadra, Nasra* og *Omar*.

Når vi ser på namneval i familiar der den eine foreldrerer er frå Noreg og den andre frå eit ikkje-vestlig land, er det klare døme på det eg i andre samanhengar har kalla *kompromissnamn* med inndeling i ulike typar namnekompromiss (sjå meir i Reisæter 2004, s. 118 ff). Slike namn er ikkje berre kompromiss mellom to lands namnetradisjonar, men kan også sjåast på som eit kompromiss mellom det å vidareføre eige lands namneskikk og det å tilpasse seg norsk namnetradisjon. Vi skal sjå på noen døme som klart illustrerer dette (barna her har mor eller far frå Noreg, og den andre forelderer er frå landet markert i parentes):

Arin Erlend (Iran), *Erik Carlos* (Peru), *Isabel Montira* (Thailand), *Kanayo Sindre* (Nigeria), *Maiken Ang* (Indonesia), *Malkit Svein* (India), *Per Diogo* (Brasil), *Rami Henrik* (Libanon), *Tshepiso Ane* (Sør-Afrika) og *Stine Un* (Sør-Korea).

Mellom dei namna som representerer den norsk forelderer, ser vi at det både er nordiske namn som *Erik, Erlend, Sindre* og *Svein* og andre namn som er godt kjente og brukte som *Henrik, Isabel* og *Maiken*. Det er også verdt å merke seg at dei namna her som er lite frekvente i Noreg, likevel er korte og greie. Noen er svært like namn brukt i Noreg, t.d. *Un*. Det er eit koreansk namn som tyder 'raud kveldssky', og det liknar så absolutt både lydlig og grafisk på det norske *Unn*. *Rami* er eit arabisk namn som tyder 'bogeskyttar', men liknar på *Remi*. Noen namn er òg former av namn vi bruker i Noreg, t.d. *Carlos* = *Karl*.

Ein annan type tilpassing og kompromiss er det når foreldra tar omsyn til namnebruken i begge foreldreland ved å velje to fornamn som begge er kjente i begge land. Men det er lydlig variasjon og ulik stavemåte, og dei må velje den eine eller den andre forma. Eit døme er *Frants Lorents* med norsk-peruansk bakgrunn. Dei to namna er registrerte i norsk justert form, men er samstundes godt kjente i Peru som *Francisco* og *Lorenzo*.

Når familien t.d. er norsk-marokkansk eller norsk-somalisk og både muslimsk og kristen namnetradisjon er relevant, er det i utgangspunktet få felles namn å plukke frå. Men i kristen-muslimsk samanheng er det mange døme på at barna får gammaltestamentlige namn som *Adam, Isak, Jonas, Josef* og *Miriam* (her i norsk justert form). For den muslimske sida av familien er dette ofte ei vidareføring av tradisjonelle namn frå Koranen. «Kall barna opp etter profetane!» er eit anna sitat frå profeten Muhammed, og namna på dei 28 profetane i Koranen er mye brukte (jf. Schimmel 1997, s. 28 f.). Mellom desse er mange vi kjenner frå Bibelen (norsk justert form i parentes), t.d. *Da'ud* (*David*), *Ibrahim* (*Abraham*), *Isa* (*Jesus*), *Ishaq* (*Isak*), *Isma'il* (*Ismael*), *Mika'il* (*Mikael*), *Musa* (*Moses*), *Nuh* (*Noa*), *Sulayman*

(*Salomon*), *Yahya* (*Johannes*), *Ya'qub* (*Jakob*), *Yunus* (*Jonas*), *Yusuf* (*Josef*) og *Zakariya* (*Sakarias*). Dei fleste av desse namna er også for familiesida med norsk og kristen kulturbakgrunn velkjente tradisjonsnamn. Dessutan er namna populære i Noreg nå som oldeforeldrenamna er på moten.

3 Namn på vaksne innvandrarakar – vidareføring og tilpassing

Dei fleste vaksne held på namnet dei har med seg, og er slik berarakar av namnetradisjonar frå heimlandet. Men ulike faktorar kan føre til at ein innvandrarakar tilpassar namnet sitt til det norske samfunnet ho eller han blir ein del av. Det kan vere alt ved ankomst til landet (byråkratiske tiltak eller feilgrep), eller at namnet støtt og stadig blir feilstava eller uttalt feil og fult. Det kan også vere ei fullstendig endring av fornamnet, mellomnamnet eller etternamnet på grunn av t.d. endring i sivil status, politiske eller religiøse tilhøve eller negative og komiske konnotasjonar storsamfunnet måtte ha til namnet innvandraren ber.

3.1 Den første tida i det nye landet

Fleire innvandrarakar fortel om namn som blir feilstava og endra når dei er nyankomne i Noreg. Det kan også alt ha skjedd i heimlandet. Her i landet skal namnet registrerast hos politiet, på Folkeregisteret og på ulike andre kommunale kontor (sjå meir i Reisæter 2005, s. 255 ff). Ein del innvandrarakar resignerer og lar feilstavinga passere, mens andre protesterer med ein gong eller seinare når dei har budd ei stund i landet og forstår at ein Noreg har rett til å ta til motmæle om ein meiner at byråkratane tar feil. Roon frå Somalia er eit døme. Ho hadde budd her i landet i fleire år før ho gikk til Folkeregisteret og meldte frå at det siste namnet hennes skulle stavast på ein annan måte for virkelig å vere det namnet til farfaren som ho identifiserte seg med.

Hamadou frå Kamerun er døme på ei tilpassing til norske namnereglar. Han kjem frå eit område i Nord-Kamerun der barna fødde i 1960-åra blei registrerte med berre eitt namn ved fødselen. Slik blei han også registrert i passet, og då han kom til Noreg som student, blei det problem. Verken universitetet eller banken kunne godta identifikasjonspapir med berre eitt namn, og løysinga blei at han dobla namnet sitt og blei registrert med Hamadou både som for- og etternamn.

Innvandrarakane er også nøydde til å venje seg til å høre namnet sitt uttalt på ulikt vis tilpassa norske fonologiske reglar, og noen vel å endre namnet uoffisielt, t.d. mellom arbeidskamerater eller medstudentar, slik kinesiske Shuai gjorde. Han fann ut at namnet hans alltid blei feil uttalt og var vanskelig å hugse, så han bestemte seg for å kalle seg *Rice*, eit ord nordmenn lett kan assosiere med Kina. Arbeidskameratane til Abdulrahman fann ut at *Ali* var eit mye lettare namn, og den ikkje heilt unge mannen til

thailandske Jansri hadde problem med fornamnet til kona og bestemte seg for å kalle ho *Jensine*. Desse innvandrarene hadde helst sett at dei kunne bruke det eigentlige fornamnet sitt som uttrykk for sin etniske identitet, men fann ut at i det norske majoritetssamfunnet var det mest praktisk å tilpasse seg.

3.2 Andre grunnar for namneendring

I mange samfunn er det som nemnt eitt eller fleire namneskifte i eit livsløp, skifte som kan reflektere eller styrke ei identitetsendring. Det kan hende at samfunnet har institusjonalisert og formalisert namneskifte i samband med forventa identitetsendring ved t.d. innføring i vaksenverda, ekteskap, foreldrerolle eller ny religiøs status. Tradisjonen med at kvinner skiftar etternamn når dei giftar seg, er godt kjent i mange kulturar, og her kan vi bruke dei thailandske innvandrarene som døme. I Thailand er det vanlig at kvinnene skiftar etternamn når dei giftar seg (sjølv om det nylig har vore ei lovendring som gir kvinnene rett til å halde på oppvekstnamnet sitt i ekteskapet, jf. UN 2006, s. 2). Dei aller fleste som inngår ekteskap med ein nordmann, har imidlertid halde fram med å skifte til mannens etternamn. Fleire thailandske informantar fortel at dei gjør dette fordi det også er tradisjon i heimlandet, fordi dei vil tilpasse seg det norske samfunnet og fordi den norske ektemannen ønskjer det. Dei gjør det også av praktiske grunnar, for når dei får barn i Noreg, er det viktig at mor og barn har same etternamn med tanke på passkontroll ved reiser til Thailand. Men det er også viktig å halde på det thailandske oppvekstnamnet som eit mellomnamn, for fleire av dei thailandske kvinnene har barn med seg frå Thailand med eksmannens etternamn, og i denne samanhengen må også mor og barn ha eit felles namn av etternamns karakter. Ikkje så heilt sjeldan endar ekteskapet med nordmannen med skilsmisse, og fleire informantar fortel meg at dei helst vil endre etternamnet tilbake til det opphavlige thailandske, men vel å vente til barna er så gamle at det ikkje blir praktiske problem i samband med namneskiftet. «Men det er det thailandske namnet som eigentlig er meg», seier ein informant.

Ein person kan også endre på namnet sitt for å prøve å kvitte seg med ein uønskt identitet. Iranske flyktingar eg har snakka med, fortel om skifte frå eit muslimsk namn til eit persisk namn, for også gjennom namnet å ta avstand frå ayatollaregimet i Iran, og fleire iranarar som konverterte til kristendommen før dei flykta og kom til Tromsø, har skifta frå eit muslimsk til eit kristent namn. Ei thailandsk mor endra på fornamnet sitt for at verken ho eller dottera skulle bli til lått pga. namnet, og ein annan thailandsk innvandrar endra på etternamnet for å unngå at det skulle gi barna problem på skolen og vere grunnlag for mobbing.

Statlig språkpolitikk som inneber fastsetting av offisielle språk og eventuell transkripsjonsstandardisering, kan også ha konsekvensar for namn-

giving og namneregulering. Standardisering og uniformering er typisk for nåtidige moderne samfunn, og resultatet kan bli ein privat og ein offentlig sfære, seier Björn Jernudd (1994, s. 121). Sfærane kan falle saman eller vere skilde, og i det siste høvet kan noen namn vere private og andre offentlige. Dei vaksne ghanesiske innvandrara har som nemnt ofte eit kristent døypenamn (i engelsk justert form) mellom namna sine, og dei tilpassar seg det norske lokalmiljøet ved å bruke dette namnet i den offentlige sfæren. Heime og mellom andre ghanesarar i Noreg bruker dei gjerne dagnamnet sitt. Andre vaksne innvandrara tilpassar seg det norske majoritetssamfunnet ved å endre eitt eller fleire namn uformelt eller offisielt. Men vi ser at dei samtidig kan bruke namnet i si opphavlige form i ein meir privat sfære og den endra forma ute i storsamfunnet. Dette speglar av den meir private, etniske sida av identiteten i motsetning til den offisielle «norske». Til eit enda meir personlig bruk har ein tilnamn, og igjen er thailendarane eit godt døme. I det thailandske nettverket i byen har alle dei thailandske innvandrara eit tilnamn som dei konsekvent bruker seg imellom, og dei har ofte vanskar med å hugse det offisielle fornamnet til dei thailandske venninnene når eg spør dei. Ei vidareføring av tradisjonen med tilnamn er svært viktig og eit trygt band til heimlandet.

4 Avslutting

Vi kan ha korte eller lange namnekompleks, lettfattelige og velkjente eller ugjennomskinlege og uvanlige for den gjengse nordmannen. Men for innvandraren som for den etniske nordmannen er namnet noe personlig og viktig. For innvandraren kan namnet i tillegg vere ein markant del av den etniske identiteten og ei individuell og kollektiv samkjensle med heimlandet. Derfor blei somaliske Raquia oppgitt og resignert då Folkeregisteret bad ho sløyfe eit av namna sine fordi namnekomplekset elles ville bli for langt og innvikla etter deira sitt syn. Ho er så ny i Noreg at ho ikkje våga seg til å protestere. Nederlandske Ineke har budd mange år i landet og møtte opp hos politiet med sine to fornamn og to etternamn for å få eit nytt pass. «Kan du ikkje gå til Folkeregisteret og sløyfe eit av namna dine?» var meldinga ho fikk, og ho blei så overrumpla over framlegget om å endre på namnekomplekset at ho mista både munn og mæle før indignasjonen tok overhand. Ho konkluderte med at politiet berre brydde seg om det som var byråkratisk praktisk og rasjonelt, og slett ikkje forstod kor viktig det personlege namnet er for ho, som symbol på eigen identitet, familieband og tradisjon.

Innvandrara og namneval i Tromsø – vidareføring eller tilpassing? Konklusjonen må bli at mange innvandrara prøver på begge delar, anten offisielt eller uoffisielt, og at det er få som berre er opptatte av ei vidareføring av namneskikken i fødelandet.

Litteratur

- Alford, Richard. D. 1988. *Naming and Identity. A Cross-Cultural Study of Personal Naming Practices*. New Haven, Connecticut.
- Jernudd, Björn. H. 1994. Personal names and human rights I: *Linguistic Human Rights. Overcoming Linguistic Discrimination*. Red. Tove Skutnabb-Kangas og Robert Phillipson. Berlin – New York.
- Kroger, Jane. 2000. *Identity Development. Adolescence Through Adulthood*. Thousand Oaks – London – New Dehli.
- Madubuike, Ihechukwu. 1994. *A Handbook of African Names*. Three Continents Press, Colorado.
- Reisæter, Guro. 2001. Mitra, Jonas, Bjørk og Mohammed. *Namn i tospråklige familier i Tromsø*. Hovudfagsavhandling, Universitetet i Tromsø.
- Reisæter, Guro. 2004. Kreative kompromiss på fargerik bakgrunn. Namn i ein tospråklig kontekst. *Studia anthroponymica Scandinavica* 22, s. 105–135.
- Reisæter, Guro. 2005. Med babelske namn i bagasjen. Registrering og bruk av uvanlige namn ved innvandring til Noreg. I: *Namnens dynamik. Utvecklingstendenser och drivkrafter inom nordiskt namnskick. Handlingar från den trettonde nordiska namnforskarkongressen i Tällberg 15–18 augusti 2003*. Red. Staffan Nyström. (NORNA-rapporter 80.) Uppsala, s. 255–268.
- Schimmel, Annemarie. 1997. *Islamic Names*. Edinburgh.
- Schmidt, Tom. 1981. *Fagordliste for norsk navnegransking*. Institutt for namnegransking. Universitetet i Oslo, Oslo.
- SSB 2007 = statistikk og annan informasjon på nettsida www.ssb.no/emner/00/00/10/innvandring
- UN 2006 = United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. Committee on the Elimination of Discrimination against Women. Thirty-fourth session. Summary record of the 707th meeting, January 20, 2006. New York.

Guro Reisæter
guro.reisaeter@hum.uit.no

ETTERNAVN OG IDENTITET. METODE FOR EN UNDERSØKELSE

Av Solveig Wikstrøm, Oslo

Abstract: Surnames and identity. Methodological approaches to a research project.

Approximately 70 % of all Norwegians have a place-name, often a farm name, as a surname. This type of name reveals attachment to a specific place. Thus for the city dweller, the surname usually refers to a farm or rural location where she or her family no longer lives. She may experience her surname as an important part of her identity all the same. But what does the term 'identity' imply? Is the attachment to a specific place and a group most important, or on the contrary, individualism and a wish to feel unique? And what is the name bearer's competence on her surname, with regard to meaning and to what the name expresses? My attempt is to find out if there are names or types of names which are more popular than others. A liberal law on proper names from 2003 has made it a lot easier to change to a name that the person feels best expresses her identity. Has the city dweller taken this opportunity, and if so, what are the reasons? I am preparing my master thesis on surnames and identity, and have developed a questionnaire which I am about to distribute to Oslo citizens. The results will form the research material for my thesis. In my lecture I will present the questionnaire and discuss possible ways of distributing it.

1 Innleiing

Uttrykker etternavnet tilhørighet til slekt, landsdel eller bygd? Og i så fall, betyr dette noe for moderne mennesker i storbyen? Om lag 70 % av nordmenn har et navn av gårdsnavntypen som etternavn. Disse navnene viser tilknytning til et sted i landet. Ofte har navnebæreren flyttet til byer og tettsteder; kanskje må han noen generasjoner tilbake for å finne slekt der navnet kommer fra. Likevel kan sammenfallet mellom gårdsnavn og slektsnavn gjøre at navnebæreren opplever tilknytning til stedet.

I masteroppgaven min innen navnegransking ønsker jeg å se på problemstillinger knyttet til etternavn og identitet. Jeg har utarbeidet et spørreskjema som skal brukes til å intervju folk i Oslo-området, og formålet er å finne ut hva slags forhold de har til etternavnene sine.

I dette innlegget vil jeg først se på begrepet *identitet* som utgangspunkt for undersøkelsen. Deretter vil jeg vise hvordan spørreskjemaet er oppbygd; hva det spørres om, og hvorfor jeg har valgt å stille disse spørsmålene. Hvordan skjemaet skal distribueres, er ikke avgjort, så jeg vil kort vise hvilke alternativer som kan være aktuelle.

2 Begrepet identitet

Bokmålsordboka forklarer identitet som «sum av element som gir et individ, et samfunn og individualitet; 'jag'-bevissthet». Begrepet er problema-

tisk; det er mye brukt, og det ser ut til å favne vidt. Jeg vil forsøke å nærme meg identitetsbegrepet på forskjellige måter. Botolv Helleland påpeker i en artikkel i *Nytt om navn* (2006, s. 44) at «... me står andsynes ei utfordring når det gjeld å utvikla det teoretiske grunnlaget for den tverrfaglege komponenten i namnegranskinga når det gjeld omgrepet identitet». Jeg starter derfor dette prosjektet med en rekke spørsmål, ikke bare i forhold til hva man kan vente å finne, men også i forhold til det teoretiske grunnlaget.

Den polske sosiologen Zygmunt Bauman hevder i sin bok *Savnet fellesskap* at «Identitet er et surrogat for fellesskap, for stedet der vi angivelig 'naturlig' hører hjemme» (Bauman 2000, s. 48). Jeg har formulert spørsmålene i undersøkelsen ut ifra en antakelse om at den urbane navnebæreren kan ønske å knytte seg til røttene gjennom den tradisjonen navnene kan gi. Jeg vil være interessert i å se om man opplever «vi»-bevissthet eller «jeg»-bevissthet i begrepet identitet – altså om det viktigste er stedstilhørighet og tilhørighet til en gruppe, eller om det tvert imot er individualisme man heller mot, og det å føle seg unik.

3 Forberedelser

Jeg legger opp til å utvikle et elektronisk spørreskjema som kan besvares via internett. Skulle noen informanter ønske å besvare skjemaet i papirformat vil det være enkelt å registrere opplysningene i skjemaet etterpå. Derifra er det mulig å lage en liten database som kan sortere dataene etter ønske, også med tanke på videre faglig behandling.

I tillegg til at jeg har diskutert problemstillinger knyttet til spørreskjemaet med veilederen min, Botolv Helleland, har jeg fått god hjelp fra Ivar Utne, som er amanuens og navneforsker ved Universitetet i Bergen. Dessuten har Ottar Hellevik, som er professor i sosiologi og statsvitenskap med kompetanse på surveyforskning, sett igjennom skjemaet og kommet med nyttige innspill, både til hvordan man best henvender seg til publikum, hvordan man kan distribuere skjemaet og ikke minst hvilke krav som må stilles til materialet med tanke på statistisk holdbarhet.

Spørreskjemaet innledes med et informasjonsskriv som presenterer prosjektet og beskriver hvordan resultatene kan brukes innen navneforskningen. For å få flest mulig til å svare, og for å sikre at de svarer så godt de kan, forsøker jeg å understreke nytteverdien av å delta i prosjektet, og hvorfor det er viktig at man deltar – uansett hvilket navn man har. Jeg beskriver undersøkelsens omfang, altså hvor lang tid man kan regne med å bruke på å besvare skjemaet. All tekst er gjennomgått og godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, og skrivet gjør rede for hvordan personvernet er ivaretatt. Det understrekes at det er frivillig å delta, og at man kan trekke seg når som helst om man måtte ønske det. Personopplysningene vil være anonyme, også etter at prosjektet er avsluttet.

4 Distribusjon av spørreskjemaet

For å nå informantene har særlig tre framgangsmåter blitt vurdert:

1. Annonsering for undersøkelsen via en kommersiell internettaktør kombinert med intervju av kontrollgruppe
2. Postkassedistribusjon av forespørsel til alle boenheter i definerte områder
3. Telefonforespørsel etter trekking av husstandstelefonnummer

Alle framgangsmåtene har særskilte fordeler, men også begrensninger som kan gjøre dem vanskelig å gjennomføre. Alternativ 1 kan sikre stor datafangst, men annonsering via en kommersiell nettaktør kan bli svært kostbart. I tillegg vil man helst nå de mest ressurssterke – de med et bevisst og kanskje positivt forhold til eget navn, og åpenbart de som behersker moderne teknologi. Kontrollgruppa skulle jevne ut disse feilkildene; problemet er at det har blitt vanskelig å skaffe informanter til hjemmebesøk i Oslo. De to neste framgangsmåtene burde sikre et mer representativt utvalg av befolkningen, siden de forutsetter et tilfeldig utvalg. For hver av dem har jeg tatt sikte på å få rundt 300 informanter. Alternativ 2 er ikke en kjent framgangsmåte, og derfor er det vanskelig å si noe om hva man kan forvente av statistisk gyldighet for svarene. Den tradisjonelle framgangsmåten er alternativ 3. Ulempen med den er at de trukne telefonnumrene er til fasttelefoner, og dermed vil man kanskje ikke nå de yngste eller de minst bofaste. I tillegg må man påregne stor tidsbruk på grunn av en betydelig mengde personlige henvendelser for å få antall informanter opp i 300, samt til etterarbeid. Man må også basere seg på økonomisk støtte for prosjektet, siden kostnadene for trekking av telefonnummer og telefon- og porto-utgifter til sammen kan bli høye.

I skrivende stund er spørsmålet om hvordan spørreskjemaet skal distribueres fortsatt åpent. Det kan hende løsningen blir en kombinasjon av flere framgangsmåter. Gevinsten er i så fall at feilkildene blir synlige, fordi resultatene fra de forskjellige framgangsmåtene kan sammenliknes.

5 Spørsmål i skjemaet

Skjemaet består av 22 spørsmål. Det burde ikke ta mer enn et kvarter å besvare hvis man nøyer seg med avkrysningsalternativene. Flere av spørsmålene er oppfølgingsspørsmål myntet på informanter som svarer bekreftende på sentrale spørsmål – for eksempel vil en person som forteller at han har skiftet etternavn, få fem spørsmål som knytter seg til denne hendelsen. Det betyr at for mange informanter vil en del spørsmål ikke være aktuelle. Skjemaet i sin enkleste form vil bestå av 13 spørsmål. Flere har tekstfelt for utfyllende kommentarer, slik at informanten kan komme med tilleggsopplysninger og kommentarer hvis han ønsker. Tekstfeltene har en viktig

funksjon i skjemaet av flere grunner. De kan potensielt gi verdifulle opplysninger om hvordan informanten forholder seg til navnet sitt, opplysninger som kanskje ikke fanges opp gjennom påstandene man krysser av for i skjemaet. Om skjemaet oppleves som utilstrekkelig, har informanten anledning til å påpeke dette. Dessuten kan tekstfeltene antyde om informanten svarer seriøst på spørsmålene. Mitt håp er at informanten vil fenges av undersøkelsen, og jeg har derfor forsøkt å formulere spørsmål som ikke er for vanskelige, som kan oppleves som interessante og som kan gi informanten en følelse av at svarene han gir er til nytte.

5.1 Navneform

«Hva er etternavnet ditt?» er skjemaets første spørsmål. Undersøkelsen gjelder det siste av eventuelt flere slektsnavn; dette er i stor grad for å gjøre den mer håndterbar både for informantene og for meg. I neste spørsmål vil jeg vite hvordan man fikk navnet; om man fikk det ved fødsel, ekteskap eller etter søknad til Folkeregisteret. Siden de fleste navneskifter har skjedd som følge av ekteskapsinngåelse, vil det for manges vedkommende bety at undersøkelsen gjelder navnet man har tatt som gift. Det kan gi svar på hva slags forhold særlig gifte kvinner har til sitt nye etternavn.

5.2 Navneskifte

Denne gruppa, på fem spørsmål, stilles til informanter som oppgir at de har skiftet etternavn eller stavemåte av etternavnet. Sentralt er spørsmålet om hvorfor man skiftet navn. Her kan man krysse av for inntil tre av åtte påstander som oppgir grunnen til navneskiftet. Dermed kan vi få vite om det er andre grunner enn ekteskapsinngåelse som oppleves som viktige. Et hypotetisk spørsmål man kan få svar på er for eksempel: Vil dagens kvinner skifte navn hvis hun opplever sitt pikenavn som «finere» enn etternavnet hun gifter seg til?

Ivar Utne nevner tre hovedgrunner til at folk velger å skifte navn. Det er, satt på spissen, tradisjon, ønske om å ha finere navn enn andre og individualisme. Dessuten kan man se litt til likestilling mellom kjønnene (Utne 2006, s. 14). Navneloven fra 2003 har som vi vet, gjort det lettere å velge det navnet vi mener passer best for oss. Kanskje etternavnene etter hvert vil bli navn man «velger selv», som fornavnene, og i mindre grad bli forbundet med familietilknytning, altså at man beveger seg fra «vi»-bevissthet til «jeg»-bevissthet?

Siden den regionale tilhørigheten til etternavnet vil bli svekket etter som tida går, kunne man tenke seg at man så en tendens til mer internasjonalt orienterte navn. Ifølge Olav Veka i en artikkel i *Nytt om namn* 44 (s. 21) har det vært en slik tendens i Sverige, med anglifisering av svenskspråklige navn. Dette har ikke slått til her i landet, kanskje fordi vi har en sterkere tradisjon for gårdsnavn. Veka mener at disse navnene faktisk styrker sin

stilling som følge av den nye, liberale navneloven. Det vil likevel være interessant å se på problemstillingen for å finne ut om folks holdninger til navn kan peke mot nye tendenser.

Som nevnt er den viktigste grunnen til navneskifte at man gifter seg. Ifølge Ivar Utne er andre navneskifter som er relevante for min undersøkelse, navneskifte for fjernkulturelle innvandrere, videre innhenting av tradisjonsnavn og minst frekvent, skifte til det Utne kaller «grensenavn», altså nylagede navn som blir oppfattet å være i strid med norsk og kjent utenlandsk navnetradisjon (Utne 2006, s. 14). Det er særlig disse navneskiftene som har fått oppmerksomhet i media, men det ser ikke ut til at de er særlig utbredt. Også det kan peke i retning av at tradisjon og tilhørighet er viktigere enn å skape seg sin egen identitet. Praktiske hensyn spiller selvsagt også inn når man skal forklare hvorfor navneskifter ikke har blitt så utbredt til tross for den nye navneloven.

Begrepet «navneskifte» omfatter her også andre stavemåter av navnet. En vanlig søknad til Folkeregisteret om navneskifte gjelder justeringer av stavformen, gjerne til en eldre skriveform. Også dette er jeg interessert i å se på i lys av Utnes påstand. Kommer denne typen navneskifte først og fremst av at man opplever en eldre skriveform som den opprinnelige formen? Eller er justeringene av stavemåten motivert av at man ønsker et «finere» navn – og at man forsøker å oppnå dette ved at man velger en stavform med et mindre hverdagslig preg, med bokstaver som er sjeldnere i det norske alfabetet?

Har informanten skiftet etternavn, vil det være interessant å vite hva det tidligere etternavnet var. Enkelte vil kanskje oppleve at spørsmålet er for nærgående, derfor har jeg oppført «ønsker ikke å svare» som et alternativ.

Til sist i denne spørsmålsgruppa spør jeg om informanten bruker bindestrek mellom flere slektsnavn. Bindestrek har som kjent blitt lettere å ta som følge av den nye navneloven.

5.3 Stedstilknytning

Neste gruppe, på i alt fem spørsmål, dreier seg om etternavn og sted. Hvor kommer etternavnet fra? Spørsmålet favner vidt. Navneforskere opplever nok helst at det er navn av gårdsnavntypen som har et geografisk opphav, men her spør jeg hva man *opplever* som navnets stedstilknytning, uansett navnetype. De som mener at navnet har et geografisk opphav, blir bedt om å besvare de neste fire spørsmålene. I de to første finner vi ut hva slags tilknytning informanten har til opphavsstedet, om informanten bor i kommunen eller fylket navnet kommer fra, eller om man har annen tilknytning til stedet. Det kan for eksempel være gjennom tidligere slektsledd eller svigerfamilie. I de to neste finner vi også ut om informanten opplever tilknytningen til navnets opphavssted som betydningsfull.

Ett av spørsmålene i denne gruppa dreier seg spesielt om holdninger til navn av gårdsnavntypen. Hvis man har et positivt forhold til et slikt etternavn – er det tilknytningen til stedet som er viktigst, eller er det at man opplever at man er en del av et fellesskap (slekt)? Ser man svarene på dette spørsmålet i forhold til andre spørsmål i undersøkelsen, kan man finne ut om denne navnetypen har status basert på avstand til lokaliteten. Mennesker som bor i miljøet der navnet kommer fra, vil ha et annet forhold til navnelandskapet enn byboeren som kanskje har begrenset kjennskap til stedet hvor navnet har opphav. Kanskje skaper navnebæreren seg forestillinger om navnet og stedet når det gjelder betydning eller status, for eksempel ved at man gjør plassnavn mer betydningsfulle. Navneforskeren Magnus Olsen skriver i *Ættegård og helligdom* fra 1926 at «Alle merker, bare ved navnenes nevning, en dyp kløft mellom la oss si Granholmen og Åsberget på den ene side, og på den annen side Gran, Holm, Ås, Berg og lignende usammensatte enstavelses navn uten bestemt artikkel tilføyet» (Olsen 1978, s. 52). Er denne forskjellen fortsatt tydelig for moderne mennesker, eller har plassnavn fått økt status når menneskene ikke lenger har den samme kontakten med miljøet der navnet har opphavet sitt?

5.4 Betydning

Før vi stiller konkrete spørsmål om informantens holdning til navnet sitt, er jeg interessert i den leksikalske betydningen av navnet. Vet informanten hva navnet betyr? Er betydningen han oppgir presumptivt riktig, eller har den rot i en misforståelse? Er det i så fall et ønske om å «oppjustere» navnets status? Opplever informanten at navnet ikke har noen konkret betydning, kan man se på om dette henger sammen med hva slags type navn han har. For å sørge for at ordet *betyr* betyr det samme for informanten som for meg, definerer jeg det spesielt i undersøkelsen.

5.5 Holdninger til navnet

Liker informanten navnet sitt? Oppgir han at han liker det, blir han bedt om å krysse av for inntil tre av elleve påstander. Her kan vi finne ut om det for eksempel er geografisk tilhørighet, etymologi, klang eller grafisk uttrykk som er viktig. Jeg prøvde meg dessuten med påstanden «navnet viser høy status». Ottar Helleviks kommentar er at det er en vanskelig formulering, så jeg har erstattet det med det mer vage «navnet viser sosial tilhørighet». Statusspørsmålet kan ses på i relasjon til om man identifiserer seg med navnet sitt, så jeg har ikke lyst til å gi helt slipp på det heller. Det er også interessant å se hva moderne mennesker oppfatter som statusnavn, om det som før er navn på historisk kjente slekter. Motivasjonen for å skifte navn hos enkelte kan altså være at man ønsker et «finere» navn enn andre. Kombinert med svar på andre spørsmål kan man her få utdypet hva som

anses å være et «fint» navn i dag – og om dette er de samme navnene som tradisjonelt har blitt ansett som statusnavn.

Hvis informanten oppgir at han ikke liker etternavnet sitt, får han ni påstander der han kan krysse av for inntil tre. En del av dem er negasjoner til forrige spørsmål.

Om man interesserer seg for navn, og sitt eget spesielt, får man sjansen til å gi uttrykk for det i neste spørsmål. Der blir man spurt om man har forsøkt, og lykkes i, å finne opplysninger om navnet sitt; det være seg betydning, historie eller geografiske opplysninger.

Er etternavnet en viktig del av navnebærerens identitet? Spørsmålet er nokså vagt i seg selv, men i et oppfølgingsspørsmål får informanten anledning til å velge ut én av fire påstander som skal beskrive denne opplevelsen. Er det tilhørighet til nær familie, til historie og slekt, geografisk tilhørighet eller opplever informanten, litt udefinerbart, at navnet gir et bilde av hvem han er? Her kan vi også få en antydning om hva navnebæreren selv legger i begrepet identitet, uten at jeg definerer det for ham.

5.6 Demografiske opplysninger

Den siste delen av skjemaet er viet demografiske opplysninger – kjønn, alder, sivilstatus og høyeste fullførte utdanning. I tillegg vil jeg spørre om hvilken bydel informanten er bosatt i. Jeg ønsker å vite bydel heller enn geografisk plassering øst eller vest i byen, da for eksempel Nordstrand, som ligger øst for sentrum, sosioøkonomisk defineres som vestkant.

Siden dagens inndeling i bydeler er forholdsvis ny, viser jeg til en nettadresse som oppgir hvilken bydel de forskjellige adressene ligger i. Vi har altså full mulighet til å se på forskjeller ikke bare når det gjelder kjønn, alder og utdanningsnivå, men også om det er forskjeller i holdninger mellom østkant og vestkant. Jeg vil også være interessert i boform, eksempelvis bygård, leilighet, rekkehus, enebolig eller gårdsbruk.

6 Bearbeiding av opplysninger

Etternavnene vil jeg forsøke å klassifisere etter navnetype, altså om navnet f.eks. er av gårdsnavntypen, patronymikon eller et tilnavn av en eller annen type. Jeg kan for eksempel bruke Botolv Hellelands inndeling i fem grupper, der nyere utenlandske navn utgjør én gruppe (1997, s. 51). Materialet vil nok bli for spinkelt til at jeg vil kunne si noe konkret om innvandrere i Norge har et annet forhold til navnene sine enn etniske nordmenn, men kanskje kan vi se tendenser som vil åpne for nye spørsmål.

7. Etternavn som identitetsbærer. Oppsummering

Ett av mine hovedformål er å se på hvilket forhold folk har til etternavnene sine etter hva slags type navn de har. Og siden vi er interesserte i navnet som identitetsbærer, er jeg spesielt opptatt av hvordan dette ytrer seg for

dem som har geografiske navn som jo signaliserer opprinnelig tilknytning til et bestemt sted. Informantene i materialet mitt vil alle bo i Oslo. Nokså få, om noen, vil bo på stedet, altså gården eller bruket navnet kommer fra. Hva slags forhold har urbane mennesker til sine rurale navn? Er det viktig for dem at navnene signaliserer tilhørighet? Opplever de navnet som et bindeledd mellom seg selv og stedet der navnet kommer fra? En del spørsmål har som formål å finne ut av dette. Når man spør om navnet som identitetsbærer kan man også se dette i forhold til den bevisstheten informanten har til navnet.

Som nevnt innledningsvis savner vi fortsatt et teoretisk grunnlag for den tverrfaglige komponenten innen faget når det gjelder begrepet identitet. I en sosioonomastisk studie som denne vil jeg nærme meg en del av problemstillingene ved å se på sosiologiens begreper. Siden jeg ikke har kjennskap til faget i utgangspunktet, vil det nok bety at jeg kan få en del overraskelser i løpet av prosjektperioden. Sosiologi er anvendelig innen svært mange fag – blant annet ble jeg inspirert til å starte dette prosjektet gjennom litteraturviteren Per Thomas Andersens bok *Identitetens geografi*. I innledningen stiller han spørsmål rundt identitet og det han kaller «plass-polygami» (Andersen 2006, s. 13). Boka henviser videre til Zygmunt Bauman, som utdyper påstanden om at identitet er et surrogat for fellesskap; en erstatning for det selvbevisste menneskets tapte uskyld. Han sier videre at «[e]t liv viet til søken etter identitet er fullt av ‘sound and fury’ – av store fakter og tomme fraser. ‘Identitet’ betyr å skille seg ut, å være forskjellig og gjennom denne forskjelligheten å være unik – og jakten på identitet kan derfor bare splitte og atskille» (Bauman 2000, s. 49).

Jeg lar den eventuelle jakten på en identitet være utgangspunkt for undersøkelsen, og ser på holdningene, forståelsen og de eventuelle misforståelsene urbane mennesker har til etternavnene sine for å finne ut om navnene oppleves som identitetsskapende, eller blir brukt til å skape en identitet.

Litteratur

- Andersen, Per Thomas. 2006. *Identitetens geografi. Steder i litteraturen fra Hamsun til Naipaul*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bauman, Zygmunt. 2000. *Savnet fellesskap*. Oslo: Cappelen akademisk forlag
- Bokmålsordboka <http://www.dokpro.uio.no/ordboksoek.html> (des. 2007)
- Helleland, Botolv. 1997. Slektsnamn av stadnamn. *Avdeling for namnegranskning. Årsmelding 1996*. Red. Tom Schmidt. Oslo: Universitetet i Oslo, s. 51–61.
- . 2006. Stadnamn og lokal identitet. *Nytt om namn* 44, s. 42–47.
- Olsen, Magnus. 1978 [1926]. *Ættegård og helligdom*. Bergen–Oslo–Trondheim: Universitetsforlaget.

Utne, Ivar. 2006. Hvilke holdninger kan leses ut av navneskifter etter den nye personnavnloven? *Nytt om navn* 44, s. 13–18.

Veka, Olav. 2006. Etternamnstypar og regional tilhørslse. *Nytt om navn* 44, s. 19–22.

Solveig Wikstrøm
solwiks@hotmail.com

NAVN OG KOLLEKTIV IDENTITET

Av Otto Krogseth, Oslo

Summary: Collective identity and cultural memory

The preceding two decades have displayed a remarkable awareness for a connection between the concepts «identity» and «cultural memory». David Lowenthal speaks of a «current craze for heritage»! Cultural heritage has become extremely popular, especially in combination with tourism, and has accordingly been converted into a modern system of meaning – a type of «secular religion». With reference to collective identity and cultural memory, it is important to ask the cultural analytical questions: «Why identity now? Why heritage now?» My reply is that we experience a critical identity crisis. Three central aspects signify individual and collective identity: Continuity, coherence and individuality. The three aspects, constituting the concept of identity, are exposed to serious threats in the post-modern era: The danger of changeability, fragmentation and standardisation. This tendency has, however, met various compensating counter reactions like for instance «re-traditionalisation». In my presentation, I will examine the phenomenon cultural memory through examples from the German tradition – principally from the works of Aleida and Jan Assmann.

1 Innledning

Denne artikkelen handler nok mer om identitet enn om navn og navngiving, men jeg håper og tror at kollektiv og kulturell identitetstematikk vil vise seg å ha klar relevans for navnetematikken.

Selv interesserer jeg meg aller mest for de kulturanalytiske og samtidsdiagnostiske perspektivene på identitetstematikken. Gjennom de siste par tiårene har vi vært vitne til en nærmest eksplosiv interesseøkning når det gjelder ulike aspekter med den kollektive og kulturelle identitetstematikken. Et sentralt aspekt er her interessen for kulturell «heritage» eller kulturarv og kulturell erindring eller kollektiv tradisjonsforankring. Hvorfor denne intense interessen akkurat nå, er mitt samtidsdiagnostiske spørsmål.

Jeg skal gi svaret med en gang: Den sterke interessen for kulturell og kollektiv identitet er produkt av en identitetskrise – et resultat av og et svar på identitetens forvirring og identitetskildenes forvitring i den senmoderne

kultursituasjonen. Dette er for eksempel kultursosiologen Zygmunt Baumanns diagnose, og den er også min egen. Det sterke engasjementet for kulturarv og kulturell forankring og erindring ser jeg som forsøk på kompenserende og reparerende krisebehandling av oppløsningstruet identitet.

2 Identitet – hva er det?

Men hva er så identitet? I boken *Pluralisme og identitet* (Henriksen og Krogseth 2001) opererer jeg med tre kriterier eller hovedaspekter ved den senmoderne (eller postmoderne) identiteten. De kontekstuelle og kulturelle forståelsesrammene omkring identiteten understrekes ved at jeg lar hvert av de tre kriteriene bli utfordret eller truet av en aktuell motinstans.

Det første identitetskriteriet er konstans eller *kontinuitet* over tid. Her er motinstansen eller motbegrepet foranderlighet. Til tross for samtidens akselererende foranderlighet er det vel neppe grunnlag for å forstå vår identitet eller personlighet som totalt foranderlig, noe er vel konstant. Når jeg betrakter mitt konfirmasjonsbilde – det er vel ikke en helt fremmed person jeg forsøker å gjenkjenne femti år etter? Eller når vi gir løfter, særlig langtidsløfter (et ekteskapsløfte for eksempel). Det er vel i en viss forstand den samme personen som bekrefter og lar seg binde av løftet tyve, tredve eller førti år senere? Ellers ville det vel ikke være mulig å gi slike løfter?

Det andre kriteriet er identitet som *integrerthet* eller indre sammenheng. Her er motbegrepet oppsplittethet eller desintegrerthet. Trass i all (moderne) pluralisering, differensiering og segmentering føler vel de fleste av oss at vi på et vis henger sammen, om enn ikke alltid på like helstøpt vis. Ett eller annet sted bærer og forankrer vi vel alle de motstridende rollene som det moderne livet påfører oss. Vi er ikke «multiple selves».

Det tredje kriteriet er identitet som *individualitet* eller personlig egenart. Her er motbegrepet ensretting eller homogenisering, for eksempel som følge av globalisering eller andre former for kulturell uniformering. Hvem er jeg, til forskjell fra andre? Individualiteten bekreftes her på tross av, ofte som protest mot, trusselen om ensretting, ofte i form av uttalt forskjellsmarkering.

Motposisjonene til de tre identitetskriteriene er så viktige fordi de viser hvor radikalt vanskeliggjort identitetsdannelsen er blitt i den spesifikt (post)moderne kulturkonteksten. Kanskje «har» vi ingen identitet-konstans, integrerthet og egenart – som noe gitt og fast foreliggende? Identitet er kanskje noe vi bare mentalt konstruerer, på basis av (kompeniserende) behov og ønsker? Kanskje har identitets skeptikerne rett når de hevder at identiteten vår bare er illusjon eller ønskeforestilling? Vi har sannsynligvis overdrevne forestillinger om jegets kontinuitet, sier Peter Berger – kanskje kontinuiteten «bare holdes fast av hukommelsens tynne tråd»? Kanskje er heller ikke integrerthet noe annet enn uttrykk for en «psykologisk trang til å oppfatte seg selv som et hele»?

Den moderne identiteten er altså grunnleggende truet. Det har som konsekvens at den må kompensere krisebehandles, for eksempel gjennom (re)sakralisering og (re)historisering. Kanskje kan vi tale om en dobbel defekt ved den moderne identiteten: Den er både understimulert som følge av meningsstap og dessuten oppstykket og forvirret som følge av økende pluralisering og differensiering. Flimmereffekten fra konsum-, medie- og markeds-kulturen kommer også inn med sin identitetsforstyrrende kulturpåvirkning.

Disse vanskeliggjorte identitetsbetingelsene i den postmoderne kulturkonteksten gjør at det er blitt umulig å tale om identiteten som en konstant essensiell kjerneidentitet. I stedet beskrives den heller som en individualisert, stadig refleksivt rekonstruert og gjenfortalt prosjektidentitet. Nomade-, kameleon-, flettverks- eller palimpsestidentitet er også uttrykk som ofte brukes.

3 Kulturell og kollektiv identitet

Så langt har det primært vært tale om identitet på individuelle premisser, selv om den aktuelle kulturelle konteksten også har vært trukket inn. Men hva er så kollektiv identitet?

Her må det med en gang presiseres: Individuell og kollektiv identitet er ikke forskjellige ting. Identiteten er aldri bare individuell, selv ikke hos en eneboer eller en Robinson Crusoe. Dessuten: Når vi taler om kollektiv – eller sosial og kulturell – identitet, så er den en «personlig sak», den er individuelt og eksistensielt forankret. Riktig nok tales der om kollektiv identitet også på «kollektive premisser», som kollektivets egen identitet frikoblet fra personlig forankring eller individuell identifikasjon. Det gir jo full mening å tale om en kollektiv institusjons identitet – navnegranskingsfaget kan ha sin identitet, som Arbeiderpartiet eller Menighetsfakultetet kan ha sin, etc. Man taler endog om institusjonens «sjel» for å fremheve dens egenart og indre vesen.

Men det som skjer når vi slik forstår kollektiv identitet på kollektivistiske premisser, er at vi foretar en analogioverføring fra det individuelle planet. En slik analogioverføring kan nok på visse premisser være berettiget. Det er meningsfullt å overføre alle de tre identitetenes kriterier på kollektive institusjoner og grupperinger, bare man er klar over overføringens farer, for eksempel i retning av hypostasering eller kvasipersonalisering. Men det er selvsagt fullt mulig å tilkjenne et kollektiv (større eller mindre) kontinuitet gjennom dets historie, (større eller mindre) integrerthet eller indre sammenheng – for eksempel gjennom idégrunnlag eller formålsbestemmelser, eller (større eller mindre) individualitet eller egenart. Det er også fullt mulig og meningsfullt – og det gjøres stadig – å overføre individuelle kvaliteter, som for eksempel sykdom og sunnhet, krise og harmoni, på det kollektive.

Konkluderende vil jeg hevde at selv om vi stadig støter på bestemmelser av kollektiv identitet i betydningen kollektivets egen i identitet, så er nok den individuelt kollektive betydningen den primære og egentlige. Kollektiv

identitet forstått som individets (mer eller mindre bevisste og reflekterte) kollektiv-identifikasjon inneholder også det moment av eksistensielt og refleksivt forhold som ligger i identitetsbegrepet. Det problemet at denne individuelt kollektive bruken visker ut skillet mellom individuell og kollektiv identitet, må vi bare leve med.

En slik kollektiv identitet eller fellesskapsidentifikasjon kan anskueliggjøres gjennom ulike modeller. Den mest kjente er vel den konsentriske sirkelmodellen, der man trekker stadig videre sirkler rundt individet: familien, slekten, lokalmiljøet, bygda, (drabant)byen, landsdelen, regionen, nasjonen etc. En annen modell er sektor- eller områdemodellen, der individet identifiserer seg med en sektor av fellesskapet – det kan være i kraft av kjønnsidentitet eller seksuell identitet, klasse – eller yrkesidentitet, etnisk eller religiøs identitet, fritids – eller lifestyle-identitet etc.

4 Navn og identitet

Kollektiv identitet er altså identitet forstått som individets identifikasjon med fellesskapet. Også fenomenet navn og navngiving kan forstås som en slik identitetsgivende kollektiv-identifikasjon. Etternavnet eller slektsnavnet innlemmer oss jo – særlig når det dreier seg om gårds- eller stedsnavn – i en kontinuitetsskapende, og dermed identitetsgivende sammenheng. Det kan for så vidt også fornavnet gjøre når man kaller barn opp etter foreldre og forfedre, men det er vel primært slektsnavnet som har denne kollektive identitetsfunksjonen. I tillegg er det vel slik at kombinasjonen av for- og etternavn har den individualiserende og egenartmarkerende funksjonen som også hører identiteten til. Navnet vårt er altså et identitetsmerke eller en identitetsmarkør som hjelper oss – for oss selv og av andre – til å bli identifisert som den samme, som identisk. Det ivaretar også en viktig dobbeltfunksjon av både å være individuelt og kollektivt, enestående (i alle fall relativt) og fellesskapsforankret.

Temaet slektsforankring kunne også inspirert til ytterligere refleksjoner omkring navn og steds- eller tradisjonsbasert identitet. Slektsforskning er jo – med sitt utgangspunkt i navn – et spennende «arkeologisk» utgravningsarbeid der identiteten får avdekket stadig nye palimpsestnivåer, og der det aktualiseres stadig nye identitetsgivende fortellinger. Her kommer også stedsforankringen inn, slektsgården, bygda, hjemstedet, som en viktig kollektivt identitetsgivende faktor. Stedet, det avgrensede rom, gir integrasjon i et fellesskap (identitetens integrerthetsaspekt), gir tradisjonsforankring (kontinuitetsaspektet), og stedsnavnet og det unike ved (hjem)stedet markerer også egenart – eller individualitetsaspektet ved identiteten.

5 Kulturarv (*heritage*) og kulturell erindring

Det navngitte slekts- eller hjemstedet gir «rom» for felles identitetsgivende erindring – både på materielle og symbolsk-mentale premisser. Stedet eller

rommet fremtrer som noe mer stabilt og trygt tilgjengelig enn tidens flytende foranderlighet. Erindringens steder materialiserer rester av tidligere erfaringer, gjør tradisjon og fortid synlig og nærværende. De blir gjerne også åsted for rituelle fester, feiringer og jubileer, eller for mytifierende opprinnelsesfortellinger som fyller dem med mnemisk energi og sakralisering.

Mytifikerte og sakraliserte erindringssteder er også et sentralt tema i kulturarv og kulturell erindring. Som nevnt innledningsvis ser jeg den aktuelle «craze for heritage» (Lowenthal) som et kulturanalytisk spesielt interessant aspekt ved vår tids kompensierende identitetspleie. Akselererende foranderlighet og fragmentering i samtidskulturen har skapt en erindrings- og identitetskrise preget av et nytt problematisk forhold til tid og tradisjonsforankring (jf. Bauman). Mangelen på store fortellinger og kontinuitetsperspektiver som binder fortid og fremtid sammen på identitets- og meningsgivende vis, utfordrer kulturforskerne til å anlegge nye og annerledes formidlings- og aktualiseringsperspektiver på tradisjon og fortidserfaringer (annerledes enn den objektivistiske, bruddskapende og kontinuitetssvekkende historieforskningen). Sentrale kulturarvteoretikere peker på at vi befinner oss i en «posthistorisk paradokssituasjon» av både historieløshet og rehistorisering, tradisjonstap og retradisjonalisering, glemsel og «museummania», amnesi og «memory-boom». (Lowenthal, Huyssen m.fl.)

Kulturarv og kulturell erindring handler om vårt forhold til fortiden og om fortidens betydning for nåtiden. Det gjelder her å få i stand en mest mulig levende formidling av en arv, å etablere nye – kontinuitetsskapende og identitetsgivende – forbindelseslinjer til fortidserfaringer. Samtidens kulturarvinteresse, generelt retradisjonaliserings- og «tilbake til røttene»-tendensene, er responsen på akutte kulturelle kompenserebehov, på en utvikling som river oss opp med røttene, splitter oss opp og uniformerer oss. Kulturarvens fortidspleie fremtrer som et akutt nødvendig identitetsgrunnlag.

Litteratur

- Assman, Jan. 1985. *Das kulturelle Gedächtnis*. München: C. H. Beck.
- Bauman, Zygmunt. 2000. *Liquid Modernity*. Oxford: Blackwell.
- Berger, Peter. 1963. *Invitation to Sociology*. New York: Doubleday.
- Henriksen, Jan-Olav og Otto Krogseth. 2001: *Pluralisme og identitet*. Oslo: Gyldendal.
- Lowenthal, David. 1985. *The Past is a Foreign Country*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Huyssen, Andreas. 1995. *Twilight Memories*. New York: Routledge.
- Thuen, Trond (red.). 2003: *Sted og tilhørighet*. Bergen: Høyskoleforlaget.

NÅR NAMNET AVVISER GJENSTANDEN

Av Erling Indreeide, Skedsmo

Summary: When the name rejects its object

An impact on an object might cause change or it might cause destruction. What is the difference? As long as the object is considered only changed, its identity is intact; it has not lost its identity. But an object that is only changed in one sense might be destroyed in another, and in that sense it has lost its identity. Whether an object is destroyed or not depends on how you name it. An object that is destroyed as a watch might still be acceptable as a piece of jewelry; the object is rejected by one name but not by the other. But there might also be other reasons why a name rejects its object: poetical reasons. Transformation of a society is compared to translation of poetry: Not only should the meaning come through, the poetic qualities also have to be taken care of, and brutality to the poetic qualities in the transition of a society is a threatening turbulence to identity on social as well on individual level.

I

Medan eg arbeidde med essay-boka *Reiser seg og går*, som kom ut i 1993, kom eg i tankar syndefallsmyten i Gamletestamentet. Eg ringde ein ven som har greie på slikt for å forhøyre meg om originalteksten. Eg ville vite kva det var menneska tok til å forstå seg på etter å ha fått i seg frukter av kunnskapstreet. Eg hadde lært at då tok dei til å forstå seg på godt og vondt, og det er det som står i Bibelen i norsk utgåve, men eg tykte at det hadde passa vel så bra om det hadde stått stygt og vakkert. Dagen etter ringde den sakkunnige venen min tilbake og sa, litt overraska trur eg, at i den hebraiske teksten står det *tov* og *ra*, og det kan like gjerne tyde stygt og vakkert som godt og vondt.

Dersom ein omset *tov* og *ra* med godt og vondt i moralsk forstand, så føreset ein at distinksjonen mellom *tov* og *ra* er tankemessig, kognitiv. I så fall var forstanden alt til stades. I så fall var det forstand menneske tok til å forstå seg på etter å ha smakt på fruktene av kunnskapstreet. Men omset ein *tov* og *ra* med godt og vondt i hedonistisk eller estetisk forstand, som skiljet mellom stygt og vakkert eller mellom det forlokkande og motydelege, så føreset ein ikkje nokon forstand før forstanden. Då er det tale om uoverlagde, vegetative distinksjonar. Emnet mitt no vil i stor grad vere forholdet mellom kognitive distinksjonar og vegetative distinksjonar, og det skiljet svarar til skiljet mellom namnleg identitet og sjeleleg identitet. Vi, dei sløge og kalkulerande, er også vegetative, skuldlause, utanfor all jurisdiksjon.

I mi tankeverd er det dei vegetative distinksjonane som er basis for dei kognitive. Det er ein komplementaritet mellom dei kognitive og dei vegetative distinksjonane; dei føreset kvarandre, men det er dei vegetative som

er dei primære. Naturen i form av liv skil mellom det gode og det vonde. All natur i biologisk form skil mellom det livgjevande og det dødbringande, og der er eit mangfald i skiljet mellom godt og vondt: Det som er gift for den eine livsforma, er mat for den andre.

II

Identitet ligg føre når noko er det same som noko anna. Menneskeleg identitet dreiar seg om å vere identisk med den ein har vore. Dessutan dreiar det seg om å vere identisk med andre: Ein identifiserer seg med andre og ein vert identifisert med andre. Eg vil vere mest oppteken av identiteten mellom den ein har vore, den ein er, og den ein skal vere i dagane som kjem, altså av korleis ein identifiserer seg med den ein har vore og den ein skal verte.

Når eg har lykkast med å leggje forholda til rette for meg sjølv og fått det slik eg vil ha det, så har eg vore eit verkty, ein teknologi, som har produsert det ønskete resultatet, og det tyder at eg har forstått meg på denne teknologien. Når eg skal planleggje kva eg skal gjere i dagane som kjem, må eg føresetje ein viss stabilitet i denne teknologien. Eg må føresetje at eg er identisk med den eg har vore i den forstand.

Men så kjem vi til spørsmålet om ein annan stabilitet: Vil eg det same i dagane som kjem, som i dag. Når ein kjempar for noko ein elskar, så føreset ein at ein i morgon skal elske det same som i dag, at ein i morgon skal vere same kjærleiken som i dag. Dette er spørsmålet om sjeleleg identitet. Kva glede har eg i morgon av at eg i dag er vellykka teknologi om eg i morgon ikkje lenger bryr meg om det eg har oppnådd? Det er komplementariteten mellom teknologisk identitet og sjeleleg identitet; dei føreset kvarandre.

III

Det er lett å forveksle menneskeleg identitet med sjølvforståing. Men kvi- for forstår vi ein felg på bilen så lett som berre det, men ikkje ein felg i galleriet? Ein felg i galleriet forstår vi ikkje. Vi forstår ikkje ein felg i galleriet, men straks han er på plass på bilen, forstår vi meininga med han. Å forstå ein ting er å kome til kunnskap om kva som er meininga med han, kva han tener til. Kjenner vi ikkje noko føremål, så er tinga, alt slags tilvære, uforståeleg. Men straks det ligg føre eit føremål, vert tinga forstålege og nemnelege i forhold til dette føremålet.

Det er lett å forveksle identitet med tilvære. Det ein forstår når ein forstår seg sjølv, er tilvære, det ein er til, meininga. Skal ein vere eit kontinuerleg forståeleg tilvære, så føreset det eit kontinuerleg fråvære, eit kontinuerleg sagn, vedvarande føremål å vere forstålege i forhold til, så vi ikkje vert uforstålege som bilfelgen i galleriet.

Dette vedvarande fråværet er det eg kallar sjeleleg identitet. Vi er ikkje berre måten vedvarande tilvære er på; vi er også måten sjel er på. Det eine er ikkje meir merkeleg enn det andre, for det eine føreset det andre.

IV

Når er ein den kjærleiken ein har vore? Det hender at folk spør: Har du gløymt meg no? Det er neppe eit spørsmål om du har gløymt namnet mitt eller hårfargen min, eller andre fakta, men om noko anna. Er du den du var for meg? Er eg den eg var for deg? Er vi dei vi var for kvarandre? Kven er vi dei vi var for?

*– slik allting holder og blir
holdt av noe annet enn seg selv*

skriv Stein Mehren i diktet *Jeg holder ditt hode*.

Ein kan seie at ein er den kjærleiken ein har vore så lenge ein vert gripen og halden av det ein har vore gripen og halden av. Men ting forandrar seg, og når hugen framleis står til ein gjenstand som er forandra, er det då den same kjærleiken? Kan du vere den same for meg når eg ikkje lenger er den same for deg? Ein kan godt forstå alle dei insisterande freistnadene som har vore gjorde på å erstatte dei vegetative distinksjonane med kognitive, erstatte sjel med kunnskap, erstatte lengsler med fornuft. Men om ikkje lengslene var noko anna enn fornuft, så låg det ikkje føre noko sagn å vere meining, rasjonalitet og teknologi for.

V

Skal noko vere til, så må det nødvendigvis vere til noko. Tilvære føreset altså intensjonalitet. Det er grei språkanalyse. Det held eg for å vere sjølvinnlysande.

Ta no ein bil som er i ustand. Han kan ikkje brukast til bil. Denne bilen er ikkje lenger til. Vi har å gjere med ein gjenstand som er i ustand til å vere bil, men han kan godt vere i stand til å vere leike i ein barnehage. I alle fall kan han setjast i stand til det, med å fjerne dørene for eksempel. Å verte i ustand til det eine er gjerne å verte i stand til noko anna.

Vi har å gjere med ein gjenstand som er i ustand til å vere bil, men likevel kan vi mang ein gong vere tilbøyelege til å kalle denne gjenstanden ein bil. Der står den gamle bilen min, kan vi seie, endå så vel vi veit at den bilen ikkje lenger er til; hans tilvære er slutt. Om eit vrak seier vi gjerne at det er ein bil i namnet, men ikkje lenger i gagnet. I grunnen er det så bakvendt som det kan vere. Vi har å gjere med ein gjenstand som er den same som han var i mange namn, men ikkje i namnet bil. Gjenstanden er avvist av det namnet.

Om denne gjenstanden kan vi finne på å seie at eigentleg er det ein bil, men no vert han brukt som leike. Vi kjem altså med ein påstand om kva som er det eigentlege namnet på gjenstanden. Det kan verke som ein påstand om at det er den eigentlege identiteten til denne gjenstanden, og at gjenstanden no har tapt sin identitet, er avvist av sitt eigentlege namn.

Alt som har eigenskapar og grenser, er til. Alt som har eigenskapar og er avgrensa ting, er i stand til noko og i ustand til noko anna. Slik er det med alle tilvære. Jamvel ein gråstein rett frå bakken er i stand til å vere ein hammar. I det namnet er han ikkje i ustand, men han er i ustand til å vere syl. Når ein tenkjer seg om, så er det utruleg kor mange namn ein stein kan vere vedvarande i stand i – hammar, lodd, kastevåpen. Kva for eitt av alle desse namna er det eigentlege namnet til denne gjenstanden? Vi kan naturlegvis seie at eigentleg er det berre ein stein. Men då får vi eit identitetsproblem: Vi kan ikkje skilje påverking som øydelegg steinen frå påverking som forandrar han. Først når vi orienterer gjenstandane i forhold til føremål, kan vi skilje destruksjon frå forandring.

VI

Kva er forskjellen på å verte forandra og å gå til grunne, bli borte, verte øydelagt?

Det er namna som avgjer om ein gjenstand er fortapt eller berre forandra. Ein åker er i somme tilfelle ei øydelagd myr. Ein lesekyndig er ein øydelagd analfabet. Myra har tapt identiteten sin og er ute av saga. Jordstykket er forandra. Analfabeten er fortapt og er ute av saga. Gjenstanden har tapt sin identitet som analfabet. I det namnet er ikkje gjenstanden den han var. I det namnet har gjenstanden vore ute for ei øydeleggjande påverking. Analfabeten er destruert og ute av saga. Men eleven er berre forandra. Gjenstanden er avvist av det eine namnet, men ikkje av det andre.

Gjenstanden, som er måten eg er på, går til grunne og går til grunne, i den forstand og i den forstand. Han vert avvist av det eine namnet etter det andre. Han er ingen ungdom lenger. I det eine namnet etter det andre er gjenstanden ikkje lenger til, men eg er til. I det namnet er gjenstanden den han har vore. Kva skal til for at gjenstanden skal verte avvist av det namnet?

VII

Eit stort identitetsdrama i verdslitteraturen er *Peer Gynt*. Velkjend er løken utan kjerne. Velkjend er Knappestøperen og trusselen om det gyntske opphøyr. Spørsmålet kan vere: I kva slags forstand er Peer den han har vore, livet igjennom? Kva er det eigentlege namnet hans? Kva er han eigentleg meint til? Kva er stempelet i panna? Kva slags meiningstap er det som er det gyntske opphøyr?

Som kjent var det ikkje i nokon *forstand*, men i ein kjærleik, i Solveigs kjærleik, Peer heile tida hadde vore den same, ifølgje dramaet.

Ein stor trussel mot Peers identitet kom i Dovregubbens hall – trusselen om at Peer skulle verte rispa i augo slik at det tyktest stygt som før tyktest pent, og omvendt.

VIII

Ein dag for nokre år sidan, då eg dreiv og fyrde opp i omnen, kjende eg meg plutseleg att. Eg kjende att ein smågut i ein kjøkkenkrok. Eg var den same, eg kjende meg att. Eg vart rykt tilbake. Eg vart teken tilbake. Eg vart gripen. Det er når ein vert halden av noko anna enn seg sjølv, ein er gripen. Eg vart gripen og førd til den eg var. Det var røyken, lukta. Lukta av denne røyken var slik at ho tok meg tilbake, så god var ho, så vakker var ho. Med musikk er det ofte slik; ein vert rykt tilbake til eitt eller anna.

Kva kjende eg meg igjen som? Røyken fall i smak og eg kjende meg igjen. Om eg skal kjenne meg igjen, og kva eg skal kjenne meg igjen som, korleis eg skal kunne minnast barndommen og vere den eg var, kjem an på korleis smaken har utvikla seg, korleis eg opp gjennom livet er blitt rispa i augo, for eg har mange gongar vore i hallen og blitt rispa, slik at smaken har forandra seg, slik at eg ikkje lenge elska det eg før hadde elska, men sorterte gjenstandane i verda på nye måtar.

IX

Eit lite fragment frå boka mi *Tann for auge* (2001):

Tavla stod tom og open og eg gjekk inn i resepsjonen. Det sat ein mann bak skranken, og eg sa: Korleis kan dette vere muleg?

Han svara: Prinsippet er enkelt. Basis for vår verksemd er at du som eg er ein ekspeditør som sender seg sjølv gjennom tida og med seg sjølv som adressat. Når ei slik sending ikkje kjem fram, har ein tapt seg sjølv, som ein seier. Vi samlar inn alt bortkome gods og arkiverer på namn, tid og stad.

Eg sa: Gje meg meg sjølv 18. juni 1967 frå klokka 04.40.

Det har vi her, sa han. Versågod. Det blir kr 780,-.

X

Indreeidsdalen er eit folketomt dalføre rett sør for sjølve Indreeide, der eg er ifrå, og ein gong eg kom dit for nokre år sidan, vart eg sterkt gripen, ikkje av dalen, men av fråværet, saknet av ein dal som no var borte. Sjela hadde forlate dalen, og han var avvist av sitt eige namn.

Eit lite fragment til frå *Tann for auge*:

----- *Kvil deg*

*navigatør! Få blikket frå stjernene! Dei hadde
inga melding frå ein veg avvist
av sitt namn, ein veg*

*lagt over ein annan veg, min
veg, eller vegar, tenkjer eg, vegar
eg ikkje når ned til.*

Det som hadde hendt, var ei heilt banal vegutbygging. Det som hadde hendt, var at Indreeidsdalen hadde gått bort. Han var der ikkje lenger. Sjela hadde forlate han. Indreeidsdalen var så hardt skadd at sjela hadde forlate kjøtet. Det var det som hadde hendt. Sjela hadde vorte eit skrømt, eit gjenferd som ikkje fann ro, som flaksa kvilelaust mellom fjella og heimsøkte folk som ferdast i dalen. Namna hadde rasa ned bergsidene så dei stod der nakne og namnlause, det såg eg, og lufta var stinn av rabiante namn som hadde avvist kjøtet sitt. Dei sette klørne sine i nakken min og freste inn i øyret mitt. Slik vart eg eit krav, deira krav. Eg vart gripen av uhyrleg, meiningslaus, heilt ufunksjonell lengsel etter det som hadde vore. Desse namna ville ha meg til sin talsmann, og kravet deira var kompromisslaust: Gje oss vårt gamle kjøt tilbake. Men eg vegra meg.

Det har gått nokre år, og no kan eg gå nokså fredfullt gjennom dalen, utan å verte heimsøkt.

XI

Kva har hendt? Har eg fått orden på tankane? Har fornuftige argument overttydd meg om at eg tok feil, at opprøret mitt var feil? Nei, mi framstilling er at eg er blitt rispa i augo; smaken min har forandra seg, tilpassa seg, akseptert dei nye livskåra, slik evolusjon er ei vegetativ tilpassing til livskåra, i motsetning til teknologien. Dovregubbens hall fall saman, og Peer Gynt fekk ikkje det augnerispet som Dovregubben tilbaud han, det rispet som ville ha forsona Peer med eit liv i hallen.

Mange har opplevd at slikt som først tyktest hjarteskjerande stygt, etter ei tid vert oppfatta som vakkert nok, og stundom vert dette teke som eit uttrykk for at den første oppfatninga var feil. Men dette er vegetative distinksjonar, bortanfor rett og feil, utanfor all jurisdiksjon og argumentasjon.

Meiningsidentiteten, eller den teknologiske identiteten, forandrar seg heile tida; ein vert avvist av somme namn og akseptert av andre. Eleven som ikkje lenger duger som analfabet, vert akseptert som lesar og skrivar. Det er ein ustoppelig prosess. Eleven kan saktens minnst at han var analfabet, men han minnest ikkje lenger å vere analfabet. Somme hevdar at

menneske i vår tid kan velje identiteten sin, men ein lesar kan ikkje velje å vere analfabet.

Sjeleleg identitet tykkjest meg vere ein like ustoppeleg og dynamisk prosess. Når smaken min forandrar seg, så får det konsekvensar for kva eg vert gripen av, kven og kva eg kan halde og verte halden av, kven eg kan vere den eg var for, og kven som kan vere den dei var for meg.

Eg har forsona meg, men sant å seie – dalen rykkjer meg ikkje tilbake, ikkje slik som før, ikkje til det same som før. Eg kan saktens minnst kva eg vart rykt tilbake til, men kan eg minnst å verte rykt tilbake? Det er noko anna. Vi ser at også i denne identitetsprosessen er spørsmålet kva ein kan minnst å vere.

Erling Indreeide
erling.indreeide@c2i.net

DET NAVNLØSE LANDSKAPETS IDENTITET

Av Jon Holm, Oslo

Sammendrag

Den franske romantiske forfatteren François-René de Chateaubriand (1768–1848) er kjent for sin lyriske skildring av naturen, særlig sin beskrivelse av den amerikanske villmarken. Gjennom Chateaubriands forfatterskap blir det uberørte amerikanske landskapet meningsfullt på forskjellige måter som jeg vil illustrere ved en lesning av romanen *Atala* (1801). Romanen viser landskap som identifiseres gjennom stedsnavn slik som *Florida* og *Meschacebe* (Mississippi), så vel som navnløse landskap sett gjennom øynene til romanens protagonist når han beveger seg gjennom ukjente områder. Jeg mener at beskrivelsen av disse navnløse landskapene uttrykker en annen type menneskelig identitet. En identitet som ikke oppstår gjennom navngiving av et sted som kan identifiseres som hjem, men gjennom en identifikasjon av en indre menneskelig natur i samspill med en uberørt ytre natur.

Abstract: The identity of the nameless landscape

The French romantic author François-René de Chateaubriand (1768–1848) is renowned for his lyric depiction of natural scenery, especially his description of the American wilderness. Through Chateaubriands writing, the pristine American landscape becomes meaningful in different ways which I will illustrate by a reading of the novel *Atala* (1801). The novel presents landscapes identified by place-names such as *Florida* and *Mescha-*

cebe (Mississippi) as well as nameless landscapes that are seen through the eyes of the novel's protagonist as he flees through unknown territories. My claim is that the description of these nameless landscapes expresses a different kind of human identity. An identity that is not produced through the naming of a particular identifiable place perceived as home, but through an identification of inner human nature with a pristine outer nature.

Jon Holm
jon.holm@iln.uio.no

Jon Holm har ikkje hatt høve til å laga nokon skriftleg versjon av føredraget sitt. Red.

NAVN OG IDENTITET I LITTERÆRE KONTEKSTER

Av Benedicta Windt, Oslo

Abstract: Names and identity in literary texts

Consciously and unconsciously we reveal essential parts of our identity through the language we use in communication with others. Consciously we create an image of ourselves through our choice of words, thus making a statement to the people surrounding us, presenting to them the picture of ourselves that we want them to see. The name by which we introduce ourselves is a significant part of this picture – do we include our title if we have one, do we mention our given name as well as our surname, do we choose a nickname instead of our given name? It may seem like a random choice, or maybe just a habit, but the fact is that names and naming constitute an important part of the impression we wish to make on people we meet.

Even more significant is the choice of names made by an author during the process of creating a literary world, filling it with characters conveying thematically essential information to the readers. When an author creates a literary world, he more often than not makes use of the names to shape and give depth to the characters in the work. Naming and naming constructions may comment on and evaluate individual morals and ethics as well as political and religious themes. In this paper I will try to show some of the important identifying functions of personal names in literature.

1 Innledning

I denne konteksten har jeg lyst til å begynne med et utdrag av diktet «Tag och skriv» av den svenske lyrikeren Gunnar Ekelöf – et utdrag som nettopp sier noe om koblingen mellom navn og identitet:

*Och människans lott står oföränderlig fast
 men du har hunnit ännu ett steg på ditt önskandes byggnad:
 Ännu en önskan av alla de tänkbara tusen och tusen
 har blivit dig möjlig, nödvändig, viss og slutligen faktum,
 liksom du själv som också var önskan från början,
 liksom det magiska namnet föräldrarna gett dig
 att skydda från mörker og jaglöshet,
 att skilja just dig från tusen liknande og nästan lika.
 Och ändå är du i botten så namnlös som natten og mörkret:
 I verklighet er du ingen.*

Språket er en organisme som utfolder seg i samspillet mellom mennesker. Det lever inne i det enkelte menneske, ikke bare som et nøkternt og nyttig kommunikasjonsmiddel i forhold til omverdenen, men også som et indre redskap som utgjør en vesentlig del av innholdet i bevisstheten vår. Språket er vårt viktigste hjelpemiddel når vi skal holde orden på erfaringer og erindringer, når vi skal løse problemer, når vi skal strukturere livet vårt og tolke omgivelsene, når vi assosierer og når vi skal forsøke å gi uttrykk for følelsene våre.

Språket har også en viktig funksjon som kultur- og identitetsbærer. Gjennom de ordene vi velger å bruke, skaper vi det bildet av oss selv som vi ønsker at omgivelsene skal se. Menneskenaturen er polyfon – vi består av mange ulike sider som til sammen utgjør det vi kaller identiteten vår. Hvilke aspekter av oss selv vi velger å vise frem, avhenger av hvilke grupperinger vi står overfor: familie, skolekamerater, idrettskamerater, vennegjeng, kjæreste, overordnet eller kollega... Det valget vi gjør, vil ofte manifestere seg gjennom det navnet vi velger å presentere oss for omverdenen med: Inkluderer vi tittelen vår, dersom vi har en? Oppgir vi bare fornavnet vårt, bare etternavnet, eller begge deler? Velger vi kanskje å bruke et kjæle navn i stedet for det navnet foreldrene våre har gitt oss? Overfladisk sett kan dette virke som et tilfeldig valg eller kanskje bare en vanesak, men faktum er at måten vi bruker navnet vårt på, er en viktig del av den oppfatningen vi ønsker å gi andre mennesker av oss selv.

2 Den personlige identitetsfølelsen

Den personlige identitetsfølelsen er heller ikke en stabil enhet – den forandrer seg i pakt med at vi samler erfaringer og utvikler oss. Den amerikanske personlighetsteoretikeren Gordon Allport mener at navnet er så viktig for oss fordi det utgjør det brennpunktet som identiteten vår blir organisert rundt. Og den amerikanske psykologen Kenneth L. Dion mener at det navnet foreldrene gir barnet, vil ha innflytelse på den identiteten det utvikler senere, på sin vei gjennom livet. Det er en ganske tankevekkende påstand. Hvis han har rett, vil det med andre ord bety at jeg ville ha vært en

annen person enn den jeg er i dag, dersom foreldrene mine for eksempel hadde valgt å kalle meg *Helene* eller *Kari*.

Navn gir ikke bare identitet til enkeltpersoner, til individer. De kan også brukes i arbeidet for nasjonal identitetsbygging, slik det ble gjort i Norge etter at unionen med Danmark ble oppløst og vi fikk vår egen grunnlov i 1814. Nasjonalromantikken som vokste frem i kjølvannet av dette, førte blant meget annet også med seg en sterk agitasjon for å hente frem igjen gamle, nordiske navn og ta dem i bruk i stedet for innlånte, utenlandske navn. Denne trenden eller navnemoten varte ganske lenge, og den har fått betegnelsen «den nordiske navnerenessansen». Mange av de navnene som ble populære i denne perioden, hadde aldri tidligere vært en del av den reelle navnebruken. Det var såkalte «litterære navn» som ble hentet fra diverse skriftlige forelegg. Jacob Aalls oversettelse av Snorres kongesagaer (1838–39) ble en viktig inspirasjonskilde, og det samme gjelder den islandske sagalitteraturen og eddadiktningen. Litteraturen fikk altså stor betydning for navnetilfanget i denne perioden.

3 Nasjonal navnebølge

Men påvirkningen gikk også i motsatt retning. Navnerenessansen ble til inspirasjon for navnevalgene i litteraturen – selvfølgelig først og fremst hos Henrik Ibsen og Bjørnstjerne Bjørnson, som begge var nasjonale dikterhøvdinger, men også hos en forfatter som Johan Falkberget. Ola Stemshaug betegner den tidlige perioden av Falkbergets diktning som preget av «en programaktig bruk av nasjonal-stereotype personnavn». Både Ibsen og Bjørnson var påvirket av nasjonalromantikken og tok opp nasjonale emner i diktningen sin. Ibsen skrev nasjonale dramaer med nordiske navn på personene: *Solveig* og *Åse*, *Einar*, *Kåre* og *Sigurd*. Bjørnsons bondefortellinger løftet frem navn som *Øyvind*, *Arne*, *Ingrid*, *Synnøve* og *Torbjørn*. Og i fedrelandssangen «Ja, vi elsker» (1859) kommer de historiske navnene på rad og rekke: *Harald*, *Håkon* og *Sverre*.

Den norske nobelprisvinneren Sigrid Undset kunne ikke dy seg for å harselere litt med de mest bisarre utslagene av den nordiske navnerenessansen. I romanen *Ida Elisabeth* fra 1932 presenterer hun en søskenflokk med navnene *Frithjof*, *Geirmund*, *Herjulf*, *Jarngerd* og *Vikarr* – det burde være unødvendig å nevne at begge foreldrene går i lusekofte, og at faren spiller hardingfele.

Men den nasjonale navnebølgen vakte ikke like stor begeistring hos alle forfattere. Knut Hamsun tok avstand fra den, også rent privat. Da han og hans kone Marie skulle finne navn til den førstefødte sønnen sin, foreslo hun navnet *Tore*, og han skrev til henne i et brev datert 16. mars 1912:

Mærkelig; jeg har selv tænkt på *Tore*. [...] *Per* maa vi ialfald ikke kline paa ham, der er en hel Generation nu med *Per* og *Aase* og *Ola* og slikt Norgesmesterskap.

Hamsun var åpenbart ikke klar over at også *Tore* var blant de navnene som vokste i popularitet under navnerenessansen. I så fall ville den eldste sønnen antagelig ha fått et annet navn...

4 Litterære forbilder

Men samspillet mellom litteraturen og «det virkelige liv» er selvfølgelig ikke begrenset bare til den norske nasjonalromantikken. Det finnes utallige eksempler på at barn er blitt oppkalt etter litterære personer i foreldrenes favorittromaner – de litterære navnene hentes ut fra bøkene og gjøres til en del av det reelle navnetilfanget. James Macphersons Ossian-diktning, som utkom på 1760-tallet – og som for øvrig var et ledd i gælisk kulturbygging og nasjonal gjenreisning i Skottland – gikk som en farsott over hele Europa og skapte nye navnemoter. Mest kjent er kanskje episoden da Napoleon sto gudfar for sønnen til en av generalene sine, en viss Jean-Baptiste Bernadotte, og ga barnet navnet *Oscar*, som er hentet fra Ossian-sangene. Den lille Oscar ble senere konge av Sverige og Norge.

Også i vår moderne tid har de litterære forbildene stor påvirkningskraft når foreldre skal velge navn til barna sine. Den svenske forfatteren Astrid Lindgren er en av de store inspirasjonskildene til nye navnemoter; *Ronja*, *Birk*, *Emil* og *Ida* er alle navn som har fått ubredt popularitet på grunn av hennes frodige og sympatiske persongalleri. Men det er ikke alle oppkallinger etter litterære skikkelser som har vært til like stor glede for dem det har gått ut over. Sigrid Undset har et eksempel på dette i romanen *Gymnadenia* fra 1929, der en av de kvinnelige hovedpersonene velger navn til datteren sin etter at hun har lest en fortryllende amerikansk roman hvor heltinnen het *Sunlife*... Da jenta blir stor nok til å uttale seg om navnevalget, er dommen knapp og konsis: «Det er jo ikke noe skikkelig navn i det hele tatt!» Man har forståelse for at hun insisterer på å bli kalt *Synne*.

Alle navnets funksjoner i den virkelige verden kan også overføres til litteraturen. Hvis leseren for alvor skal kunne gå inn i et litterært verk, krever dette først og fremst at han kan identifisere seg med de litterære personene. Personnavn og stedsnavn er blant de viktigste hjelpemidlene forfatteren har når det gjelder å skape troverdige personer og plassere dem i et litterært univers som gir inntrykk av å være autentisk. Navnene kan gi informasjon om en rekke ulike aspekter ved personene – familiehistorikk, sosial bakgrunn, miljøtilhørighet, selvbilde, ambisjoner, posisjon i forhold til andre personer i verket. Listen er tilnærmet endeløs.

Allerede Aristoteles uttalte seg om navnenes betydning for diktningen. Ca. år 300 f.Kr. skriver han i sin lærebok om diktekunsten, *Poetikken*:

... diktningen uttaler det almene [...]. Dette almene tilstreber diktekunsten også når den legger navn på personene. [...] når dikterne setter fabelen sammen i overensstemmelse med det som er sannsynlig, setter de også treffende navn på personene.

5 Forfatterens navnevalg

Antikkens satirikere og komedieforfattere hadde ikke behov for å bruke navn som et virkemiddel for å skildre personenes individuelle karakter. Den var fastlagt på forhånd med et persongalleri som i bunn og grunn var typer som gikk igjen fra stykke til stykke, slik vi også ser det i klassisismen, som hadde sine røtter i antikken. Holbergs faste persongalleri med bl.a. Pernille og Henrik er et eksempel på dette. Her blir navnene ikke et uttrykk for personlig identitet, men snarere en merkelapp som forteller publikum hva de kan vente seg av denne skikkelsen, hva den står for i stykkets tematikk. Også romantikken utviklet en rekke internasjonalt kjente helte- og heltinnetyper som var utstyrt med mer eller mindre faste egenskaper: uforferdet handlekraft, ubotelig ensomhet og melankoli. Igjen ser vi hvordan identiteten er knyttet til selve typen i stedet for til navnet. Men straks dramaene begynte å anta en friere form, fikk navnene en helt ny rolle og en betydning som gradvis ble mer omfattende.

Men det er ingen epoke som har gitt større utfordringer og muligheter til forfatteren enn realismen. Et vesentlig kjennetegn ved realismen er at den beskriver alle samfunnsklasser og skildrer livets trivielle og vanemessige rutiner, så vel som høydepunkter og krisesituasjoner. Fremstillingen blir ikke idealisert, romantisert eller sentimentalisert, alt skal være i tråd med de faktiske forhold. Dersom forfatteren ønsker å gjøre navnene betydningsbærende i forhold til de litterære personenes egenskaper og tematiske rolle, må han samtidig sørge for at de er i tråd med reell navnebruk i det tidsrom handlingen er lagt til.

Mange forfattere har fortalt om sitt forhold til navn og den betydningen navnevalgene har for utviklingen av personene i verkene deres.

Den svenske barne- og ungdomsbokforfatteren Maria Gripe er en av dem som har tenkt nøye over navnenes betydning for det enkelte menneskes opplevelse av sin egen individualitet. I hennes bøker opplever man ofte et spill med navn og personlig identitet. Hun mener selv at det må være noe uopplært i hennes syn på forholdet mellom mennesker og navn, noe som gir seg utslag i at de litterære personene hennes bytter navn, fortier eller glemmer navn. Men hun presiserer at det ikke er noe hun planlegger på forhånd for å mystifisere. Slik kommer hennes syn på navn frem gjennom den unge prinsessen som er hovedpersonen i boken *Landet utenfor*, fra 1967:

Helst borde man också ha rätt att vara namnlös tills man själv finner sitt namn. Namn är ingenting att lättvändigt skänka hit och dit. Namnet kan vara både för lätt och för tungt för en människa att bära. Och en boja är det alltid. Det kan utgöra en farlig lockelse eller bidra till at skapa självförakt. Det egna namnet kan bli till en myt som man faller offer for. Det kan splittra karaktären och bestämma ens öde.

Det interessante er at selv om boken rommer flere tankevekkende kommentarer om navn og navns betydning for det enkelte individ, er det ikke en eneste av personene som er navngitt.

I sin avhandling om Agnar Mykles romaner om Ask Burlefot fra 2001 forteller Leif Johan Larsen at Mykle var opptatt av navn og ofte siterte de gamle romeres utsagn om *nomen et omen*. Mykle bruker mange uvanlige, nærmest oppsiktsvekkende navn i verkene sine, navn som – ifølge Larsen – «nærmest tvinger leseren til å lete etter en intensjonalitet bak navnebruken». Selv de andre personene i romanen synes at hovedpersonens navn er merkelig:

... han skrek at han het Ask Burlefot, og det syntes de var et fornøydlig navn, og han var så hjertens enig med dem, han hadde gjennomgått meget i ungdommen på grunn av det navnet, men det var jo ikke han som hadde valgt det, men det kunne han ikke si; han måtte bare stå som en utstillingsdukke blant dem og hete Ask Burlefot og på det heftigste ønske at han hette Lars Olsen. (Mykle 1956, s. 121)

Her føler hovedpersonen åpenbart at den identiteten navnet gir ham, blir for fremtredende, for påfallende. Det gjør det umulig for ham å gli inn i mengden og gjøre seg anonym, og det er mulig at forklaringen på Ask Burlefots lite sympatiske oppførsel gjennom livet faktisk kan forklares rent psykologisk gjennom det navnet han bærer.

Det er ikke bare de «offisielle» navnene i verket som bidrar til å utforme det bildet forfatteren ønsker å formidle av de litterære skikkelsenes personlige og geografiske identitet. Ofte vil personene være utstyrt med flere kontekstuelle relevante navn. Personenes sosiale stilling kommer frem i måten de presenterer seg på, i måten de henvender seg til andre på og i måten de omtaler hverandre på. Det samme gjelder det innbyrdes forholdet mellom personene, den oppfatningen de har av hverandre og ikke minst av seg selv. Kjælenavn, kallenavn og tilnavn forteller mye om omverdenens syn på et menneske, og like avslørende er det når en person ikke «føler seg hjemme» i sitt eget navn, men i stedet søker tilflukt i et kjælenavn eller velger å ta i bruk et annet navn enn døpenavnet.

Et eksempel på dette siste finner man hos Maria Gripe, i boken *Josefin*. Hovedpersonen er en liten pike som er døpt *Anna Gråh*. Hun føler seg knuget av dette voksne, nokså alvorlige navnet; det stiller simpelthen for store krav til henne. Derfor lager hun et nytt navn til seg selv og kaller seg for *Josefin Johandersson*, et navn som gir henne en identitet hun føler at hun kan leve opp til. *Josefin* er morsomt og spesielt og passer for en jente som har lyst til å finne på noen sprell av og til. *Johandersson* er en kombinasjon av *Johansson* og *Andersson*, som er de to vanligste navnene hun vet om. Dermed blir hun litt av hvert, både spesiell og alminnelig, og hun forlanger at alle skal bruke dette navnet på henne. Men etter hvert som Josefin utvikler seg som person, blir hun sterk nok til å gå inn i sin riktige identitet igjen og kan legge av seg pseudonymet hun har skjult seg bak.

6 Binding mellom navn og personlig identitetsfølelse

Forfattere gjør ofte bruk av den sterke bindingen mellom navn og personlig identitetsfølelse i sin tematikk. Maria Gripe har for eksempel også en serie bøker om en gutt ved navn Elvis Karlson. Han er oppkalt etter morens store idol Elvis Presley, og under oppveksten kjemper han en stri kamp for å få lov til å utvikle en egen identitet, og for å få moren til å akseptere som den personen han faktisk er. Heldigvis går det bedre med ham enn med det neste eksempelet jeg skal vise til.

Den britiske kriminaldronningen Agatha Christie baserte hele den psykologiske oppklaringen av en av romanene sine på navnets betydning for identitets- og personlighetsutviklingen – altså det samme prinsippet som Kenneth Dion forfekter. Den skyldige i *Mord etter alfabetet* er en liten pusling av en mann med sterke personlighetsforstyrrelser som er oppstått fordi han ikke klarer å leve opp til de enorme forventningene som ligger i det navnet foreldrene har gitt ham: *Alexander Bonaparte Cust*. Han sier om moren at «Hun var så ærgjerrig, så forferdelig ærgjerrig. Hun hadde en tåpelig forestilling om at jeg skulle bli til noe stort.» Navnet har påført ham så omfattende mindreverdighetskomplekser at han ender som morder.

Men selv om man i utgangspunktet har fått et navn som ikke stiller for store krav, som signaliserer gode egenskaper, og som bare kan bidra til å gi navnebæreren et positivt bilde av seg selv, er det likevel mulig for andre å manipulere vedkommendes identitet og selvoppfatning ved hjelp av navnebruk. Den norske forfatteren Ebba Haslund viser dette i romanen *Bare et lite sammenbrudd* fra 1975. Den kvinnelige hovedpersonen i verket er døpt *Beatrice*. I Dantes *Den guddommelige komedie* er Beatrice symbolet på det opphøyde, hun er hellig og umåtelig vakker. Hun blir tolket som symbolet på tro og kjærlighet, eller det rette valg i livet. Kan man tenke seg et vakrere forbilde for en kvinne? Men mannen hennes – som for øvrig heter *Harald*, et flott, gammelt kongenavn som straks plasserer ham som fami-

liens overhode – kaller henne *Lillemor*... Dermed er hun tildelt sin plass på rangstigen.

Kjælenavn blir i det hele tatt ofte brukt som et middel til å kontrollere, manipulere eller dupere andre mennesker. I litteraturen ser man ofte hvordan en person kaster av seg et påtvunget kjælenavn eller et pseudonym som har fungert som en maske eller et «røykteppe», og i stedet tar i bruk døpenavnet sitt som et tegn på nyervervet selvinnsikt og styrket identitetsfølelse. Ebba Haslunds *Lillemor* klarer å gjøre nettopp dette – hun blir Beatrice igjen. Men tapet av et kjælenavn kan også føre til en fornemmelse av tapt identitet – man mister det aspektet av seg selv som kjælenavnet ga uttrykk for. I langnovellen *Fru Hjelde* av Sigrid Undset opplever hovedpersonen Uni at mannen hennes overfører det kjælenavnet han har pleid å bruke på henne, til den eldste datteren deres. Det gjør henne trist og nedstemt, og hun oppfatter det som et signal om at forholdet mellom dem har mistet mye av sin nærhet.

De eksemplene jeg har trukket frem her, viser at båndene mellom navn og identitet er like tette i litteraturen som i det virkelige liv – kanskje til og med enda tettere, siden navn er et av de bærende elementene i forfatterens strategi for å presentere en litterær person som et partikulært individ.

7 Avslutning

Litterær onomastikk – forskning på navnene i litteraturen – er på mange måter upløyd mark ennå, men det er stadig flere som får øynene opp for den betydning navnene har i fortolkningen av enkeltverk og hele forfatterskap. Litteraturteoretikeren Roland Barthes var en av dem som ble mer og mer begeistret for egennavnenes rolle i den litterære skaperprosessen etter hvert som han beskjeftiget seg med dem. Han mener at personnavnene i et verk har en uvurderlig, forløsende verdi for forfatterens skaperevne, og han gikk til og med så langt at han hevdet at Marcel Proust aldri ville ha klart å skrive *På sporet av den tapte tid* dersom han ikke hadde funnet de navnene som fikk personenes identitet til å slå ut i full blomst i fantasien hans. Det lyder som en fantastisk påstand, og jeg skal ikke ta stilling til sannhetsgehalten i den. Men det er ingen tvil om at forskning på forbindelsen mellom navn og identitet også innenfor litteraturen kan gi ny psykologisk innsikt i personlighetsutvikling og viktige aspekter ved individuell identitet.

Litteratur

- Allport, Gordon. 1961. *Pattern and Growth in Personality*. New York.
- Aristoteles. Om diktekunsten og retorikken. I: *Europeisk litteraturteori fra antikken til våre dager*. Oslo, s. 20–57.
- Barthes, Roland. 1994. Proust og navnene. I: *I tegnets tid. Utvalgte artikler og essays*. Oslo, s. 63–71.
- Christie, Agatha. 1936. *Mord etter alfabetet*. London.

- Dion, Kenneth L. 1983. Names, Identity, and Self. *Names* 31 (4), s. 245–257.
- Ekelöf, Gunnar. 1941. «Tag och skriv», fra samlingen *Färjesång*. Stockholm.
- Gripe, Maria. 1964. *Josefin*. Stockholm.
- Gripe, Maria. 1967. *Landet utenfor*. Stockholm.
- Haslund, Ebba. 1975. *Bare et lite sammenbrudd*. Oslo.
- Larsen, Leif Johan. 2001. *Mønsteret og meningen*. Agnar Mykles romaner om Ask Burlefot. Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Det historisk-filosofiske fakultetet, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Mykle, Agnar. 1956. *Sangen om den røde rubin*. Oslo.
- Stemshaug, Ola. 1981. Namnebruken i Johan Falkbergets diktning. I: *Norske personnamnstudier*. Red. Ola Stemshaug. Oslo, s. 10–43.
- Undset, Sigrid. 1917. Fru Hjelde. I: *Splinten av Trollspeilet*. Kristiania.
- Undset, Sigrid. 1929. *Gymnadenia*. Oslo.
- Undset, Sigrid. 1932. *Ida Elisabeth*. Oslo.

Benedicta Windt
benedicta.windt@iln.uio.no

STADNAMNTENESTA

SAMRÅDINGSMØTET 2007

Det årlege fellesmøtet for Stadnamntenesta og Statens kartverk vart halde i Stavanger 20.–21. september. I tillegg til dei to gruppene var administrasjonen i Språkrådet, klagenemnda for stadnamnsaker og Statens vegvesen representert. Kulturdepartementet var til stades ei økt for å svara på spørsmål om den nye forskrifta til stadnamnlova.

Av saker som vart drøfta på møtet, kan eg fyrst nemna mediedekking av stadnamnsaker. Bakgrunnen var klager på ei rekkje vedtak som Kartverket hadde gjort om skrivemåten for gardsnamn i Østre Toten kommune, og som hadde ført til mange innlegg og oppslag både i lokalpressa og i riksdekkjande aviser. Kartverket måtte også stilla til debatt i Norgesglasset og Dagsnytt 18 på NRK radio. At stadnamn generelt og stadnamnormering spesielt er eit emne som opptek mange, er ikkje nytt, og særleg gjeld dette gardsnamn. Mange har eit gardsnamn som etternamn, og dei vil gjerne at skrivemåten av gardsnamnet skal vera lik skrivemåten av etternamnet, som ofte avvik både frå dialektuttalen og rettskrivingsreglane. Når det offentlege endrar ei tilvand namneform, blir det sett på som utidig

innblanding og brot på demokratiet. Dette grip media fatt i, og vi får overskrifter som «Stedsnavn tvangsendres – bønder gjør opprør» og «Trækker på identiteten vår». For oss som representantar for det offentlege blir det vanskeleg å nå fram berre med å visa til lov og reglar og argument om kulturvern. I diskusjonen kom det fram fleire synspunkt, og konklusjonen var at vi ikkje må missa trua på sakleg informasjon.

Av andre saker kan nemnast ei orientering om det nordiske språkmøtet som var i Uppsala i september (sjå *Nytt om namn* 45 – 2007). Temaet der var namnenormering og namnelovgjeving i dei nordiske namna. På dette møtet kom det fram at det er store skilnader mellom landa, og at det er ynskjeleg med eit tettare samarbeid. Som eit bidrag til dette vart det vedteke at ein til neste års samrådsmøte skal invitera representantar frå dei andre nordiske landa.

Det vart også gjort greie for eit samarbeidsprosjekt mellom stadnamntenesta i Midt-Noreg og Kartverket og to kommunar i Sør-Trøndelag i digital saksbehandling i namnesaker. Ved å nytta seg av sørvissidene til kommunane vonar ein at ein kan forenkla høyringsprosessen, samstundes som ein også lettare kan få spreidd grunngjevingane for tilrådingar og vedtak.

Representanten frå Statens vegvesen orienterte om praksisen til Vegvesenet når det gjeld namneformer på skilt. Det er mange klager på skiltnamn, og namnesaker har ikkje hatt høgaste prioritet i Vegvesenet, men det blir no satsa på ei meir planmessig skiltnfornying. Skiltnamn var også eit hovudpunkt i eit innlegg om kommunikasjonsnamn. Her vart det understreka at namn på skilt er viktige, endå viktigare enn namn på kart, sidan dei blir lesne av alle. Der det er gjort namnevedtak, må difor dei vedtekne namneformene også koma på skilt. Å gjera namnevedtak på skrivemåten av alle stadnamn på skilt, er likevel ei oppgåve som krev store ressursar, og ein må finna pragmatiske løysingar i overgangsfasen. Det vart også gjort greie for planane om eit informasjonsmøte om stadnamnlova for overordna offentlege organ. Møtet er tenkt halde fyrste halvår 2008.

Som nemnt i innleiinga, var ein representant frå Kulturdepartementet til stades ei økt for å svara på spørsmål om den nye forskrifta som tok til å gjelda 1. juni i år, og mange nytta seg av dette høvet til å få avklara ymse tilhøve.

Elles var det nokre «gjengingar» i saklista, som bruken av regionale former og bunden og ubunden form, i tillegg til orienteringssaker av ulike slag. Det var også sett av tid til vitjing i Statsarkivet i Stavanger og ekskursion til Gamle Stavanger. Inspirerande guide var statsarkivar Hans Eyvind Næss.

Terje Larsen
terje.larsen@iln.uio.no

NORMERING OG BRUK AV NAMN

PROTEST MOT NAMN SOM *USJYLDI* OG *HVÆRSAAGOD* Samarbeidsnemnda sender brev til Justisdepartementet

På eit møte i Samarbeidsnemnda for namnegransking 14. desember 2007 vart det vedteke å senda dette brevet til Lovavdelinga i Justisdepartementet:

Praktisering av den nye personnamnlova

Etter at den nye personnamnlova tok til å gjelde frå 1. januar 2003, har mange spesielle namn vorte godkjende, t.d. *Bånnski*, *Usjyldi*, *Keikoburger*, *Kolaautomat*, *Filibombombom*, *Batman*, *Halleljuja*, *Tog* og *Hværsaagod-Takkskalduha*. Samarbeidsnemnda for namnegransking ser med uro på den liberale praktiseringa av personnamnlova. Etter vårt syn har ein tøygd lova for langt når ein har godteke namn som dei vi har nemnt her. Samarbeidsnemnda vil rå til at Justisdepartementet praktiserer ei meir restriktiv tolking av personnamnlova og ikkje tillèt ei utgliding slik at nærmast kva som helst blir godteke som namneendring.

I eit rundskriv frå Justisdepartementet (15. nov. 2002) står det m.a.: «Meldinger om navn som overhodet ikke har navns karakter skal kunne avslås.» (Dette rundskrivet er sendt ut i tilknytning til *Lov om personnamn 7. juni 2002*.) Vi kan ikkje sjå at namn som *Bånnski*, *Hværsaagod*, *Takkskalduha* og *Gudergod* har «navns karakter», og dei burde derfor ha vore avslått.

Etter det vi har forstått, er det til vanleg berre éin person som i dag avgjer om eit spesielt namn skal godtakast eller ikkje. Samarbeidsnemnda vil gjere framlegg om at søknader om godkjenning av spesielle namn (av typen *Usjyldi* og *Hværsaagod-Takkskalduha*) blir lagde fram for eit utval der minst to av medlemmene har namnefagleg kompetanse.

Vi vil i denne samanhengen peike på at eit alternativ til eit namneutval oppnemnt av Justisdepartementet kunne vere Klagenemnda for stadnamnsaker, som ligg under Kultur- og kyrkjedepartementet. I denne nemnda sit det m.a. ein jusprofessor (Kirsti Strøm Bull) og to namneforskarar (professor Tom Schmidt og fyrsteamanuensis Peter Hallaråker). Klagenemnda for stadnamnsaker har til vanleg to møte i året, og sjølv om også personnamnsaker skulle inngå i arbeidsområdet til denne nemnda, som da blir ei felles nemnd for to departement, skulle ikkje dette tilseie fleire møte i året.

Vi ser det som ein fordel at ønske om endring til namn som *Bånnski* og *Usjyldi* blir «frost fast» i nokre månader. Da kan ein m.a. oppnå at søkjaren etter ei tid kanskje angrar på namnesøknaden sin og trekkjer han tilbake. Dessutan vil ein ved eit slikt opplegg unngå at media – slik det skjer no – lagar sensasjonsoppslag kvar gong eit spesielt namn er godkjent. Det er særleg unge menn som er ivrige etter å sjå kor langt lova kan tøyast, og om

dei har fått godteke eit spesielt namn, t.d. *Bånnski*, tek dei raskt kontakt med media.

Samarbeidsnemnda for namnegransking har gjennom kontaktane sine i dei andre nordiske landa registrert at ein der undrar seg over at søknader om endring til låttelege namn, t.d. *Kolaautomat* og *Usjyldi*, har vorte innvilga. Vi meiner at ein ny søknadsprosedyre (jf. framlegget ovafor) vil sikre ei meir forsvarleg handsaming av namnesøknader av den typen vi har nemnt her.

På sikt går Samarbeidsnemnda inn for at føresegnene blir reviderte, og at det blir sett inn formuleringar som gjer det heilt klart at namn som *Takkskalduha* og *Bånnski* må avvisast.

PRØVEPROSJEKT: KONTROLL AV GODKJENTE NAVNEFORMER

Ifølge lov om stadnamn skal navn som var i offentlig bruk da loven vart innført, brukes inntil det eventuelt blir gjort et nytt vedtak om skrivemåten. Bakgrunnen for dette var rent praktisk, da det ville være en uoverkommelig oppgave å rette alle navna på en gang. Som en konsekvens av dette er imidlertid mange navn ført inn i Sentralt stadnamnregister med mer enn én skrivemåte. I tillegg er det også et stort antall navn som er i «lovlig» bruk, sjøl om de er strid med reglene for skrivemåten av stedsnavn. I den forbindelse bevilga Språkrådet midler til et prøveprosjekt med hensikt å få oversikt over hvor mange navn dette gjelder og hvilke ressurser som vil kreves for å rette dem opp. Jeg vart engasjert i dette prosjektet med arbeidsplass på Namnegransking ved Institutt for lingvistik og nordistikk, UiO, og jeg vil i denne artikkelen gjøre rede for opplegget og gjennomføringa av dette prøveprosjektet.

Den første kommunen som vart valgt ut, var Eidskog kommune i Hedmark. I første omgang vart de godkjente navneformene i SSR gjennomgått for å finne de navna som hadde mer enn en godkjent skrivemåte. Deretter vart disse kontrollert opp mot arkivmateriale eller ved innhenting av lokal uttale der det ikke fantes kildemateriale, og det vart anbefalt en normert form. Første del av prosjektet er nå avslutta, og vidare vil det bli reist navnesak på de navna som har flere godkjente skrivemåter.

Av 4299 godkjente skrivemåter i SSR for Eidskog kommune var det ca. 180 navneobjekt som hadde med mer enn én godkjent skrivemåte. I alt dreide dette seg om ca. 600 navn. I tillegg kom en del navn der skrivemåten av primærnavnet og sekundærnavnet var forskjellig, og disse vart også tatt med i det vidare arbeidet. Også navn med tydelig avvikende skrivemåte, for eksempel danskprega, har blitt tatt med vidare i prosjektet, men disse er i et

klart mindretall, og fokus har altså først og fremst vært på navn med flere godkjente navneformer.

Hva slags forskjell som er mellom de ulike godkjente skrivemåtene, varierer sjølsagt, men man kan allikevel dele dem inn i noen hovedgrupper. For det første finner man en del navn med unorsk skrivemåte. Dette gjelder spesielt på ØK, der mange navn bærer preg av dansk skrivemåte. Disse hadde ikke nødvendigvis flere godkjente skrivemåter av samme navnet i dette materialet, men er såpass spesielle at de allikevel vart tatt med, som for eksempel *Fjeld*, *Skindpungrud* og *Høiby*.

Et av det mest utbredte trekket ved de navna som hadde flere godkjente former, er ei vakling mellom bestemt og ubestemt form. Dette er ikke uventa. Spørsmålet om bestemt eller ubestemt form har ofte vært omdiskutert når det gjelder normering av stedsnavn. Som kjent har den overveiende delen av norske stedsnavn bestemt form, noe som stemmer godt overens med dette materialet. Der det samme navnet har to former, én i bestemt og én i ubestemt form, har det i de aller fleste tilfellene vært den bestemte formen som stemmer overens med den lokale uttalen, for eksempel *Almenningssætra* i stedet for *Almenningssæter* og *Holsætra* i stedet for *Holsæter*.

Det finnes også en rekke eksempler på ei vakling mellom flertall og entall. Her kan man ikke se like klare trekk i forhold til hvilken form som stemmer best overens med uttalen. Det finnes eksempler som *Buvikneset/Buviknesa* og *Bråtemyra/Bråtemyrene*, der henholdsvis *Buviknesa* og *Bråtamyra* er foreslått som normert form.

En annen type som finnes flere steder er sammensatte navn både med og uten sammensetnings-s, som *Hedumsholtet/Hedumholtet* og *Knutsbrua/Knutbrua*.

Det er dessuten ett navneledd som i dette materiale konsekvent har to ulike former der det finnes, nemlig *Bråtan/Bråten*. Det finnes både usammensatt og sammensatt som i *Engebråtan/Engebråten* eller *Finnbråtan/Finnbråten*. Her er det en heilt klar tendens til at N50 har Bråtan, noe som også samsvarer med den lokale uttalen, mens ØK har Bråten.

Man finner også eksempel på at et enkelt navneobjekt ikke bare har navn med ulike skrivemåter, men også forskjellige navn, som for eksempel *Fallet/Steinby*, *Fuglemyra/Vintermyra*. I dagligtalen bruker man f.eks. i dag *Fallet*, mens *Steinby* bare er kjent av eldre. Ifølge uttalen burde man altså velge *Fallet*, men man må ta med i betraktningen hvorvidt det eldre navnet, *Steinby*, har en spesiell kulturhistorisk verdi. Sammensetninga med *-by* kan i utgangspunktet tyde på høg alder, men plassen vart først rydda rundt 1850, slik at ingen av navna trulig er eldre enn dette. Derfor er det neppe spesielle hensyn som tilsier at man bør sette den vanlige brukte formen til side i dette tilfellet.

En siste hovedtype er navn med eller uten et karakteriserende tillegg, for eksempel *Baksjøen/Store Baksjøen*, og *Torp/Søndre Torp*. Felles for disse

navna er at det nesten utelukkende er ØK som har formene med et tillegg, altså *Søndre Torp*, mens N50 har *Torp*. Dette har trulig sammenheng med at man på ØK finner flere navn, som f.eks. *Nordre Torp*. Hvorvidt den lokale uttalen stemmer overens med ØK eller N50, varierer imidlertid. Denne gruppa av navn med flere skriftformer er forholdsvis stor, men det vil neppe bli reist navnesak på for eksempel *Torp/Søndre Torp*. En annen lignende gruppe er navn som *Harstadåsen/Åsen* og *Jerpsetlia/Lia*. Her er imidlertid situasjonen noe annerledes i og med at de navneledda som mangler i en av skrivemåtene, i større grad kan sies å ha en kulturhistorisk verdi enn de forannevnte med karakteriserende tillegg. Når det gjelder denne gruppa, synes situasjonen i store trekk å være den at det sammensatte navnet nok er kjent, i hvert fall blant eldre mennesker, men det er det usammensatte som er brukt i dagligtalen. Det kan også være slik at den sammensatte formen er brukt i en noe videre navnekrets. Dermed blir det en noe vanskeligere avveining hvordan man skal normere disse navna, men i dette materialet har i de fleste tilfellene det sammensatte navnet blitt foreslått som normert form der dette fortsatt er kjent.

Avslutningsvis kan det være interessant å undersøke om det er noen klare forskjeller mellom de ulike kartverka. Ofte forventer man å finne de mest dialektnære formene på ØK, men dette synes imidlertid ikke å være tilfelle for Eidskog. De forannevnte skriftformene med *Bråten* i stedet for *Bråtan* finnes for eksempel først og fremst på ØK. Også i spørsmålet om bestemt eller ubestemt form er det N50 som i størst grad samsvarer med den lokale uttalen. Utover dette er det vanskelig å se noen klare forskjeller mellom de ulike kartverka på bakgrunn av hvilke skriftformer som har blitt anbefalt som normert form.

Alt i alt kan man imidlertid konkludere med at omfanget av navn med mer enn en godkjent skrivemåte og navn som er i strid med regelverket for skrivemåten av stedsnavn, er forholdsvis stort. Sjøl om man vanskelig kan komme med noen vidtrekkende konklusjon etter å ha gått gjennom materialet for én kommune, er det imidlertid ingen grunn til å anta at situasjonen er bedre andre steder. Eidskog ligger i et forholdsvis homogent talemålsområde, og trulig vil det være flere navn med mer enn én godkjent skrivemåte i kommuner med større talemålsvariasjon.

Ellen Marie Lund, Eidskog
e.m.lund@iln.uio.no

DEN NASJONALE TURISTVEGEN I VARANGER

Nasjonale turistveger er et landsdekkende prosjekt som Statens vegvesen gjennomfører. Oppdraget kommer fra Samferdselsdepartementet og Stortinget og går ut på å utvikle atten nasjonale turistveger innen 2015. Siden prosjektstart i 2003 har Vegvesenet brukt 365 mill. kroner, og fram til 2016 vil 1,2 milliarder være brukt på prosjektet. De nasjonale turistvegene skal bli «18 turistattraksjoner i storslått natur, som skal vekke internasjonal interesse og friste deg som vegfarende til å bruke vakre Norge som ditt feriemål» (nettsida til Statens vegvesen.). Langs turistvegene skal det, i tillegg til attraktive rasteplasser, utvikles et eget system for turistveginformasjon langs alle strekningene, som presentasjon på internett, foldere, tavler og skilting langs vegene. Til nå har fem av atten veger fått status som nasjonal turistveg.

I 2012 åpner den nasjonale turistvegen Gornitak-Hamningberg i Varanger. Kvensk stedsnavntjeneste har i et åpent brev til samferdselsminister Navarsete og kulturminister Giske gjort oppmerksom på at det langs den planlagte strekninga i Varanger er både byer og bygder som har navn på både kvensk, samisk og norsk, noe som er helt spesielt i forhold til alle de andre vegene. Synliggjøring av denne kulturskatten vil derfor gi en ekstra opplevelse i tillegg til vakker, arktisk natur. Det er mange steder i Varanger som allerede har fått sine kvenske parallellnavn vedtatt etter lov om stadnamn, men det er bare ett flerspråklig skilt langs strekninga i dag, nemlig *Vadsø – Čáchesuolu* (samisk) – *Vesisaari* (kvensk).

Statens vegvesen har lenge brukt økonomiske argument mot å skilte med minoritetsnavn, noe de har plikt til etter loven. Nå som dette storslåtte vegprosjektet er i gang og har fått mye skryt, og også lokale investorer er kommet på banen, så burde tida være moden for å synliggjøre minoritetsnavna, både gjennom skilting og informasjon. Navarsete skriver i et svarbrev fra 13.11.2007 til Kvensk stedsnavntjeneste: «Deres initiativ i forhold til kvenske stedsnavn bl.a. som viktige kulturminner er det riktig å følge opp i tilknytning til Statens vegvesen sitt arbeid med å utvikle et spennende informasjonssystem for turistvegsatsingen i Varanger.» Dette er positivt, nå må vi bare være våkne og følge med i fortsettelsen!

Irene Andreassen
Irene.Andreassen@hifm.no
Kvensk stedsnavntjeneste

NORNA-MØDET VED DEN 14. NORDISKE NAVNEFORSKERKONGRES 14. AUGUST 2007

I forbindelse med den 14. nordiske navneforskerkongres i Borgarnes blev der tirsdag den 14. august 2007 afholdt NORNA-møde. Her berettede Svavar Sigmundsson om NORNAs virksomhed i perioden 2003–2007. Svavar Sigmundsson blev i 2003 valgt til ny formand for NORNA-komitéen og NORNAs sekretariat blev placeret på Island. Komitéen bestod af formand Svavar Sigmundsson, Island (suppleant Guðrún Kvaran), Michael Lerche Nielsen, Danmark (suppleant Peder Gammeltoft.), Terhi Ainiala, Finland (suppleant Michaela Örnmark), Anfinnur Johansen, Færøerne (suppleant Eivind Weyhe), Tom Schmidt, Norge (suppleant Gudlaug Nedrelid), Staffan Nyström, Sverige (suppleant Per Vikstrand).

Der har været afholdt syv møder i komitéen (referater er tilgængelige på NORNAs hjemmeside). Fem af møderne blev afholdt i forbindelse med kongres eller symposium, heriblandt de fire NORNA-symposier på hhv. Utstein Kloster maj 2004 (NORNA 33), Dømmesmoen september 2004 (NORNA 34), Åkirkeby, Bornholm, maj 2006 (NORNA 35) og senest i Umeå november 2006 (NORNA 36). I samme tidsrum er blevet udgivet fire symposierrapporter (NORNA-rapporter 76, 78, 80 og 81) og en kongressrapport. Derudover er Nordisk namnforskning udkommet for årgangene 2002–2005 (med 2006 færdigredigeret).

På NORNAs hjemmeside er der siden 2004 udkommet et nyhedsbrev to gange årligt – ligeledes er der blevet gjort bestræbelser på at få gjort engelske NORNA-rapporter resuméer tilgængelige på NORNAs hjemmeside, og indtil videre er resuméerne fra 10 NORNA-rapporter færdigredigeret. Yderligere er der blevet taget initiativ til at revitalisere NONELex-projektet ved at udnytte den ny teknologi og lægge reviderede ældre artikler og nye artikler ud på NORNAs hjemmeside.

Der blev også valgt en ny NORNA-komité. Her blev Ole-Jørgen Johannessen valgt som formand for perioden 2007–2012, og dermed blev også NORNAs sekretariat placeret i Bergen. Den nye NORNA-komité består af formand Ole-Jørgen Johannessen, Norge (suppleant Eli Johanne Ellingsve), Birgit Eggert, Danmark (suppleant Peder Gammeltoft), Leila Mattfolk, Finland (suppleant Paula Sjöblom), Anfinnur Johansen, Færøerne (suppleant Kristin Magnussen), Guðrún Kvaran, Island (suppleant Svavar Sigmundsson), Per Vikstrand, Sverige (suppleant Maria Löfdahl). Næste NORNA-kongres, den 15. nordiske navneforskerkongres, skal efter planen afholdes i Danmark i 2012.

Peder Gammeltoft, København
gammelt@hum.ku.dk

ICOS-NYTT

NESTE ICOS-KONGRESS I TORONTO 17.–22. AUGUST 2008

ICOS (International Council of Onomastic Sciences) har sendt ut nyhende-brev nr. 14 (som òg er tilgjengeleg på Internett på heimesida til organisasjonen: www.icosweb.net). Her går det fram at Den 23. internasjonale namnegranskarkongressen (ICOS-kongressen) skal haldast i Toronto, Canada, 17.–22. august 2008. Hovudemnet for konferansen er *Namn i kontakt* med vekt på namn i ei fleirspråkleg, fleirkulturell og fleiretnisk verd. Det skal arrangerast fem spesialseksjonar, m.a. ein om namngjeving i urfolksamfunn under leiing av Kaisa Rautio Helander. Utferda under kongressen går til Niagarafalla.

Meir informasjon om kongressen på den ovannemnde Internett-sida.

BH

FN-NYTT

MELDING FRÅ DEN 9. FN-KONFERANSEN OM STADNAMN OG DEN 24. OG 25. SESJONEN TIL UNGEGN**FN-hovudkvarteret, New York 20.–31. august 2007**

Johnny Andersen og Botolv Helleland deltok frå Noreg på konferansen og UNGEGN-sesjonen. Konferansen og UNGEGN-møtet er opne for alle land som er medlemmer av FN, og nærare halvparten av landa møtte med ein eller fleire representantar. Til saman vart det lagt fram over 200 «conference papers/working papers» som hadde med normering, innsamling og bruk av stadnamn å gjera.

Dokument presenterte av Noreg:

1) Toponymic guidelines for map editors and other editors, presentert av Botolv Helleland. Dette dokumentet ligg ute på nettsida til Statens kartverk, sjå www.statkart.no/filestore/Profil/Stedsnavn/ATT1163050.pdf

2) Norwegian Support to Croatia – Establishing the Croatian Geographical Names Database (CGND), presentert av Johnny Andersen, sjå <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/9th-UNCSGN-Docs/E-CONF-98-CRP-16.pdf>

3) Geographical Names in Various Languages (*Geografiske namn i fleire språk* av Vigleik Leira), presentert av Botolv Helleland, sjå <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/9th-UNCSGN-Docs/E-CONF-98-CRP-84.pdf>

4) A concise overview and synthesis of the information contained in the Division reports submitted to the Ninth Conference, presentert av Botolv Helleland on behalf of UNGEGN, sjå <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/9th-UNCSGN-Docs/E-CONF-98-CRP-89.pdf>

5) Dessutan var Noreg omtala i rapporten frå Den nordiske divisjonen, red. av Finlands representantar, sjå <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/9th-UNCSGN-Docs/E-CONF-98-75-Add1.pdf>

Datatekniske program

Johnny Andersen er fast medlem i Working Group on Toponymic Databases and Gazetteers. Han hadde òg eit innlegg om tekniske løysingar for stadnamnbasar der han presenterte dagens norske stadnamnbase. Han deltok vidare på eit fellesmøte i den tyske legasjonen i samband med den planlagde europeiske stadnamnbasen EuroGeoNames, som skal setjast i verk hausten 2007. Noreg er med i referansegruppa for dette prosjektet.

Generelt kan det seiast at i motsetning til tidlegare, då landa primært samla stadnamn til bruk på kart, vert det i dag lagt større vekt på stadnamn som eige tema til bruk i digitale løysingar. Dei vestlege landa er enno i leiinga, men land som Indonesia og Sør-Afrika gjer ein stor innsats på feltet og tek til å sjå resultat, ikkje minst på grunn av den faglege utvekslinga innanfor FN-arbeidet med stadnamn.

Mange land prøver å laga datamodellar baserte på moderne datateknikkar. Dersom dette vart gjennomført, ville det føra til at fleire lands databasar kan kommunisera innbyrdes og visast ut på internett. Dette er noko som me no prøver å få til i samband med utviklinga av «The European Place Name Database». Denne basen skal vera eit ekstrakt av stadnamnbasane til EU-landa.

Det vart ivrig diskutert om ein kunne koma fram til ei «minste felles løysing» basert på element som stadnamnet, namnetype (basert på ei namnetypeliste det var semje om), koordinatar (basert på eit felles koordinatsystem), land, språk, status for namnet osv. Diskusjonen bar i ein viss grad preg av at det var stadnamnpersonar på den eine sida og kartpersonar på den andre sida.

Det var eit sterkt ynske frå mange om å få internasjonale organisasjonar som ISO (International Organization for Standardization), OGC (Open Geospatial Consortium) og Unicode Consortium til å vurdere dataløysingar som kan brukast innanfor «stadnamnmiljøet». Dette gjeld heile «datalinja» frå databasestruktur for ei lagringsløysing og kodeverk for namnetypar til

fontkoding, presentasjonsreglar og gazetteer-visingar. Dei er alt ferdige med dei grunnleggjande prinsippa, og organisasjonar som ESRI, Teleatlas, Navtech og NATO er sterke pådrivarar for meir detaljerte prinsipp.

Tekniske handbøker og treningsmateriale for stadnamnmiljøet vart òg tekne opp som sak. I dag er det i UNGEGN samanheng i bruk ein standard frå 1996 som ikkje har fylgt opp dagens datautvikling. Det vart vurdert om det var mogeleg å bruka andre lands dokumentasjon som grunnlag for ei vidareutvikling.

På bakgrunn av diskusjonen og framstøytane mot dei internasjonale organisasjonane bør det for Noregs del vera klart at det bør setjast i gang eit arbeid for å få ei felles idéramme for det som er av stadnamnsamlingar i Noreg. Dette vil då involvera på den eine sida kartprodusentar og registerbrukarar (som www.yr.no) og på den andre sida dei vitskapelege namneforskarmiljøa. Element og argument som me synest er viktige, bør komme fram. Det vert no bygd løysingar som i større og større grad sementerer standardløysingar for datahandtering. Dette vert system som ut frå økonomi kjem til å verta føretrekte av brukarane.

Andre ombod

Under konferansen var Helleland «Vice Chair» for Committee IV, som m.a. hadde ansvar for det problematiske namnespørsmålet *Sea of Japan og East Sea (of Korea)*. Dei to partane (Japan og Korea/Nord-Korea) måtte samankallast til fleire forhandlingsmøte før ein kom fram til semje om ordlyden i konferanserapporten.

Som fast referent (rapporteur) i Working Group on Evaluation and Implementation deltok Helleland òg på møte i gruppa 24. august. Elles var Helleland med i valkomiteen og i ei arbeidsgruppe for vurdering av møteplan for framtidige konferansar. Det kan her nemnast at Helen Kerfoot, Canada, vart attvald som leiar for UNGEGN.

Resolusjonar

Konferansen vedtok elleve resolusjonar. Dei viktigaste er etter vårt syn resolusjon nr. 4 der UNESCO vert oppmoda om å inkludera stadnamn i konvensjonen om vern av den immaterielle kulturarven (vedteken av UNESCO 17. oktober 2003), og resolusjon nr. 6 om oppbygging av ein internasjonal stadnamndatabase i regi av FN. Den 30. august deltok Andersen og Helleland på eit møte i den norske FN-delegasjonen der dei informerte om konferansen og UNGEGN-møtet.

Ny leiar for Den nordiske divisjonen

På eit møte i Den nordiske divisjonen av UNGEGN vart formannskapet i divisjonen overført til Danmark (Peder Gammeltoft ved Institut for Navneforskning i København skal fungera som leiar). Noreg står for tur til å ha

formannskapet frå neste konferanse om fem år. Det vart elles informert om at Terje Larsen tek over etter Botolv Helleland som fast representant for Kultur- og kyrkjedepartementet.

Johnny Andersen
johnny.andersen@statkart.no
Botolv Helleland
botolv.helleland@iln.uio.no

ANNA MELDINGSSTOFF

KYSTVERKET VIL NAMNSETJA SJØMERKE

Kystverket har teke initiativ til å få namnsett alle typar sjømerke langs kysten. Fyra har innarbeidde og velkjende namn, det same gjeld i stor mon lyktene. Men det finst tusenvis av andre sjømerke, som stakar, jernstenger, lys- og klokkebøyar, båkar, vardar som ikkje har fått definerte namn. I lista over sjømerke er ein stor del av dei relaterte til namn i nærleiken, ofte i form av uttrykk som *Stråholmflaket, SV-kant, 7 m båen øst for Stangholmen*, men òg *Kattholmen, varde, Flisebåen, jernstang*.

Den 1. november i år var Namnekonsulenttenesta for Austlandet og Agder invitert til Arendal for saman med Kystverket å diskutera prinsippa for ei slik namnsetjing. Kystverket ynskjer å nytta eksisterande stadnamn så langt råd, men utan tillegg som «stake», «varde» og liknande. Ved å nytta symbol på kartet kjem det fram kva slags merke namnet gjeld. Det kan vera aktuelt å utvida namnet med ein etterstilt (teknisk) retningsindikasjon som S, SV osv. dersom det er aktuelt, t.d. *Stråholmflaket SV*, eventuelt *Søre Stråholmflaket*. Ei utfordring er at det kan vera fleire sjømerke knytte til ein enkel lokalitet. Ei anna er å finna fram til rett namn på staden – informantgrunnlaget er no uttynnt slik at det ofte vil vera vanskeleg å få tilgang til den nedervde uttalen av namna.

På møtet var det semje om at ein med det fyrste skulle setja i verk eit avgrensa prøveprosjekt i ein avgrensa del av den indre leia langs Telemark/Aust-Agder. Namnekonsulenttenesta vil fylgja opp med råd så langt råd er. Eit langsiktig mål er å ta for seg heile kysten, og Kystverket tek sikte på å involvera dei andre namnekonsulenttenestene.

Petter Jørgen Andersen
petter.andersen@kystverket.no
Botolv Helleland
botolv.helleland@iln.uio.no

ONOMASTISK INNSLAG PÅ SPRÅKNORMERINGSKONFERANSE I KRISTIANSAND

Ved Universitetet i Kristiansand ble det 1.–3. november 2007 holdt en konferanse i språknormering. Den andre konferansedagen stod blant annet onomastiske emner på programmet, der disse tre (i kronologisk rekkefølge) hadde innlegg: Vidar Haslum, Inge Særheim og Svein Lie. Tema for Vidar Haslums innlegg var en sammenlikning av Ivar Aasens *Norsk Grammatik/Norsk Ordbog* og *Navnebog*. Selv om hele Ivar Aasens store språkprosjekt er sprunget ut av et enhetlig sett av ideer, framtrer det store forskjeller på i hvilken grad normeringen lot seg gjennomføre. Spesielt for personnavnene var at Aasens normering aldri ble offisiell rettskrivning, men at normen like fullt fikk meget stor tilslutning i den jevne befolkningen i byene. Inge Særheim tok i sitt innlegg opp noen utfordringer ved normeringen av norske stedsnavn. Erfaringene hans var at stadnamnlova ofte ikke blir fulgt. En møter ofte motvilje mot en streng normering av naturnavn. Mange reagerer på *a*-endinger i navn, som blir oppfattet som østlandsk på Sørvestlandet, der endingene er *-o* eller *-å*. Særheim mente at kulturhistoriske argument kan tale for talemålsnærhet, men understreket samtidig behovet for et klart og tydelig regelverk når det gjelder skrivemåten. Dette er det viktig å få folk til å forstå. Svein Lie spurte i sitt innlegg hvorfor vi på norsk skriver *Frankrike, Spania, Slovakia* og *Estland*, det gjør ikke de som bor der, mens vi skriver *Praha, Roma, Lisboa*, når dansker og svensker skriver *Prag, Rom, Lissabon*. Og hva skal vi velge, *Helsingfors* eller *Helsinki*? I normeringen av utenlandske navn på norsk finner vi to hovedprinsipper, endonymi og eksonymi. Konklusjonen til Lie er at norsk transkripsjon dominerer, men mye er også utenlandsk, og annerledes kan det neppe bli. En nasjonal skrivemåte er neppe mulig å gjennomføre fullt og helt, fordi parallellspråkligheten er der allerede.

Hovedansvaret for gjennomføringen av konferansen hadde Helge Omdal og Rune Røssstad, som sammen med oss andre deltakere kan glede seg over et svært vellykka arrangement, med et variert og spennende innhold.

Vidar Haslum
vidar.haslum@uis.no

URBAN ONOMASTIKK PÅ ÅRETS MONS-KONFERANSE

MONS 12 («Møte om norsk språk»), den tolvte konferansen i rekken, ble 22.–24. november holdt ved Universitetet i Stavanger. Denne gangen hadde fire navnegranskere dannet en egen dugnadsgruppe under temaet «Urban

onomastikk». Først ut var Tom Schmidt, som fortalte om «Bruk av eldre navnemateriale i ny navngivning i Oslo kommune». De offisielle navnene i en by som Oslo rommer en stor og rik kulturhistorisk kilde. Han talte varmt for at dette materialet burde granskes nærmere, ikke minst gjelder dette de mange løkkene, som er svært typisk for de ulike bydelene. Navnetilfanget er relativt ustabil, men i offisiell navngivning blir gamle navneelementer ofte brukt om igjen i nye, og Schmidt viste mange eksempler på hvordan denne blandingen av nytt og gammelt arter seg. Ole-Jørgen Johannesen hadde et innlegg om «Krigshelter og motstandsmenn i ettertidens veg- og gatenavn». Slik navngivning er tydelig i Oslo før 1950, mens den i Stavanger er mest merkbar i 1950-årene. I materialet finner han få generaler og motstandsledere. Det er vanlig at personen i navnet har hatt en lokal tilknytning til det aktuelle stedet; ofte har vedkommende bodd der. Navngivningen virker lokal og usystematisk. Inge Særheims foredrag, «Urban namngjeving og kulturell identitet», var lagt opp som en kulturhistorisk vandring i Stavanger bys mangslungne navnelandskap, illustrert med lysbilder. Særheim kom også inn på normeringen av gatenavn. I seinere tid er det brukt flere særmerkte dialektformer i både Stavanger og Sandnes, ofte i strid med gjeldende forskrift. Vidar Haslum avrundet med «Urbaniseringens innvirkning på navnemønsteret». Spesielt for den offisielle navngivningen er innslag av arrangert kontekst. 1. En person kan bli minnet med et gatenavn, uten reell tilknytning til stedet. 2. Semantisk slektskap kan danne navnegrupper som *Bananvegen*, *Eplevegen*, *Sitronvegen*. Uoffisielle urbane navn har ekstremt høye frekvenser av metaforisk navngivning (sammenlikningsnavn og oppkallingsnavn). Den vanlige, generiske navnetypen (navn med grunnord) er nok ofte den mest hensiktsmessige, men krever større språklige ressurser, som en ikke kan forvente at folk i et nyetablert urbant miljø i samme grad som andre har. Den enkleste måten å løse behovet for referanser på i spontan språkbruk er trolig ved bruk av metaforer.

Vidar Haslum
vidar.haslum@uis.no

NY PROFESSOR I NAMNEFORSKING I UPPSALA

Fil dr. Staffan Nyström er tilsett i professoratet «i nordiska språk med inriktning mot namnforskning» ved Uppsala universitet frå vårsemesteret 2008. Han etterfølger professor Svante Strandberg, som går av for aldersgrensa.

BH

BERETNINGER FRA MIN FØRSTE NORDISKE NAVNEFORSKERKONGRESS

Det var med stor glede jeg mottok budskapet om at jeg var tildelt stipend fra Norsk namnelag for å delta på Den fjortende nordiske navneforskerkongressen på Island 11.–14. august 2007. Det var Svavar Sigmundsson og Nafnfræðifélagið i samarbeid med Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum under ledelse av Vésteinn Ólason som stod for forberedelsene til kongressen som hadde tittelen «Nordiska namn – namn i Norden. Tradition och förnyelse». Som student og debutant i NORNA-sammenheng var forventningene mine høye da jeg sammen med drøyt seksti navnegranskere fra de nordiske landa samt England lørdag morgen ankom Hotell Borgarnes, ca. 70 km nordvest for Reykjavík.

Sosioonomastikk

På Den åttende nordiske navneforskerkongressen i Mariehamn 14.–18. juni 1980 etterlyste Ola Stemshaug nordiske prosjekter i «anvendt» navnegranskning, eller «studiet av namn i bruk» (Stemshaug 1982, s. 174), og da særlig innafor litterær onomastikk, et felt som Stemshaug hevda var forsvinnende lite, «ikkje berre absolutt, men også relativt, jamført med forholda i andre språkområde» (Stemshaug 1982, s. 174). En generasjon seinere, på kongressen nå i sommer, var det fire foredragsholdere som tok for seg navn i litteraturen, deriblant to norske deltagere, Inge Særheim og Benedicta Windt. Særheim, som også tidligere har beskjeftiget seg med litterær onomastikk, bl.a. i Arne Garborgs diktning (Særheim 2001), presenterte et foredrag med tittelen «‘Njædel? – hva er det for et barbarisk Navn’ Bruken av namn i Alexander L. Kiellands romanar». Windt holder på med en doktoravhandling ved Universitetet i Oslo om bruken av navn i Sigrid Undsets forfatterskap. For anledningen hadde hun tatt for seg islandske navn i Undsets verk *Fortellingen om Viga-Ljot og Vigdis*.

Emilia Aldrin, doktorand ved Uppsala Universitet, presenterte et planlagt avhandlingsprosjekt i foredraget «Finns det sociala skillnader i modern förnamnsgivning? Beskrivning av ett forskningsområde». Ved å undersøke hvordan navngiving og navnevalg påvirkes av sosial tilhørighet, identitet, livsstil og «smak», håper Aldrin å kunne finne ut mer om personnavn i et sosialt perspektiv.

«Islendingar fer austover. Kva heiter barna som blir fødd i Noreg» var tittelen på Guro Reisæters foredrag, der hun så på hvilke navn barn født i Tromsø hadde fått når én eller begge foreldra var islandske. Møtet mellom to navnesystemer var utgangspunktet også for Gulbrand Alhaug, som sammen med Minna Saarelma (Finland) hadde undersøkt i hvilken grad finske innvandrere i Nord-Norge har tilpassa seg det norske navnesystemet. Fore-

dragstittelen var «Eeva Törmänen eller Eva Dørmenen? Møtet mellom finsk og norsk namnesystem i Noreg – med vekt på Nord-Noreg».

Til sammen blei det holdt 46 foredrag i Borgarnes. Bente Holmberg, som oppsummerte kongressen, uttrykte begeistring for at den tilsynelatende intetsigende tittelen viste seg å være både retorisk og elegant, og at den rommet alle navnekategorier, også øvrige navn slik som i Ole-Jørgen Johannessens foredrag «Oljealderen – norske boreriggers og supplyfartøyers navn i et internasjonalt perspektiv». Selv om flere av foredragsholderne, blant dem Botolv Helleland og Tom Schmidt, holdt mer tradisjonelle innlegg, henholdsvis om «Semantiske kategoriar i vassdragsnamn» og «Navneleddet *holt* i Norge. Forledd og utbredelse med hovedvekt på Østlandet», viste kongressen tematisk ei dreining mot sosioonomastikk. Sammenligna med tidligere var det dessuten langt flere foredrag som handla om personnavn (21 av 46 her mot 10 av 29 på Den 13. nordiske navneforskerkongressen i Tällberg i 2003 (se Gaasvik 2003) og 4 av 18 publiserte foredrag fra den 8. nordiske navneforskerkongressen i Mariehamn i 1980).

GIS og Internett

Peder Gammeltoft (Danmark) og Steingrímur Abrahamsen (Færøyene) ga oss et innblikk i hvordan GIS (Geographic Information Systems) kan anvendes i stedsnavnforskning og ikke minst hvilke muligheter et topografisk-visuelt program kan gi, f.eks. ved å knytte bilder, arkivkort og opplysninger om topografi, uttale, historie og etymologi til stedsnavnreferansene. Det vil være tidkrevende og kostbart å registrere data på denne måten, men fordelene er at systemet kan bygges ut etter hvert. Med en slik visuell presentasjon kan man gjøre stedsnavn og navnegransking mer tilgjengelig og attraktivt for publikum. Selv om det kan by på vanskeligheter å få realisert noe slikt i nærmeste framtid, lot jeg meg imponere.

Også Eli Johanne Ellingsve, som holdt innlegget «Tradisjonsrike navn – ny formidling», la vekt på hvordan stoffet kan bringes til allmennheten elektronisk, først og fremst via internett. Ettersom studentene ikke alltid er fysisk til stede på campus, kan internett spille en viktig rolle også i undervisninga. For å øke tilgjengeligheten til navnefaglige artikler og forskningsresultater foreslo Ellingsve å digitalisere navnefaglige tidsskrifter. Dette blei møtt med noe motvilje, først og fremst av økonomiske grunner. Men det var bred enighet om at den nordiske navnebibliografien må utbygges og kanskje knyttes til en NORNA-portal.

Urbanisering

Ola Stemshaug presenterte i sitt foredrag en «Inndeling av det norske namneforrådet» i seks tidsperioder i omvendt kronologisk rekkefølge. Den første perioden regnes fra i dag og strekker seg tilbake til begynnelsen av

1960-åra. Ifølge Stemshaug er det mye som tyder på store endringer i navneforrådet i løpet av denne tida, og han knytter det bl.a. til økt urbanisering og den omfattende kommunesammenslåinga i Norge. Fraflytting, nedlegging og effektivisering fører til navnedød på bygda, mens utbygging resulterer i ny navngiving i sentrale strøk, f.eks. i form av gatenavn. Flere foredrag viste at interessen for urbane navn er stigende. Bl.a. presenterte Terhi Ainala de første resultatene fra prosjektet «Förändringar i namnlandskapet i stadsdelar i Helsingfors med allt större sociolingvistisk variation». Siden jeg er opptatt av språkrøkt, synes jeg særlig at Annette Torensjös innlegg «*Alderholmen eller Gävle strand – om tradition och förnyelse i namnsättingen i Gävle kommun*» var interessant. Innlegget problematiserer navngivinga i kommunene, der utbygger markedsfører prosjektene med navn som har positiv klang, mens kommunen selv ønsker å ta i bruk navn som kan knyttes til hendelser, personer eller virksomheter som har vært viktig for plassen.

På kongressens siste dag var det rekrutteringa til navneforskninga i Norden som stod på programmet, og Berit Sandnes ved Dialekt- og ornamnsarkivet i Lund etterlyste tiltak for å få nye studenter til grunnkurs i navnegranskning og for å sikre at noen av disse blir forskere. Blant de konkrete forslaga var fellesnordiske sommerskoler i navnegranskning, internettbaserte kurser og en ny grunnbok i personnavn. Sandnes var særlig opptatt av at man må kunne tilby nye rekrutter jobb etter endt utdanning, men fordi de historiske disiplinene taper terreng innafor nordistikken, forutsetter dette en modernisering av faget.

Bent Jørgensen, Institut for Navneforskning i København, oppfordra til å vinkle navneforskninga mot urbaniseringa da han presenterte forskningsprogrammet «Urbane stednavne», en skisse for et felles nordisk og internasjonalt onomastisk prosjekt. Jørgensen understreka nødvendigheten av tverrfaglig og nordisk samarbeid for at navnegranskning skal kunne fornye seg og overleve som egen forskningsdisiplin.

Egil Skallagrímsson

Det tette programmet romma også islandske naturopplevelser og kulturell og historisk innputt. På Reykholt fikk vi ei omvising i Snorrastofa, bygd til minne om Snorre Sturlason som levde her fra 1206 til han blei drept i 1241. Den største attraksjonen på Reykholt var likevel Snorralaug, et lite basseng som visstnok er én av de best bevarte middelalderkonstruksjonene på Island. Tatt den sure vinden i betraktning var det sikkert flere med meg som var litt skuffa over badeforbudet. Det lille glasset med *svartadauðir* som blei servert ved de spektakulære lavafossene Hraunfoss, hjalp kanskje noen med å holde på varmen. Under navnet *Digranes* er Borgarnes kjent fra Egils saga, først som stedet der Grani, som var mannskap på båten som brakte Egils far, Skallagrímur, til Island, bosatte seg. Et besøk i Landnáms-

setur Íslands var derfor obligatorisk, og her fikk vi se to utstillinger: «The Settlement Exhibition» og «The Egil Saga Exhibition».

I forkant av kongressen frykta jeg at foredraga og de påfølgende debattene ville bli vanskelig tilgjengelig for en som «bare» er student og kanskje mangler noe av den språkhistoriske skoleringa som gjerne forutsettes i den tradisjonelle stedsnavngranskinga. Heldigvis viste det seg at de aller fleste foredraga jeg fikk anledning til å høre på, var både forståelige og interessante, også for meg. Muligens skyldes det at fokuset i økende grad synes å være på språkbrukeren. Så får det være opp til andre å vurdere om akkurat *det* er et uttrykk for forfall eller fornying.

Kanskje med unntak av den norske delegasjonens mislykka framføring av «La det swinge» under festmiddagen mandag kveld svarte deltakinga på kongressen i Borgarnes til de høye forventingene. Ikke minst fikk jeg masse inspirasjon og nye bekjentskaper i det nordiske navnegranskermiljøet.

Litteratur

- Gaasvik, Nils Jørgen. 2003. Den 13. nordiske namneforskarkongressen «Namnens dynamik». *Nytt om namn* 38, s. 31–33.
- Stemshaug, Ola. 1982. Namnebruk i skjønnlitteraturen. Nokre metodiske synspunkt. I: *Studier i nordisk filologi*. Utgitt av Olav Ahlbäck, bind 63. Helsingfors, s. 175–185.
- Særheim, Inge. 2001. Daniel Braut og Gabriel Gram. Nokre drag ved namnebruken i Arne Garborgs diktning. *Maal og Minne* 2/2001, s. 161–182.

Program, resymeer og liste over deltakere er tilgjengelig på www.arnastofnun.is/page/Fjortonde_nordiska_namnforskarkongressen.

Dere kan lese mer om Borgarnes på www.hotelborgarnes.is.

Ingvil Nordland
ingviln@gmail.com

ARTIKLAR OG INNLEGG OM NAMN

GAMLE SOGNENAVN PÅ -VIN

I sin kjente bok *Ættegård og helligdom* (1926) hevder Magnus Olsen at 67 gårdsnavn på -vin har gitt navn til gamle kirkesogn (s. 202). Han gir imidlertid ingen liste over disse, han skiller ikke mellom sammensatte og usammensatte navn – og han gir heller ingen opplysninger om kirkesteder som ikke hadde status som sognekirker. I denne lille artikkelen vil jeg forsøke å bøte på dette – og gi en fullstendig liste over de aktuelle gårdene.

Totalt har 67 vin-navn gitt navn til gamle kirkesogn – og 37 (34 sammensatte og 3 usammensatte) av disse er fortsatt i bruk:

Hovin (NG I s. 60/67), *Heli* (NG I s. 68/70), *Løken* (NG II s. 183/187), *Gjerdrum* (NG II s. 295/297), *Løten* (NG III s. 103/*), *Tretten* (NG IV₁ s. 170/*), *Lomen* (NG IV₂ s. 278/282), *Høre* (NG IV₂ s. 320/*), *Heggen* (NG IV₂ s. 215), *Røyken* (NG V s. 338/*), *Sande* (NG VI s. 25/28), *Gjerpen* (NG VII s. 103/115), *Holla* (NG VII s. 163/166), *Helgen* (NG VII s. 173/175), *Hovin* (NG VII s. 279/*), *Vanse* (NG IX s. 182/*), *Time* (NG X s. 139/142), *Granvin* (NG XI s. 484/486), *Øystese* (NG XI s. 497/499), *Tønjum* (NG XII s. 61/64), *Øn* (NG XII s. 224/228), *Sande* (NG XII s. 295/298), *Rovde* (NG XIII s. 30/33), *Skodje* (NG XIII s. 157/159), *Grytten* (NG XIII s. 229/230), *Hen* (NG XIII s. 240/241), *Aukra* (NG XIII s. 300/300), *Halsa* (NG XIII s. 447/448), *Støren* (XIV s. 239/*), *Hegra* (NG XV s. 5/13), *Mære* (NG XV s. 202/203), *Henning* (NG XV s. 213/216), *Følling* (NG XV s. 268/268), *Bodin* (NG XVI s. 199/204). Dessuten *Vinje* (NG VII s. 436), *Vinje* (NG XI s. 561), *Vinje* (NG XIV s. 96).

NB: Syv av de sammensatte navnene – *Løten*, *Tretten*, *Høre*, *Røyken*, *Hovin* (i Telemark), *Vanse* og *Støren* – er kun belagt som bygdenavn, men det er vel rimelig å anta at de alle er gamle gårdsnavn (opprinnelige navn på prestegården i hvert sogn).

Femten av sognene har siden skiftet navn:

Ullinsyn (= *Vågå*, NG IV₁ s. 69/74), *Skôðin* (= *Hemsedal*, NG V s. 122/126), *Njótarin* (= *Nøtterøy*, NG VI s. 233/246), *Rygin* (= *Heddal*, NG VII s. 237/241), *Rindin* (= *Feios*, NG XII s. 132/133), *Hornyn(jar)* (= *Hornindal*, NG XII s. 452/448), *Hildin* (= *Innvik*, NG XII s. 496 f.), *Nesin* (= *Oppstryn*, NG XII s. 512/519), *Sírin* (= *Eresfjord*, NG XIII s. 257/261), *Soðin* (= *Hemne*, NG XIV s. 87/94), *Neztin* (= *Selbu*, NG XIV s. 376/383). *Vin(jar)* (= *Suldal*, NG X s. 364/369), *Vin* (= *Skaun*, NG

XIV s. 291/295), *Vinjar* (= *Snåsa*, NG XV s. 273/280), *Vin* (= *Gimsøy*, NG XVI s. 316/317).

NB: *Njótarin* er ikke direkte belagt som sognenavn, men siden det er navnet på kirkestedet, er det vel rimelig å anta at det har vært i bruk (jf. NG VI s. 233).

Og femten av sognene er senere nedlagt:

Gyrðin (NG I s. 96/129), *Hæn* NG I s. 147/163), *Byrgin* (NG II s. 228/245), *Hennin* (NG II s. 353/366), *Aulin* (NG II s. 360/366), *Hofvin* (NG III s. 74/81), *Breiðin* (NG IV₁ s. 88 f./97), *Bleikin* (NG IV₁ s. 229/238), *Hôrgin* (NG IV₂ s. 155/158), *Fæn* (NG VII s. 168/181), *Løykin* (NG XIII s. 394/397), *Ólfundyn* (NG XIII, s. 402/406), *Grenin* (NG XIV s. 265/266), *Veigin* (NG XV s. 97/106), *Ulfvinjar* (NG XV s. 178/200).

I tillegg til disse 67 navnene bør en vel også regne med bynavnet *Bergen* (jf. *Norsk stadnamnleksikon* 1997, s. 89). Dette opprinnelige gårdsnavnet (?) gav navnet til Norges største by i middelalderen (med en mengde kirker) – og et helt bispedømme. Det burde derfor være rimelig å regne det med blant sognenavnene (om enn som et svært spesielt særtilfelle).

Jeg vil imidlertid ikke regne med sognenavnene *Nordsinni* og *Østsinni* i Nordre Land. Disse sognene har navn etter bygdenavnet *Sinnin* (opprinnelig gårdsnavn?), men disse sognenavnene var ikke i bruk i middelalderen. (De ble da kalt for henholdsvis *Hauna sókn* og *Garða sókn*, jf. NG IV₂ s. 218, 196 og 213.) Jeg vil heller ikke regne med sognenavnet *Skånevik* i Sunnhordland. Forleddet i dette må være genitiv av et forsvunnet gårdsnavn **Skôðin*, men på grunn av etterleddet bør det regnes som et sognenavn på *-vík* (jf. NG XI s. 44). Sognavnet/bygdenavnet *Venabygd* i Ringeby har trolig navn etter en forsvunnet gård **Vin* (= Bø? – jf. NG IV₁ s. 137 og 138), men det synes ikke som om denne var kirkestedet (som vel var *Lundr*, *op.cit.* s. 139).

I tillegg til sognekirkene fantes det gårdskirker (og andre typer kirker) på ti andre *vin*-gårder:

Hofvin (NG II s. 111/126), *Hofvin* (NG III s. 47/67), *Skôðin* (NG IV₁ s. 166/181), *Bíldin* (NG IV₂ s. 172/178), *Gôrðin* (NG VII s. 198/*), *Eðrin* (NG XII s. 64/72), *Heininjar* (NG XII s. 127/135), *Víðin* (NG XII s. 327/344), *Skôðin* (NG XII s. 499/510). *Vin* (NG XV s. 162/164).

NB: Kapitlet «Nedlagte Kirker» mangler for Bø herred i Telemark (jf. NG VII s. 213).

Det bør forøvrig nevnes at det gamle kirkestedet i Stordal (sannsynligvis) var gården *Vinjar* (jf. NG XIII s. 136) – og tre usikre kirkesteder er dessuten følgende:

Refnin (NG IV₂ s. 317/323), *Rygin* (NG XIV s. 324/328), *Geitin* (NG XV s. 111/116).

Til slutt bør det nevnes at (minst) fem *vin*-gårder har vært gamle prestegårder (i tillegg til de som har gitt navn til kirkesogn):

Lautin (NG II s. 324/321), *Ýn* (NG II s. 353), *Løykin* (NG IV₂ s. 303), *Langvin* (NG XII s. 498), *Veiklin* (NG XIV s. 51).

Mine tall for *vin*-gårdene (sikre kirkesteder) blir deretter som følger (sammensatte navn – usammensatte navn):

Sognekirker	61/987 (6,2 %)	7/46 (15,2 %)
Alle kirker	70/987 (7,1 %)	8/46 (17,4 %)

Mitt tall for sognekirkene er identisk med tallet til Magnus Olsen – men om vi viser til de samme gårdsnavnene, vet jeg ikke. Det er iallfall viktig å skille mellom de sammensatte og usammensatte navnene siden sognekirkeprosenten er vesentlig høyere for de usammensatte navnene.

Når det gjelder totaltallet for *vin*-navnene, har jeg endt opp med 987 sammensatte navn og 46 usammensatte navn (til sammen 1033). Jeg har da kun regnet med de sikre og sannsynlige navnene – i tillegg kommer en del usikre. Mitt totaltall er følgelig ganske identisk med tallet til Magnus Olsen (ca. 1000).

Frode Korslund
frodekorslund@yahoo.no

UOFFISIELLE STEDSNAV N I OSLO

Stedsnavn er en uutømmende kilde for all slags informasjon. De kan vokse fram av seg selv, eller de dannes gjennom planmessig navnetting, f.eks. av spesielle navnekomiteer. Alle stedsnavn forteller oss om historie og kultur på stedet. Dessuten kan vi få vite mye om språket. En særegen gruppe av stedsnavnene er de som er uoffisielle. De finnes som regel ikke på kart, selv om de brukes veldig mye, spesielt i muntlig

sammenheng. Uoffisielle stedsnavn oppstår gjennom folks assosiasjoner, gjerne knyttet til små detaljer, og sier mye om folkets psykologi.

Alle som er kjent med Oslo, vet at kallenavnet på *Karl Johan* veldig lenge har vært *Stripa*, at *Grünerløkka* ofte nevnes som bare *Løkka*, og at *Oslo Katedralskole* går for *Katta* på folkemunne. Noen ganger blir det uoffisielle navnet til og med brukt mer enn selve originalnavnet, for eksempel kalles utestedet *Olympen* oftest for *Lompa*. Det finnes en mengde uoffisielle stedsnavn i Oslo, selv har jeg registret godt over hundre. Mange av dem har vært i bruk lenge og huskes for det meste av den eldre generasjonen, mens andre dannes akkurat nå og er mye brukt av ungdommen. Grammatisk (formelt) likner mange slike stedsnavn på hverandre. De kan deles i flere grupper etter måten de blir dannet på.

Hvis et navn består av to ledd (forledd og etterledd), så blir bare ett av dem igjen i den uoffisielle varianten. Slike nydannede navn har nesten alltid bestemt form og er enten maskuline eller feminine. Når etterleddet faller bort, bevares forleddet ofte i en modifisert form som ikke er identisk med den opprinnelige formen. Noen eksempler på dette er: *Bulla* (*Boulevardteatret kino*), *Botsen* (*gamle Oslo Botsfengsel*), *Collo* (*Colosseum kino*), *Korken* (*Korketrekkeren akebakke*), *Maja* (*Majorstuen*), *Riksen* (*Rikshospitalet*), *Urta* (*Uranienborg skole*). Når forleddet forsvinner, bevares sisteleddet i uendret form (hvis vi ikke regner med den bestemte formen), for eksempel: *Brygga* (*Aker Brygge*), *Elva* (*Akerselva*), *Haugen* (*St. Hanshaugen*), *Kollen* (*Holmenkollen*).

Mange uoffisielle stedsnavn mister etterleddet, og forleddet (som i noen tilfeller blir forandret) får endelsen *-rn*, til og med når det ikke står en *r* i den opprinnelige formen. Denne endelsen tilsvarer et *-er*-suffiks (eldre *-ari*, altså samme som nomen *agentis*) sammensatt med maskulin endelse. Endelsen *-rn* er iblant skrevet med apostrof, noe som menes å framheve dialektuttalen. Noen eksempler er følgende: *Bekkern* (*Bekkelagsbakkene*), *Dobbern* (*Doblougs gate*), *Faggern* (*Fagerborg skole*), *Grønnern* (*Grünerløkka*), *Kabbern* (*Carl Berners plass*), *River'n* (*Det Rivertzke boligkompleks*).

En annen måte uoffisielle stedsnavn dannes på, er når det forsvinner noen bokstaver fra begynnelsen eller slutten av et oftest enleddet navn. Dette gjelder spesielt navn på utesteder, for eksempel: *Dangla* (*D'Angleterre*), *Mølla* (*Møllhausen*), *Nille* (*Pernille*), *Padda* (*Patagonia*), *Potta* (*Potpurriet*), *Sikka* (*Sikamikaniko*), *Tråkka* (*Trocadero*), *Valka/-en* (*Valkyrien*).

Et særskilt tilfelle er slike navn som *Balkeslottet*, *Egebergslottet*, *Hommansslottet*, *Presidentpalasset* eller *Rabarbraslottet*. Her er det snakk om fine slottsaktige bygninger, herav endringene *-slott* og *-palass*. Disse navnene er laget etter et normalt mønster for sammensatte navn, men sisteleddet blir brukt i overført betydning. Forleddene har mange for-

skjellige forklaringer, for eksempel bodde i sin tid den svenske gartneren Jansson i *Rabarbraslottet*, og navnet skriver seg fra gartnerens store rabarbraseng på tomten.

Den siste og største – og kanskje den mest interessante – gruppen uoffisielle stedsnavn i Oslo lar seg ikke samle i noen enhetlig gruppe. Det dreier seg om nylagde navn som ikke bygger på noen forutgående navneform. Disse navnene er ofte ironiske eller nedsettende, og bak hvert av dem ligger det en assosiasjon, en historie. Et lokalnavn på *Ringhusstubben* er *Bamsestia* fordi en bikkje med navnet *Bamse* bodde i nærheten. *Korsvolltoppen* heter også *Tyskertoppen* på grunn av at tyskerne under den annen verdenskrig installerte et antiluftskytsanlegg der. *Oslo Kretsfengsel* går under navnet *Bayern* fordi bygningen opprinnelig tilhørte Christiania Aktie-Øl-Bryggeri. *Løkka* er ikke bare en forkortelse for *Grünerløkka*, men også et kallenavn for *Botsfengslet* (*løkka* betyr ‘dårlig lykke’ på gatespråk selv om ordet ellers i stedsnavn betyr ‘inngjerdet plass, åpen, ubygd plass i by’). Det største huset ved Damplassen er også kjent som *Sing-Sing* etter et digert fengsel i New York. Høyden ved siden av Stensparken fikk navnet *Blåsen* på grunn av den nesten stadige vinden der, og bakkeskråningen som lå mellom Christiania Opfostringshus og Institut for aandsvage Gutter, har økenavnet *Idioten*. Et underjordisk toalett var årsaken til at plassen ved siden av Stortinget nevnes for *Dasslokket*. *Grønlands torg* var opprinnelig kveg-torg og ble kalt *Kvægtorvet*, populært *Kutørje*. *Solli plass* heter også *Lapsetorvet*, og et kallenavn til *Valkyrie plass* er *Enkeplassen* fordi i gamle dager bodde det mange gamle rike enker på Majorstuen. Et tidligere navn på *John Colletts plass* var *Kinoplassen*, og dens nåværende navn er *Sløyfa* forårsaket av trikkeløyfen der. På Torshov finnes det gårder som heter *Frankrike*, *Italia* og *Tyskland*. Dette har to mulige forklaringer. Når det gjelder de to første navnene, så kan de komme av at den franske og italienske ambassadøren hadde bolig der i 1920-årene, dessuten er det grønne gårdsrom der som «minner» om Sør-Europa. En annen forklaring er at Frankrikegården fikk sitt navn fordi den ble oppført av franske murere, og så ble gården sør for Frankrike hetende *Italia* og gården på nordsiden *Tyskland*. Selv om det er en del gamle uoffisielle stedsnavn som er kjent i dag, er det mange som er glemt, eller som bare noe få mennesker husker. Et morsomt navn som ennå huskes, er *Slurpen*, et tidligere kommunalt sentralkjøkken for skolebespisning. Et gammelt uoffisielt navn på *Sankt Hanshaugen* var *Mærrahaugen* fordi byens hestekadavere i lang tid ble henslengt i en steinrøys der.

Noen uoffisielle stedsnavn blir offisielle med tiden. I dag kan vi finne noen vedtatte tidligere uoffisielle gatenavn på Oslo-kart. Det gjelder for eksempel *Bestemorstien* som opprinnelig var en gangvei over urmaker Joahn Lies eiendom, og «bestemor» Gulborg Lie gikk ofte tur der med

barnebarna. Navnet *Kjærlighetsstien* er gammelt og kommer av at stien lå usjenert til og var inngjerdet med plankegjerde, noe som tiltrakk seg forelskede par. *Skråningen* er et godt eksempel på et navn som innbyggere begynte å bruke på grunn av terrenget og som nå også står på kart.

Uoffisielle stedsnavn i Oslo danner et særegent nivå i byens navnesystem. De er interessante ikke bare fra et grammatisk synspunkt. Slike navn gjør byen enda mye levende. Takket være uoffisielle stedsnavn lærer vi noen av Oslos små historier, de forteller oss om ting som var og er viktige for folk flest.

Maimu Berezkina, St. Petersburg
goldberry_4@yahoo.com

HVORDAN BØR ET HISTORIELAG TA VARE PÅ STEDSNAVN?

Den 25. oktober i år var undertegnede Vidar Haslum invitert som foredragsholder på et møte i Sannidal historielag i Kragerø, Telemark. Frammøtet var meget godt, med omkring 110 tilhørere. Tittelen på foredraget var: «Hvordan bør et historielag ta vare på stedsnavn?»

Bakgrunnen var en forespørsel fra lederen i laget, Ragnar Grønåsen, som var interessert i at det ble gjort noe mer med saken. Med god hjelp av et annet medlem, Olav Tveitereid, fikk jeg anledning til å utarbeide to navnehefter for to gardar i bygda (Tveitereid og Leivann), som kunne presenteres på møtet. I Sannidal ble der på 1980-tallet samlet inn en betydelig mengde stedsnavn. Navnene ble den gangen notert ned på stadnamnarkivets skjemaer og ordnet kartbladvis etter Økonomisk kartverk. Lydopptak ble ikke foretatt. Etter noen år stanset innsamlingsarbeidet opp, og det har siden ikke kommet videre.

På de 25 årene som har gått, har de tekniske mulighetene blitt mye større. Moderne tekst- og bildebehandlingsutstyr gjør det lett å få ordnet navnene i fine, lett tilgjengelige og lesbare samlinger. En stor kvalitets-sikring ligger i at informantene kan få foreløpige versjoner til gjennomlesning; likedan at registreringene lett kan framstilles i flere eksemplarer. Utstyret er her. Det laget trenger, er ideer, og helst i form av konkrete eksempler på hvordan en lokalhistorisk innsamling av stedsnavn bør foretas og presenteres.

Hovedbudskapet i innlegget mitt var at et historielag bør ta vare på navnene på en slik måte at laget selv føler at de har mest mulig utbytte av det. Filologer har tradisjonelt fokusert på det språklige, men det er trolig ikke alltid nok for at folk skal bli tent på oppgaven. Derfor fant jeg viktig å understreke den store betydningen god navnekunnskap har for lokalhisto-

risk forståelse: Får en ikke tatt vare på navnene i lokalmiljøet, vil mye av innholdet i lokalhistoriske dokumenter ikke lenger bli forståelig for oss. En viktig grunn for å ta vare på lokale stedsnavn, er altså for at lokalhistorisk interesserte i framtida skal kunne forstå innholdet i lokalhistoriske dokumenter. Ellers er selvsagt viktig at navnesamlingen har et innhold og en utforming som passer til historielagets virksomheter. Samlingen må være lett å bruke og lett å finne fram i, og den må være lett tilgjengelig.

Når en foretar djupinnsamling i ei bygd, er det viktig å huske på at en foretar en meget detaljert topografisk gjennomgang av området. Navnebærerne ligger gjerne tett i tett, uten store tomrom. I denne gjennomgangen bruker en lokalkjente folk som ofte har gode kunnskaper om de stedene som blir gjennomgått. Under innsamlingen må innsamlerne ikke bare samle navn, de må samtidig også ha omtanke for den lokalkunnskapen folk i bygda sitter inne med, om f.eks. boplasser, tunplassering i tidligere tider, husmannsplasser, eldre bebyggelse, ferdselsveier, bruken av innmarka, utmarka, sjø, vann og vassdrag før og nå. Poenget er å få tak i kunnskap som gjør at navnesamlingen lar seg utnytte i mange lokalhistoriske sammenhenger, og som samtidig sikrer kvaliteten på navnetilfanget. Det er først da at en navnesamling kan bli ei gullgruve for framtidige lokalhistorikere.

Jeg kom deretter inn på krav vi må sette til innholdet: 1. De generelle kvalitetskrav, nøyaktig registrering av uttale og kartfesting, må være til stede. 2. Det skal primært være en registrering av muntlig tradisjon, navn som er brukt i nær fortid. Eventuelle navnefunn i eldre dokumenter kan være svært interessante, men må behandles for seg.

Presentasjonsformen er viktig. Det gamle opplegget med kartbladvis registrering er ikke det beste. I stedet bør navnesamlingen ha form som en serie med navnehefter, der det lages ett hefte for hver navnegård/matrikkelgård. Der enhetene er små, kan flere enheter utgjøre ett hefte. I heftene legges det opp til en framstilling der navnene framtrer på en mest mulig naturlig og gjenkjennelig måte, i sin historisk riktige sammenheng. Dette er et prinsipp som følges i bygdebøkene, og som lokalhistorisk interesserte ellers er fortrolige med. Navnene presenteres på en geografisk sammenhengende måte: først innmarka, deretter utmarka. Opplegget må være enkelt, oversiktlig og ledig, slik at en kan ta med mye informasjon under enkelte navn, hvis en ønsker det.

Den konkrete utførelsen. Noen eksempler og ideer.

1. Lag et navnehefte for hver matrikkelgård/navnegård.
2. Gi heftet en utforming som tydelig viser hvilken gård det gjelder (for-side).
3. Fortell om hvordan innsamlingen kom i stand, og hvordan den ble gjennomført.
4. Opplys om hvilke informanter som ble kontaktet, og andre deltakere.

5. Fortell litt om hvilken tilknytning informantene har til stedet.
6. Opplys gjerne om tradering, om hvordan kjentfolkene har lært navnene.
7. Informer om hvordan de har deltatt, og om bruk av hjelpemidler/mehjelpere, og i hvilken grad de har fått anledning til å gjennomlese en foreløpig versjon.
8. Si gjerne litt om kjennskapet til navn i området. Hvilke navn er kjent og mye brukt i dag? Hvor godt bevart ser navnetradisjonen ut til å være?
9. Opplys om eventuelle tidligere registreringer eller eldre navnekilder.
10. Husk alltid på å opplyse om eldre boplasser i området. Hva med tunplasseringen i tidligere tider? Hva med gamle hustuffer? Ha alltid med et avsnitt i begynnelsen som opplyser noe om bruksdeling og om eldre boplasser/husmannsplasser/setrer i det aktuelle området.
11. Nevn gjerne litt om kulturminner i området, f.eks. eldre byggverk, ferdselsveier, etc. Gjerne også litt om spesielle virksomheter som kan knyttes til stedet.
12. Presenter deretter navnesamlingen. Begynn med gårdsnavnet, deretter den nære innmarka.
13. La gjennomgangen være geografisk sammenhengende.
14. Gi hvert navn et nummer som svarer til kartfestingen bakerst. Deretter følger navnets oppslagsform. Bruk normal ortografi, og vær konsekvent. Deretter følger uttaleopplysninger, fortrinnsvis lydskrift. Opplys om hva slags navnebærer det er tale om.
15. Tenk kvalitetssikring. Gi gjerne opplysning om eksposisjon (f.eks. slett, nordvestvendt, sørhellende) og relativ plassering. Eventuelt også andre ting.
16. Skriv ned tradisjon eller forklaringer kjentfolk har på enkelte navn. Skriv gjerne ned noe kjentfolkene har å fortelle, om sagn eller om bruken av stedet.
17. La gjerne kjentfolkene være til stede i gjennomgangen, i tekst og i bilder. En framstilling der kjentfolkene kommer til orde, gjør leseropplevelsen mer ekte og levende.
18. La nærliggende sekundærnavn følge rett etter primærnavnet.
19. Illustrer med bilder. Eldre fotografier, f.eks. fra arbeidslivet på jorda, i skauen, i elva eller på sjøen, kan også egne seg bra.
20. Presenter navnene samlet på en kartfesting bakerst i heftet.
21. Navn som er spesielle eller merkelige, må få en særskilt utførlig og nøyaktig behandling. I slike tilfeller er det viktig å opplyse om navnet er oppgitt av bare én informant, om det er kjent av flere, eller mange.
22. Usikkerheter og uklarerheter må ikke skyves under teppet, men framtre tydelig i framstillingen.

Dette er en måte å lage en navnesamling på som jeg selv har benyttet og har gode erfaringer med. En serie med tretten navnehefter fra naboområdet Levangsheia følger dette opplegget, likedan to hefter fra Os i Hordaland («Stadnamn i Os»). Den presentasjonsmåten som her er skissert, tar konsekvensen av at det ikke bare er de enkelte navn som har kulturhistorisk verneverdi. Navneinventaret, den naturlige språklige sammenhengen navnene er utviklet i og har eksistert i, har opplagt også meget stor kulturhistorisk verneverdi (se *Nytt om namn* 43, s. 56–57).

Vidar Haslum
vidar.haslum@uis.no

SJTOKMANFELTET ETTER RETRANSKRIPSJON

Striden omkring hva Sjtokmanfeltet skal kalles på norsk, har aktualisert emnet transkripsjon og retranskripsjon.

I språkvitenskapen brukes ordet *transkripsjon* oftest om overføring av navneformer fra et skriftsystem til et annet. Byen *Bodø* skrives f.eks. Бóдø på russisk, den franske byen *Chartres* heter Σαρτρ på gresk. Også det franske forfatternavnet *Sartre* er blitt til Σαρτρ på gresk.

Retranskripsjon vil si tilbakeføring til det opprinnelige skriftsystemet. Tilbakeført til latinske bokstaver blir Σαρτρ til *Sartr*. Det kan settes opp slik: *Chartres/Sartre* > Σαρτρ > *Sartr*. Retranskripsjon kan altså gi et annet resultat enn den opprinnelige formen.

Videretranskripsjon kan komme på tale når en i et tredje språk skal gjøre greie for hvordan en navneform i språk nr. 1 blir behandla i språk nr. 2. Den russiske byen *Khabarovsk* føres opp som Χαμπάροφσκ på greske kart. Det gir *Khabárofsk* overført til norsk. Gangen fra russisk via gresk til norsk er dermed slik: Χαβάροφσκ > Χαμπάροφσκ > *Khabárofsk*. Her kan en legge merke til at den greske formen (også i overføring til norsk) er mer lydrett enn både den russiske originalen og den norske direkte transkripsjonen.

Vitenskapelig transkripsjon (eller *translitterering*) fra et språk til et annet har som formål å gjengi bokstav for bokstav (tegn for tegn) så nøyaktig som mulig, uten hensyn til uttalen. Trass i *e*-uttale vil f.eks. det greske bokstavsambandet α i translitterering bli gjengitt med *ai* i latinsk skrift. Hver for seg blir jo α gjengitt med *a*, og ι blir gjengitt med *i*.

Systematisk transkripsjon fra et språk til et annet må nødvendigvis bygge på et regelsett. Regelsettet kan være mer eller mindre konsistent utbygd, og det kan gjøres til gjenstand for drøftinger. Men inntil et nytt og

bedre regelsett blir vedtatt/etablert, vil det være naturlig å holde seg til det eksisterende.

I Norge fins der transkripsjonsregler tilrådd av Språkrådet (tidligere Norsk språkråd) for transkripsjon av nygresk og av slaviske språk som bruker det kyrilliske alfabetet (se www.sprakrad.no/Ordboeker/Andre/Transkripsjon_av_kyrillisk_og_nygresk/). For andre språk med ikke-latinsk skriftsystem, eksempelvis arabisk, fins der ikke allment tilrådte systemer for transkripsjon til norsk.

For transkripsjon av kinesisk er det nå blitt vanlig i den latinbokstavlige verdenen å bruke pinyin-systemet fra 1958, tilrådd av myndighetene i Kina for overføring av kinesiske navn til latinske bokstaver. En forskjell fra tidligere praksis som pinyin-systemet har ført med seg, er at bindestreken i mange kjente personnavn har forsvunnet, f.eks. *Mao Tse-tung* > *Mao Zedong*, *Chou En-lai* > *Zhou Enlai*, *Liu Sjao-Tsji* > *Liu Shaoqi*. Omfattende opplysninger om pinyin-systemet er å finne på mange nettsider.

Transkripsjon av russisk

Det norske transkripsjonssystemet for russisk bygger på de samnordiske stavereglene fra 1970 (vedtatt av Dansk Sprognævn, Norsk språkmemnd, Svenska språknämnden). Reglene blei justert for norsk av Norsk språkråd i 1995. En viktig forskjell mellom norsk på den ene sida og dansk og svensk på den andre er at de russiske bokstavene Ч og Ш gjengis med henholdsvis *tsj* og *sjtsj* på norsk, *tj* og *sjtj* på dansk og svensk, eksempelvis *Tsjakovskij* (< Чайковский) og *Sjtsjedrin* (< Щедрин) på norsk og *Tjajkovskij* og *Sjtjedrin* på dansk og svensk.

Transkripsjon av russisk arter seg svært forskjellig i de europeiske språka. Navnet *Pusjkin* (< ПУШКИН) er et godt eksempel: *Poesjkin* (nederlandsk), *Pushkin* (engelsk og spansk), *Pouchkine* (fransk og portugisisk), *Puškin* (italiensk), *Puschkin* (tysk), *Puskin* (ungarsk). På gresk heter denne dikteren Πούσκιν, som i transkripsjon til norsk blir *Poúskin*.

Disse bokstavene og bokstavkombinasjonene hører ikke heime i norsk transkripsjon av russisk: *c*, *ch*, *q*, *sch*, *sh*, *tsch*, *w*, *x*, *zh*. Bokstaven *h* fins bare i kombinasjonen *kh*, *w* er karakteristisk for polske navn, *Aleksandr* (< Александр) er russisk form, *Aléxandros* (< Αλέξανδρος) er gresk.

Retranskripsjon fra russisk etter reglene kan i noen tilfeller gi bedre uttalerettlegg til nordmenn enn hva opphavsformene gjør. Den russiske byen *Toljatti* (< Тольятти), tidligere *Saratov*, oppkalt etter den italienske kommunistlederen Palmiro Togliatti (1893–1964), var nylig inne i nyhetsbildet. På TV-skjermen sto der Togliatti, og nyhetsoppleseren brukte en norsk bokstavrett uttale. Med skrivemåten *Toljatti* ville det ha blitt en riktigere uttale både overfor russisk og italiensk.

Transkripsjon av nygresk

Språkrådssystemet for transkripsjon av nygresk til norsk er gitt i Språkrådets årsmelding fra 2001 og på rådets nettsider (www.sprakrad.no). Av ting å merke seg er at transkripsjonen av bokstavsambanda α , ϵ , \omicron følger den greske uttalen og gjengir α med e , ϵ og \omicron med i . Transkripsjonen av gamma (Γ , γ) retter seg også etter uttalen og blir derfor gjengitt både med g og j , avhengig av omgivelsene. Trass i i-uttalen skal ypsilon (Υ , υ) gjengis med y , ikke med i .

Bokstavene c (byen Larnaka på Kypros skal skrives slik, ikke *Larnaca*), q og w hører ikke heime i norsk transkripsjon av nygresk. Bokstaven h fins ikke som enkeltbokstav, men i kombinasjonene kh og th . Øynavnet Kreta har lang tradisjon bak seg med slik skrivemåte og blir dermed et unntak fra reglene. Den greske formen Κρήτη ville ha gitt *Kríti* etter reglene. Øya Κέρκυρα har valgfri skrivemåte på norsk: *Kérkyra* eller *Korfu*.

Litteratur

Leira, Vigleik. 2005. Geografiske navn i diverse språk. *Namn og Nemne* 22, s. 97–115.

———. 2006. *Geografiske navn i flere språk*. Oslo.

Norsk språkråd. Årsmelding 1995 og 2001.

Russiske navn. Samnordiske staveregler. Navneliste. Oslo 1970.

Vigleik Leira
vleira@start.no

BOKOMTALAR

STADNAMNLEKSIKON FOR ROGALAND

Inge Særheim: *Stadnamn i Rogaland*. Fagbokforlaget, [Bergen] 2007. 302 sider.

Frå før har me det nasjonale oppslagsverket *Norsk stadnamnleksikon* (1997), no har me fått det fyrste regionale leksikonet, *Stadnamn i Rogaland*, redigert og skrive av professor Inge Særheim ved Universitetet i Stavanger. Boktittelen signaliserer ikkje nødvendigvis sjangeren leksikon, men *Stadnamn i Rogaland* er tvillaust eit leksikon. Snautt 260 av dei 302 sidene er eit alfabetisk oversyn i leksikonform over dei viktigaste stadnamna i Rogaland, med opplysningar om uttale, geografisk heimfesting, tolking og forklaring, faglitteratur o.a. Eg vågar den påstanden at Rogaland etter kvart må vera det fylket her i landet som er best dekt med stadnamnlitteratur, og

det aller meste er skrive og utgjeve av Særheim sjølv. Det imponerende arbeidet han har lagt ned gjennom dei siste tretti åra, kjem tydeleg til syne i litteraturlista der forfattaren har ca. 25 oppføringar, som er ei blanding av artiklar og bøker av typen *Kvitsøy. Namn og stader, Utsira. Namn og stader* o.a., og det aller meste handlar om stadnamn i Rogaland.

I føreordet seier forfattaren at «[f]øremålet med denne boka er å presentera forklaring på dei mest nytta og viktigaste stadnamna i Rogaland. Boka inneheld òg kort omtale av nokre vanlege nemne (namneledd) som ligg føre i namnetilfanget få dette fylket.»

I innleiinga går han nærare inn på premissane for utvalet og oppførings-teknikken. Gardsnamna i Rogaland tek naturleg nok største plassen, men i tillegg omtalar han områdenamn og naturnamn som kan ha allmenn interesse. Dei stadnamna eller namneformene som berre er nemnde eller kort omtalte under hovudartiklane, har fått eit eige register med 2000 namn frå *Abalviga* med tilvising til *Apalvik*, til det siste i lista som er *Åsehagen* med tilvising til *hage*.

Også namneledd av typen *grav*, *grunne* og *grytl* er oppslagsord med forklaring i leksikondelen, etter mitt syn ein klar føremon fordi lesaren såleis slepp å bla seg bakover til eit eige register.

Framstillinga er heilt ajourført. Gamle Ølen herad, som kryssa fylkesgrensa frå Hordaland til Rogaland 1.1.2006, er også med i namneutvalet.

Særheim gjer på eit par sider greie for dei viktigaste særdraga ved talemålet i Rogaland, illustrert med eit klart og godt kart over dei viktigaste dialektgrensene i fylket med geografisk avgrensing av talemålstrekk som *viso : viså*, *byggjer : byggje*, *tak : tag*, *biladn(e) : bilane* o.a.

Eg har prøvd å kontrollera utvalet av stadnamn og opplysningane med namn frå det området i Rogaland eg har best kjennskap til, nemleg den nordaustre delen av Ryfylke.

Eg har berre funne eit par døme på manglande oppføringar. Noregs tiande største innsjø heiter *Blåsjø* og ligg i Suldal og Hjelmeland kommunar i Rogaland og Bykle kommune i Aust-Agder. Det som er det spesielle med denne innsjøen, er at han ikkje er naturleg, men eit gigantisk basseng bygd under eit av Noregs største kraftprosjekt, Ulla-Førre-utbygginga i 1970-åra. Innsjøen skal fungera som ein nasjonal energireserve i nedbørsfattige år. I Kunnskapsforlagets *Store Norgesatlas* (1999) under «De største innsjøer» har *Blåsjø* fått ein fotnote med følgjande merknad: «Kunstig innjø, magasin for Ulla-Førre-anleggene». Namnet på innsjøen er heller ikkje «naturleg», men sett på dette bassenget av byråkratar i NVE i Oslo. Gamleordføraren i Suldal opplyser på førespurnad at så vidt han kjenner til, vart ikkje lokale folk rådspurde då namnet vart valt, og han visste heller ikkje kvifor nett namnet *Blåsjø* vart valt. Den ubundne forma *Blåsjø* i staden for bunden form **Blåsjøen* vitnar om at namnet ikkje har vakse fram

i lokal namnekultur. I dag ligg innsjøen der m.a. *Blåfjellvatnet* låg før, eit relasjonsnamn til *Blåfjellet*. Føreleddet *Blå-* er utan tvil teke herfrå.

Namnet på Noregs tiande største innsjø står på alle kart og er så kjent at det absolutt burde vore med i leksikondelen med opplysningar om når det vart sett på, av kven, kvifor den forma vart vald osv. Namnet har til og med fått status som namn på eit eige kartblad 1313 I i hovudkartserien M711 til Statens kartverk.

Eit områdenamn i Ryfylke som manglar, er *Hylsstronda* om bygdene langs Hylsfjorden, særleg dei som ligg på nordsida. Namnet står nok ikkje på offentlege kart så vidt eg kjenner til, men det er mykje brukt lokalt, m.a. i lokalbladet *Suldalsposten* og i forma *Hylsstronnå* i band 1 av bygdeboka *Sand. Gardar og folk*.

Eit interessant stadnamn, som også byd på normeringsproblem, er *Trodlatysdal* om garden Tysdal inst i Øvre Tysdalsvatnet i gamle Årdal kommune. Namnet står oppført i leksikonet i forma *Trollatysdal* under artikkelen *Tysdal*, men dessverre utan opplysning om alder og opphav eller bakgrunn. Bygdeboka for Årdal nemner også dette namnet utan å kommentera det nærare. Dette dobbeltnamnet finst ikkje blant eldre skriftformer for Tysdal, men i NG X, s. 319, seier Magnus Olsen at garden «skal [også] kaldes *tr`oddla-tyssdal*». Kommentaren er rett nok plassert på feil stad under *Tysdal søndre* og ikkje *Tysdal øvre*, men han syner at denne namneforma i alle fall må vera så gammal som frå 1800-talet. Særheim har normalisert namnet etter vanlege reglar og endar dermed opp med den papirknitrande skrivemåten *Trollatysdal* med 1 google-treff på internettet mot 273 treff for *Trodl-Tysdal* og 27 for *Trodlatysdal*.

Sidan turiststasjonen i Tysdal marknadsfører seg under namnet *Trodl-Tysdal* og vart landskjend under det namnet i ein fjernsynsserie, vil nok mange lesarar sakna fleire opplysningar i denne namneartikkelen.

Det største vassdraget på Vestlandet, *Suldalslågen*, er omtalt under oppslaget *Lågen*, men den utvida forma *Suldalslågen* burde vore oppført særskilt med tilvising til *Lågen*. Særheim nemner at *Lågen* også er nytta om Gudbrandsdalslågen, men han burde lagt til dei to andre *låg*-namna i Noreg, *Nordmannslågen* på Hardangervidda og *Numedalslågen*, som rett nok er same vassdraget. Fleire *Lågen* i elvenamn finst ikkje. Særheim er noko upresis i tydinga til *låg* i slike namn, nemleg 'vatn, sjø, elv'. Her kjem det ikkje tydeleg fram at *låg* i elvenamn tyder «stillestående og rennande vatn» (*Norsk stadnamnleksikon* s. 301). Eit sams trekk ved alle *Lågen*-vassdraga er at dei på store strekke er sakterennande som *Suldalslågen*.

Omtalen av gardsnamnet *Lagarhus* på Sand er for så vidt rett nok, men han nemner ikkje at denne forma er ei matrikkelform. Ei lydrett utvikla form ville i dag ha vore **Larhus*, jf. alle stadnamna på *Lar-* oppetter dalen og bynamnet *Larvik* med same ordet i føreleddet.

Under artiklane *Sauda* og *Saudasjøen* burde det vore sagt at namnet *Sauda* slik det er brukt i dag om tettstaden *Sauda*, eigentleg er overført frå gardsnamnet *Saua* (*Sauda*) som ligg i Saudasjøen fleire km frå tettstaden. Staden der *Sauda* sentrum ligg no, bar før namnet *Øyra*. Bygdene inst i Saudafjorden vart frå gammalt av kalla *Sausokn* og ikkje /"sauasok,n/ slik Særheim opplyser. Han gjev opp uttaleformene /"saua/, som er den overleverte, og den nyare /"sauda/ etter skriftforma, men nemner ikkje /"saude/ etter den eldre skriftforma *Saude*. I bygdene i Ryfylke er denne eldre bokstavrette uttalen framleis utbreidd.

Særskriving i namn heng merkeleg nok att i normaliseringa i norsk namneverk i strid med uttalen. Det kan t.d. ikkje heita noko anna i talemålet enn Suldalskyrkja og Sandskyrkja, men i skrift alltid Suldal kyrkje og Sand kyrkje. Under gardsnamnet *Molda* i *Sauda* nemner Særheim «*Indra og Ytra M.*», ein skrivemåte som er i strid med samandraginga *Indremolda* og *Ytremolda* i talemålet.

Lingvong er ein fjellgard som ligg så høgt over havet, mellom 400 og 500 meter, at ein teori om treslaget *lind* i føreleddet er lite rimeleg. Særheim tek eit lite atterhald med «truleg» om denne teorien, og kallar Magnus Olsens framlegg i NG X, s. 349, om eit opphavleg *leikvangr* for «mindre rimeleg». Uttalen rår det ingen tvil om, men tydinga har vore omstridd. Ein tredje teori, og etter mitt syn den som har mest for seg, er eit opphavleg *lyngvang* med plantenemnet *lyng* i føreleddet. I *Sand. Gardar og folk* bd. 1, s. 658, går forfattaren gjennom dei ulike alternativa.

Litt småplukk til: Den lokale uttalen av *Lovraeidet* er /"lovreie/ med bortfall av vokal i hiatus og ikkje /"lovraeie/. Ein sandbu som vil slå opp gardsnamnet *Tjelmeland*, finn det på rett stad, trass i at denne skrivemåten er i strid med siste normering som er *Hjelmeland*, slik det står på kartbladet *Sauda* 1314 III 1988. *Saudasjøen* er ikkje eit gardsbruk, men 'båt plass, strand' under garden *Sauda*, seinare velkjend stoppestad for båtruta *Sauda–Stavanger*.

Det ligg i sjangeren at eit leksikon vil innehalda eit mylder av opplysningar på mange nivå, frå detaljar til meir allment stoff, og det er urettferdig overfor eit slikt prosjekt å grava seg for mykje ned i detaljnivået. Alle som har gjeve ut verk i denne sjangeren, veit at det i praksis er vanskeleg eller mest uråd å gje ut eit slikt verk feilfritt, i alle fall 1. utgåva! Det nasjonale verket *Norsk stadnamnleksikon* er eit døme på det. *Stadnamn i Rogaland* er eit fagleg og pedagogisk vel gjennomført prosjekt som forfattaren har all ære av.

Olav Veka
veka@online.no

FINSK STEDSNAVNVLEKSIKON

Suomalainen paikannimikirja («Den finske stedsnavnboken») kom ut i Finland i desember 2007 med Sirkka Paikkala som hovedredaktør. Boken er på 592 sider og har med over 4800 oppslag, de aller fleste finske, men ca. 400 gjelder svenske navn i Finland – fra Alberga til Östermyra. Den finske kartsentralen i samarbeid med Forskningscentralen för de inhemska språken har gitt ut leksikonet. Til sammen tretti navneforskere har vært med i dette arbeidet. De fleste av forfatterne har i mange år arbeidet med vitenskapelig stedsnavnforskning. Ideen om et heldekkende finsk stedsnavnleksikon oppstod allerede på 1800-tallet, men først nå er drømmen blitt realisert. Finland har med dette fått en verdig motsvarighet til de navneleksika som tidligere er utkommet i Danmark, Norge og Sverige.

Hva har bynavnet *Varkaus* med det finske ordet *varkaus* ‘tyveri’ å gjøre? Hvordan har *Kajaniemi* fått sitt navn? Hva heter *Nikolaistad* i dag? Er de mange steder med navnet på *Pyhä-* som betyr ‘opprinnelig hellig plass’? Hvordan er det mulig at *Korsnäs* i Österbotten og *Korsnäs* i Nagu er helt ulike navn? Slike spørsmål gir den nye, meget omfattende stedsnavnboken svar på. Den er beregnet på finskkyndige lesere, men mange i Skandinavia kunne sikkert ønsket seg en svenskspråklig utgave. Prisen i Finland er ca. 59 €. Den kan bestilles på Internett gjennom adressen www.karttakeskus.fi.

Tuula Eskeland, København
eskeland@hum.ku.dk

NY NAMNEBOK

Jørgen Ouren: *Den store norske navneboka*. Kagge Forlag 2007. 272 sider.

Gjennom arbeidet sitt som statistiker i Statistisk sentralbyrå (SSB) er Ouren utan tvil den som har spreidd mest kunnskap om motar og utviklingstrekk i norske førenamn, både gjennom den etter kvart velkjende nettstaden www.ssb.no/navn og si eiga bok *Fornavn i Norge* (saman med Jan Erik Kristiansen) frå 1998. I den nye namneboka til Ouren (skrivne i samarbeid med Geir Tunby) ligg også mykje av vekt på det statistiske med oversyn i tre spalter over kor mange som ber eit førenamn i dag, kor mange som har fått namnet før 1910, og kor mange som har fått namnet i perioden 2004-2006. Innimellom kan lesaren finna diagram som syner den historiske utviklinga i form av ei kurve for utvalde namn sidan 1880.

Som døme kan me ta ein kikk på *Vidar*, med 9681 nolevande personar (dvs. i 2006), 63 som har fått namnet før 1910 og berre 16 som har fått namnet Vidar sidan 2004.

Statistikken illustrerer tydeleg oppgang og nedgang for nordiske namn på 1900-talet. Diagrammet for *Erling* syner ei liknande utvikling, men her byrjar oppgangen før 1900, og kurva fell jamt framover mot tiåra etter krigen. Denne talfestinga gjev meir presise haldepunkt for lesaren enn eit system med pil opp og pil ned som nokre namnebøker brukar for å illustrera stigande eller fallande popularitet.

Opplysningane om namna er korte og enkle med fokus på tre moment: «opprinnelse, betydning og navnedager», som det vert reklamert med på framsida. Opplysningane kjem i den fyrste spalta på kvar side i tillegg til dei tre spaltene med statistiske opplysningar. Om namnet *Vidar* vert det sagt:

Norrønt. Trolig sammensatt av «vid» og «kriger». Skrives også Widar. Navnedag 29. desember.

Kort og greitt, men mange av forklaringane er jamvel kortare enn denne, t.d. om *Vidkunn*: «Norrønt. Betyr ‘viden kjent’», utan å nemna den mest illgjetne namneberaren. For dei aller fleste lesarane vil dette likevel vera nok, for her vert det presentert både opphav, tyding og namnedag, som er dei opplysningane folk flest vil leita etter i ei namnebok. Hovudvekta i boka ligg altså ikkje på det namnefilologiske, men snarare på dei statistiske oversyna og den fyldige innleiingsdelen på seksti sider.

Innleiinga er lettskriven og halden i ein kåserande tone med innslag av m.a. kuriosa, anekdotar og underfundig kunnskap, som det heiter på omslaget. Ouren gjer her nærare greie for namnebølgjer, grunnar for folks val av førenamn, internasjonale motar, svensk påverknad, tvikjønna namn, o.a. Her finst det mykje både morosamt og interessant stoff.

Litt påfallande er det at han i ei namnebok for nordmenn ikkje fokuserer meir på namn av nordisk (norrønt) opphav, og den norske oppkallingsskikken som mange framleis følgjer trass i alle motar, er ikkje nærare omtalt. I ei namnebok som er slik vinkla på motar og bølgjer, kjem grunnfjellet av nordiske namn i bakgrunnen, altså namn som markerer norsk namnekultur i motsetnad til den internasjonale, i praksis den angloamerikanske. Det er nemleg slik at det finst ein frodig underskog av nordiske namn som berre ender og då dukkar opp i namn på enkeltpersonar i massemedium. Mannsnamnet *Onar* i dagens Aftenposten (14.12.07) er eit godt døme på det.

Boka inneheld ikkje mindre enn 3000 namn, men det er vanskeleg å verta klok på utvalskriteria. Når eg slår opp på namn i slekt og omgangskrins, finn eg *Ask* med 466 namneberarar, men ikkje *Bork* med 28 berarar og heller ikkje *Orvar* frå dagens Hamar Arbeiderblad med 19 berarar. Forklaringa kan ikkje vera den låge frekvensen fordi ikkje så få namn utan

berarar er førde opp, t.d. *Brandalv* med 0 berarar. Også *Tjerand* manglar med 50 berarar, derimot finn me den sjeldne historiske forma *Hjarand* med berre 5 berarar. Eit anna namn frå Ryfylke er *Ordin*, som avløyste *Orm* for 100 år sidan, men både *Ordin* og *Orm* er lista opp med 29 og 3 berarar. Alle namn er det likevel uråd å få med i ei slik oppslagsbok. Som Ouren sjølv seier, det finst over 37 000 gutenamn registrerte i Noreg, eit ufatteleg høgt tal.

Sidan mange ikkje er heilt klar over dei rettane dei har etter den nye lova om personnamn til både å velja og byta namn, er det fint at namnelova er teken med.

Boka har ein tiltalende layout, klart og fint trykk på skikkeleg papir, og bruken av raud farge innimellom, m.a. på namneopplaga, gjer seg godt.

Olav Veka
veka@online.no

TREDJE BANDET FRÅ ICOS-KONFERANSEN I UPPSALA 2002

Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences. Uppsala 19–24 August 2002. 3. Red. av Eva Brylla og Mats Wahlberg i samarbeid med Rob Rentenaar. Institutet för språk og folkminnen, Uppsala 2007. 446 s.

Det tredje av fem band frå ICOS-kongressen i Uppsala i 2002 ligg no føre. Fyrste bandet kom i 2004 (omtalt i *Nytt om namn* 41 – 2005) og det andre i 2006 (omtalt i *Nytt om namn* 45 – 2007). Band 3 har til saman 34 føredrag frå seksjonen «Names and society. The conditions for names», og i tillegg har Rob Rentenaar ei oppsummering av det som gjekk føre seg på seksjonen. Tjue av føredraga er på engelsk, ni er på tysk, medan dei resterande fem er på fransk, og føredragshaldarane kjem frå i alt seksten land. Norden er representert med seks føredragshaldarar: to frå Noreg, to frå Sverige, ein frå Danmark og ein frå Finland. Dei to norske føredraga vart haldne av Gulbrand Alhaug og Guro Reisæter. Føredraget til Alhaug har overskrifta «A comparison of first names in Norway and Sweden during the 20th century» [Ei samanlikning av førenamn i Noreg og Sverige i det tjuande hundreåret], medan Reisæter tek føre seg «Name choices in bilingual families in Norway» [Namneval i tospråklege familiar i Noreg].

Terje Larsen
terje.larsen@iln.uio.no

NY BOK OM NORDISKE *STAÐIR*-NAVN

Busetnadsnamn på -staðir. Rapport frå NORNAs 33. symposium på Utstein kloster 7.–9. mai 2004. Redigert av Inge Særheim, Per Henning Uppstad og Åse Kari Hansen Wagner. (NORNA-rapporter 81).

Temaet for denne boka er en navnetype som ifølge Inge Særheims innledning «må kunne seiast å vera den mest omdiskuterte klassen av nordiske busetnadsnamn». Mellom permene finner vi ellers artikler av disse ti bidragsyterne: Gunnstein Akselberg, Gudlaug Nedrelid, Ole-Jørgen Johannessen, Tom Schmidt og Inge Særheim fra Norge; Peder Dam / Johnny G. G. Jakobsen og Peder Gammeltoft fra Danmark; Per Vikstrand / Torun Zachrisson fra Sverige; Svavar Sigmundsson og Þórhallur Vilmundarson fra Island. Til slutt følger en oppsummering av Mats Wahlberg. Innholdet er tverrfaglig anlagt, med både filologer og arkeologer som deltakere. Gunnstein Akselbergs artikkel er en teoretisk problematisering omkring fenomenet produktivitet, belyst ved et navneskifte på 1300-tallet på Voss, som taler for at *staðir*-navnene der har hatt en langvarig, men svak produktivitet. En vesentlig styrke ved artikkelsamlingen er at hele det nordiske *staðir*-området er representert. Noen områder, som Rogaland (Særheim), Østfold (Schmidt), Midtsjælland/Vendsyssel (Dam/Jakobsen) og Mälardalen (Vikstrand/Zachrisson), har fått en særlig grundig behandling. De to førstnevnte norske bidragene er filologiske, mens de to sistnevnte har vekt på nyere arkeologiske forskningsresultater. En nærmere omtale vil komme i *Namn og Nemne* nr. 24.

Vidar Haslum
vidar.haslum@uis.no

NORSK NAMNEBIBLIOGRAFI

NORSK NAMNEBIBLIOGRAFI 2006

Norsk namnebibliografi femner um namnefaglege arbeid av norske granskarar og arbeid av utlendske granskarar når dei tek upp norske namn eller melder norske publikasjonar. Bibliografien byggjer på litteraturupplysningar som redaksjonen sit inne med, og gjer ikkje krav på å vera fullstendig. Titlar som ikkje er komne med, kann takast med i bibliografien til neste år.

Klaus Johan Myrvoll
k.j.myrvoll@iln.uio.no

Akselberg, Gunnstein: Kor lenge var *staðir*-namna produktive? Gardsnamnkategori, kategorikronologi og namneendring illustrert med namneskiftet *Hvitheimr > Dúkstaðir*. I: *Busetnadsnamn på -staðir. Rapport frå NORNAs 33. symposium på Utstein kloster 7.–9. mai 2004*. Red. Inge Særheim, Per Henning Uppstad og Åse Kari Hansen Wagner. (NORNA-rapporter 81.) Uppsala, s. 19–37.

Alhaug, Gulbrand: First names in Norway. I: *Shetland's Old Norse Personal Names*. Red. Paul Moar. Lerwick, s. 15–19.

———. Lemik – eit typisk romedalsnamn på 1800-talet. *Gammalt frå Stange og Romedal 2006*, s. 192–197.

Alhaug, Gulbrand og Per-Øivind Sandberg: Dobbeltnamn – eit statusymbol på 1700-talet. *Gammalt frå Stange og Romedal 2006*, s. 175–191.

Andersen, Birger Alfred. Språklig utvikling i noen gårdsnavn fra Onsøy. *Varden 2006*, s. 45–49.

Aune, Kolbjørn. «Blåsius» og Blåskykøya. *Årbok for Fosen 2006*, s. 125–130.

———. **Farkhamna og Burusvika. «Dei reisande» og stadnamna. *Nytt om gammelt. Meldingsblad for Fosen historielag 67 (2/2006)*, s. 10.**

———. Korsgras og julgras. Namn på mjøduert i Fosen. *Årbok for Fosen 2006*, s. 85–88.

———. O. J. Høyem og «Husmandspladsenes Navne. *Nytt om namn 43*, s. 49–52.

Bondevik, Jarle, Oddvar Nes og Terje Aarset (red.). *Namnesamlingar av Ivar Aasen*. Bergen: Norsk Bokreidingslag. 208 s.

Ekroll, Torbjørn. Eikrol eller Ekroll? *Nytt om namn 44*, s. 69–71.

Evensen, Astrid Sann. Tromsø kommune bryter lov om stadnamn. *Nytt om namn 44*, s. 57–59.

- Hallaråker, Peter. *Vegar og namn. Veg- og gatenamnleksikon for Møre og Romsdal*. Volda: Eige forlag. 319 s.
- Harsson, Margit. Om ring og ringer på Ringerike. *Heftet Ringerike* 2006, s. 38–41.
- . Yrker som forsvant. Hva stedsnavn og tilnavn forteller om gamle yrker i Østfold. *Wiwar* 1/2006, s. 3–16.
- . Streif på Krokskogen. [Melding av] Atle Graff: *Streiftog på Krokskogen med Fredrik Schjander d.e.* Hønefoss 2006. *Nytt om namn* 43, s. 74–76.
- . Tredje handbok for moderne pilegrimar. [Melding av] Tormod Berger og Eivind Luthen: *Pilegrimsguiden Halden – Oslo*. Oslo 2006. *Nytt om namn* 43, s. 70–71.
- Haslum, Vidar. Også navneinventaret har kulturhistorisk verneverdi. Et diskusjonsinnlegg. *Nytt om namn* 43, s. 56–57.
- . Personnavnutviklingen i Birkenes på 18- og 1900-tallet. *Nytt om namn* 44, s. 33–41.
- . *Stadnamn i Os samla av Asbjørn Øye. Rød. Gnr. 79–80 Os, Hordaland*. Utarbeidd av Vidar Haslum i samarbeid med Ole-Jørgen Johannessen og Per Rød. Bergen: Nordisk institutt, Universitetet i Bergen. 32 s.
- . *Stadnamn i Os samla av Asbjørn Øye. Lio. Gnr. 81 Os, Hordaland*. Utarbeidd av Vidar Haslum i samarbeid med Ole-Jørgen Johannessen og Magne Lien. Bergen: Nordisk institutt, Universitetet i Bergen. 40 s.
- . Studentarbeid på fagleg toppnivå. [Melding av] Ellen Marie Lund: *Normering av stedsnavn. Dialekt, normering og målreising*. Masteroppgave i nordisk språk, Universitetet i Oslo 2006. *Nytt om namn* 43, s. 77–79.
- Haug, Geir. Kunavn i Bø på 1700-tallet. *Bøfferding* 2006, s. 32–37.
- Heinesen, Line Lysaker. Forskjellige aspekter ved navn. *Nytt om namn* 44, s. 64–68.
- Helleland, Botolv. *Altona* og andre importerte stadnamn. *Språknytt* 4/2006, s. 19–23.
- . Lars Ekre 1915–2006. *Nytt om namn* 43, s. 41–42
- . Stadnamn og lokal identitet. *Nytt om namn* 44, s. 42–47.
- . The social and cultural values of geographical names. I: *Manual for the national standardization of geographical names*. New York: United Nations Group of Experts on Geographical Names, s. 121–128.
- . The place-name ‘Hoen’. I: *The Hoen hoard. A Viking gold treasure of the ninth century*. Red. Signe Horn Fuglesang og David M. Wilson. (Acta ad archaeologiam et artium historiam pertinentia XIV.) Roma, s. 55–62.

- . Det siste norske landnåmet. [Melding av] Per Sveaas Andersen: *Det siste norske landnåmet i Vesterled: Cumbria – Nordvest-England*. Oslo 2006. *Nytt om namn* 44, s. 78–79.
- . Framtidsretta tysk artikkelsamling. [Melding av] *Namenforschung morgen. Ideen, Perspektiven, Visionen*. Red. Andrea Brendler og Silvio Brendler. Hamburg 2005. *Nytt om namn* 43, s. 72–74.
- . Fyrste bandet frå Pisa-kongressen. [Melding av] *XXII Congresso Internazionale di Scienze Onomastiche. Pisa, 28 agosto – 4 settembre 2005. Atti III*. Pisa 2006. Red. Maria Giovanna Arcamone, Donatella Bremer, Davide De Camilli og Bruno Porcelli. *Nytt om namn* 44, s. 85.
- . [Melding av] *Namenforschung morgen. Ideen, Perspektiven, Visionen*. Red. Andrea Brendler og Silvio Brendler. Hamburg 2005. *Studia anthroponymica Scandinavica* 24, s. 111–114.
- . Ny bok om dei svenske måla-namna. [Melding av] Jan Paul Strid: *Från Mumsmålen till Duvemåla. Den svenska måla-kolonisationen under medeltiden. En toplingvistisk studie*. Stockholm 2006. *Nytt om namn* 44, s. 84–85.
- . Temahefte om onomastikk frå Bergen. [Melding av] *Nordica Bergensia* nr. 30. *Temanummer i onomastikk*. Red. Ole-Jørgen Johannessen. Bergen 2004. *Nytt om namn* 43, s. 76–77.
- Holsbøvåg, Kåre Magne: *Tuss og troll i stadnamn. Nemningar for ymse vette i stadnamn frå Trøndelag, Nordmøre og Romsdal*. (Hovudoppgåve i nordisk, Universitetet i Trondheim våren 1978.) Molde: Romsdal sogelag. 200 s.
- Johannessen, Ole-Jørgen. *Mongstad og Jonstad – gamle gårder med unge navn eller unge gårder med unge navn? I: Busetnadsnamn på -staðir. Rapport frå NORNAs 33. symposium på Utstein kloster 7.–9. mai 2004*. Red. Inge Særheim, Per Henning Uppstad og Åse Kari Hansen Wagner. (NORNA-rapporter 81.) Uppsala, s. 105–126.
- . Oppsummering av konferansen [*Personnamn og personnamnbruk i kronologisk, geografisk og sosialt perspektiv*, Blindern 10. november 2006]. *Nytt om namn* 44, s. 47–51.
- Korslund, Frode. *Hurðardalr eller Urðardalr?* *Nytt om namn* 43, s. 53–55.
- Kruken, Kristoffer. Noreg i 1743. *Nytt om namn* 43, s. 46–49.
- . Nye namneformer i Det nye testamentet. *Nytt om namn* 43, s. 44–46.
- . Den nordiske namnerenessansen. [Melding av] *Person- og stadnamn under den nordiske namnerenessansen. Rapport frå NORNAs 34. symposium, Dømmesmoen 10.–12. september 2004*. Red. Gudlaug Nedreliid og Tom Schmidt. Kristiansand 2005. *Nytt om namn* 43, s. 58–61.
- Leira, Vigleik. *Geografiske navn i flere språk*. Oslo: Novus forlag. 425 s.
- . Transkripsjon og retranskripsjon. *Namn og Nemne* 23, s. 67–85.

- Løkke, Leif André. Stedsnavnloven av 10. juni 2005. Hva er nytt, og hvilket hensyn tar regelverket til navnevern? *Nytt om namn* 43, s. 27–34.
- Løøv, Anders. *Skarel: ein seltener südsamischer Name – oder? I: Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences. Uppsala 19–24 August 2002*, bd. 2. Red. Eva Brylla og Mats Wahlberg i samarbeid med Lars-Erik Edlund. Uppsala, s. 200–207.
- Meisingset, Alf. Vegnamn i Møre og Romsdal. [Melding av] Peter Hallaråker: *Vegar og namn. Veg- og gatenamnleksikon for Møre og Romsdal*. Volda 2006. *Nytt om namn* 44, s. 79–80.
- Meldgaard, Eva Villarsen. [Melding av] Gulbrand Alhaug: *Fornamn i Noreg frå 1900 til 1975 – med vekt på endringar i namnemønsteret*. Oslo 2004. *Studia anthroponymica Scandinavica* 24, s. 101–102.
- Myrheim, Frode. Endå ei populærbok om personnamn. [Melding av] Birger Sivertsen: *Navneboka*. Oslo 2006. *Nytt om namn* 44, s. 77–78.
- Myrvang, Finn. Beiarn – den stengde eller den kvite? *Årbok for Beiarn* 2006, s. 30–36.
- . Vesterålske stadnamn – norsk og samisk side om side. *Bøfjerding* 2006, s. 10–23.
- . **Øynamnet Anda og holmenamnet Anden endeleg tolka? Årbok for Andøy 2006, s. 66–72.**
- Myrvoll, Klaus Johan. Nidaros-striden i faghistoria. Samandrag av doktoravhandlingi åt Roger Lockertsen. *Nytt om namn* 44, s. 61–63.
- . Biografi um Sigurd Kolsrud. [Melding av] Kjell Venås: *Sigurd Kolsrud*. Oslo 2005. *Nytt om namn* 43, s. 66–69.
- . Minne um gamal tru i stadnamn. [Melding av] Kåre Magne Holsbøvåg: *Tuss og troll i stadnamn. Nemningar for ymse vette i stadnamn frå Trøndelag, Nordmøre og Romsdal*. Molde 2006. *Nytt om namn* 44, s. 81–83.
- . [Melding av] Kåre Magne Holsbøvåg: *Tuss og troll i stadnamn. Nemningar for ymse vette i stadnamn frå Trøndelag, Nordmøre og Romsdal*. Molde 2006. *Namn og Nemne* 23, s. 119–123.
- Nedrelid, Gudlaug. Eingeführte Familiennamen und Namenmoden. *Scripta Neophilologica Posnaniensia* VIII, s. 163–173.
- . Frauenbeinamen als Spiegel der Gesellschaft. I: *Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences. Uppsala 19–24 August 2002*, bd. 2. Red. Eva Brylla og Mats Wahlberg i samarbeid med Lars-Erik Edlund. Uppsala, s. 222–232.
- . Om *-stad-ene* som slektsnamn. I: *Busetnadsnamn på -staðir. Rapport frå NORNAs 33. symposium på Utstein kloster 7.–9. mai 2004*. Red. Inge Særheim, Per Henning Uppstad og Åse Kari Hansen Wagner. (NORNA-rapporter 81.) Uppsala, s. 87–103.
- Pinnerød, Ida. Framveksten av flernavnsskikken i Nordland på 1700-tallet i lys av et sosialt perspektiv. *Nytt om namn* 44, s. 27–32.

- Rydving, Håkan.** Sydsamiska namngivningsriter och jojk under början av 1700-talet. *Fjell-folk. Årbok for Røros-traktene 2006*, s. 59–61.
- Sandnes, Berit. Toponyms as settlement names – of no relevance in settlement history? I: *Names through the Looking-Glass. Festschrift in Honour of Gillian Fellows-Jensen July 5th 2006*. Red. Peder Gammeltoft og Bent Jørgensen. Copenhagen, s. 230–253.
- Sandnes, Jørn †. Femti års norsk stedsnavnsforskning sett fra et subjektivt trøndersk ståsted. *Namn og Nemne 23*, s. 7–27.
- Schmidt, Tom. Navnet Moss. *Strandsitteren. Medlemsblad for Moss historielag 1/2006*, s. 14–15.
- . *Staðir*-navn i Østfold. I: *Busetnadsnamn på -staðir. Rapport frå NORNAs 33. symposium på Utstein kloster 7.–9. mai 2004*. Red. Inge Særheim, Per Henning Uppstad og Åse Kari Hansen Wagner. (NORNA-rapporter 81.) Uppsala, s. 127–145.
- . The settlement of a Norwegian mountain valley through the evidence of place-names. I: *Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences. Uppsala 19–24 August 2002*, bd. 2. Red. Eva Brylla og Mats Wahlberg i samarbeid med Lars-Erik Edlund. Uppsala, s. 303–319.
- . *Torwald of Hoverstad and Williame Makriche*. The complexity of the names of the «Commownis and Inhabitantis of Yetland» in 1577. I: *Names through the Looking-Glass. Festschrift in Honour of Gillian Fellows-Jensen July 5th 2006*. Red. Peder Gammeltoft og Bent Jørgensen. Copenhagen, s. 254–274.
- Sevaldsen, Åge. Juldajen, minne om en gammel tragedie eller hva? *Årbok for Beiarn 2006*, s. 71–74.
- Sivertsen, Birger. *Navneboka*. Oslo: Damm. 150 s.
- Stemshaug, Ola. Finningan og skolebarnsoppskriftene frå 1930-åra. *Årbok for Fosen 2006*, s. 131–134.
- . Leangen og Lensvika. *Maal og Minne 2/2006*, s. 213–216.
- Særheim, Inge. *Breiangen* – the broad river-winding. I: *Names through the Looking-Glass. Festschrift in Honour of Gillian Fellows-Jensen July 5th 2006*. Red. Peder Gammeltoft og Bent Jørgensen. Copenhagen, s. 288–297.
- . Busetnadsnamn på -staðir i Rogaland. I: *Busetnadsnamn på -staðir. Rapport frå NORNAs 33. symposium på Utstein kloster 7.–9. mai 2004*. Red. Inge Særheim, Per Henning Uppstad og Åse Kari Hansen Wagner. (NORNA-rapporter 81.) Uppsala, s. 159–172.
- . Gamle fjordnamn i Vindafjord. *Vindetreet. Sogeskrift for Vindafjord*. 15, s. 68–70.
- . Innleiing om *staðir*-forskninga. I: *Busetnadsnamn på -staðir. Rapport frå NORNAs 33. symposium på Utstein kloster 7.–9. mai 2004*.

- Red. Inge Særheim, Per Henning Uppstad og Åse Kari Hansen Wagner. (NORNA-rapporter 81.) Uppsala, s. 9–17.
- . «Njædel? – hvad er det for et barbarisk Navn?» Namnebruken i Alexander L. Kiellands romanar. *Namn og Nemne* 23, s. 29–47.
- . «Notau ... udi Karmsund». Toponyms from southwestern Norway reflecting language contact in mediaeval times. I: *Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences. Uppsala 19–24 August 2002*, bd. 2. Red. Eva Brylla og Mats Wahlberg i samarbeid med Lars-Erik Edlund. Uppsala, s. 289–302.
- Særheim, Inge, Per Henning Uppstad og Åse Kari Hansen Wagner (red.): *Busetnadsnamn på -staðir. Rapport frå NORNAs 33. symposium på Utstein kloster 7.–9. mai 2004*. (NORNA-rapporter 81.) Uppsala: NORNA-förlaget. 236 s.
- Tiller, Per Olav. *Fredrikkes fryd og Louises lyst. Natur og kultur i Trondheims stedsnavn*. Oslo: Pax forlag. 85 s.
- Torp, Arne. Stadnamn som kjelde til kunnskap om levevis og landbruk i farne tider. [Melding av] Rúna K. Tetzschner: *Nytjar í nöfnum. Örnefni í nágrenni Hóla í Hjaltadal*. Reykjavík 2006. *Nytt om namn* 44, s. 72–74.
- Utne, Ivar. Flerkulturell navnenormering i Norge. I: *Den nye norsken? Nokre peilepunkt under globaliseringa*. Red. Helge Sandøy og Kari Tenfjord. Oslo, s. 147–164.**
- . Hvilke holdninger kan leses ut av navneskifter etter den nye personnavnloven? *Nytt om namn* 44, s. 13–18.
- . ***Oversikt over norsk fornavnshistorie*. Bergen: Nordisk institutt, Universitetet i Bergen. 82 sider.**
- . Tre år med ny personnamnlov – endringar i namneskikken? *Språknytt* 1/2006, s. 1–5.
- . Ukrainsk etternavnsskikk. *Namn og Nemne* 23, s. 87–118.
- Veka, Olav. Etternamnstypar og regional tilhørsle. *Nytt om namn* 44, s. 19–22.
- . ***Nokre førenamn innante. Gamalt frå Suldal. Årsskrift for Suldal Sogelag 2006*, s. 81–85.**
- . Norske namn i USA. *Nytt om namn* 43, s. 37–40.
- . Bustadnamn på Askim. [Melding av] Kåre Hoel: *Bustadnavn i Østfold 6. Askim*. Utg. Margit Harsson. Oslo 2005. *Nytt om namn* 43, s. 62–64.
- Vigerust, Tore H. Geografisk og sosial distribusjon av mannlige fornavn i sønnafjellske fjell- og dalbygder omkring år 1600. *Nytt om namn* 44, s. 23–26.
- Wetterstad, Ingunn. Populært om kallenavn fra Bergen. [Melding av] Billy Riddervold (Smith): *Kallenavn i Bergen på lærere, byoriginaler, jenter, gutter, fotballspillere, gater og steder*. Bergen 2005. *Nytt om namn* 43, s. 64–65.

- Wetås, Åse. Ivar Aasen om namn og nemne. [Melding av] *Namnesamlingar av Ivar Aasen*. Red. Jarle Bondevik, Oddvar Nes og Terje Aarset. Bergen 2006. *Nytt om namn* 44, s. 75–76.
- Windt, Benedicta. Literary theory – an essential tool in the development of literary onomastics? *I Nomi nel tempo e nelle spazio. Atti del XXII Congresso Internazionale di Scienze Onomastiche. Pisa, 28 agosto – 4 settembre 2005*. III. Pisa, s. 113–118.
- . Personnavn i litteraturen. En kort presentasjon av fagfeltet litterær onomastikk. *Norsk litterær årbok* 2006, s. 208–230.
- Ystehede, Mona. FN's rolle i internasjonal stedsnavnnormering. *Nytt om namn* 43, s. 18–27.

2004 – tillegg

- Alhaug, Gulbrand. Teaching of anthroponymy: a Norwegian contribution. *Onoma* 39, s. 173–194.
- Aune, Kolbjørn. Våa. Eit gammalt plassnamn på Storfosna. *Årbok for Fosen* 2004, s. 125–128.
- . Smånamn på svensk og heime på garden. [Melding av] Staffan Nyström: *Smånamn och andra ortnamn*. Stockholm 2003. *Nytt om namn* 40, s. 46–48.
- Helleland, Botolv. Name research and teaching: some introductory approaches. *Onoma* 39, s. 7–18.
- Sandnes, Berit og Peder Gammeltoft. Place-names as a constituent in a non-onomastic course. *Onoma* 39, s. 243–263.
- Særheim, Inge. Toponymy and teaching: cultural history and cultural experience. *Onoma* 39, s. 217–241.